

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU
Lahti University of Applied Sciences

JOS MIELESI ON MURHEELLINEN, ALA LAULAA JA SOITTAA SULOISTA LAULUA

Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa
palvelukeskuksessa

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
YAMK
Kuntoutus
Kehittämishanke
Syksy 2013
Laura Karlsson

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan Ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Kuntoutuksen koulutusohjelma

KARLSSON, LAURA: JOS MIELESI ON MURHEELLINEN,
ALA LAULAA JA SOITTAA SULOISTA LAULUA
Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren
monipuolisessa palvelukeskuksessa

Kuntoutuksen koulutusohjelman opinnäytetyö, 84 sivua, 47 liitesivua

Syksy 2013

TIIVISTELMÄ

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli kehittää Helsingin sosiaali- ja terveysviraston alaisuudessa toimivan Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen työntekijöiden kykyä ja mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen käyttöön työssään. Lisäksi hankkeen tarkoituksena oli kehittää yksikköön yhtenäinen toimintakulttuuri kulttuuristen menetelmien toimijuutta edistävästä käytöstä.

Kehittämishankkeen tavoitteena oli kuvata kulttuuristen menetelmien hyödyntämisen mahdollisuudet Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa, sekä luoda yksikköön käsikirja kulttuuristen menetelmien toimijuutta edistävästä käytöstä.

Tässä hankkeessa kulttuurisilla menetelmillä tarkoitetaan kaikkia niitä luovan toiminnan muotoja, joita hoitotyössä on mahdollista hyödyntää asukkaiden toimijuuden sekä hyvinvoinnin lisäämiseksi. Hankkeessa osoitetaan, kuinka kulttuuria ja taidetta voidaan hyödyntää kuntoutumista tukevan hoitotyön välineinä.

Kehittämishanke toteutettiin toimintatutkimuksen viitekehyksessä hyödyntämällä työyhteisössä olevaa osaamista ja kiinnittämällä huomio sen kehittämistarpeisiin. Taustan hankkeelle muodostaa sosiaali- ja terveydenhuollon lakien sekä asetusten huomiointi, tutkimukset eri kulttuuri- ja taidemenetelmien hyödyntämisen keinoista sekä raportit jo toteutetuista kulttuurihankkeista. Hankkeeseen liittyen yksikössä toteutettiin kehittämispäivä, sekä kaksi kyselyä, joiden tavoitteena oli tuottaa informaatiota siitä, millaisia toimijuutta tukevia kulttuurisia menetelmiä yksikössä hyödynnetään ja kuinka toimintaa tulisi kehittää edelleen.

Kehittämishanke osoitti, että vaikka kulttuuri- sekä sosiaali- ja terveyssektorien rajapinnassa toimiminen on yleisesti ottaen haasteellista, toteutetaan Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa monipuolista kulttuurista toimintaa. Tämä näyttäytyy yksikön *toiminnallisena kulttuurina* ja *arvoperustaisena kulttuurina*. Hankkeen avulla jäsennettiin olevaa osaamista, kartoitettiin toiminnan haasteita ja jaettiin hyviä käytäntöjä edelleen. Tavoitteen mukaisesti hankkeessa toteutettiin käsikirja *Tartu hetkeen! Kuinka hyödynnät kulttuurisia menetelmiä työssäsi*.

Asiasanat: Kulttuuri, kulttuuriset menetelmät, toimijuus, monialainen yhteistyö, vanhustyö, hoivatyö

Lahti University of Applied Sciences
Faculty on Social and Health Care
Master Programme in Rehabilitation

KARLSSON, LAURA:

IF YOU ARE FEELING SAD, SING
AND PLAY BEAUTIFUL SONG

Culture and functionality in the Comprehensive
service center of Roihuvuori

Master's Thesis in Rehabilitation, 88 pages, 47 pages of appendices
Autumn 2013
ABSTRACT

The purpose of the development project was to help develop the abilities and skills of using culture and arts as a tool at work. The project was implemented at the Comprehensive service center of Roihuvuori that is part of the City of Helsinki Department of Social services and Health care. Additionally, the purpose of this project was to develop a uniform policy for using cultural techniques in this specific unit.

The aim of this development project was to describe the possibilities of utilizing cultural methods in the Social and care service unit of Roihuvuori as well as to create a manual that promotes the functionality of these cultural methods.

In this project, cultural methods refer to all forms of creative activity that are possible to put in use, in order to increase the functionality and well-being of the residents. The project demonstrates how art and culture can be used as tools for nursing that support rehabilitation.

The development project was carried out within the frames of an action research, taking advantage of the existing expertise in the work community, and paying attention to what still needs further developing. The foundation for the project was based on observing the law and the regulations of social- and health care, studies of ways of using different cultural- and art methods, as well as reports of cultural projects that have already been carried out. There was a development day arranged related to the project in the unit, as there were two surveys, which were intended to produce information on which cultural methods, that support functionality of the seniors, are being used and how it could be developed further.

The report shows that although functioning in junction of the cultural sector and the social and health sector is generally challenging, the social and care service unit of Roihuvuori is implementing cultural activity. This appears as a functional culture and as a value-based culture. With the help of the project the existing expertise was pointed out, the challenges were outlined and the best practices were shared. In accordance with the goal of the research, a manual, *Seize the moment! How to take advantage of the cultural processes at work* was created for the unit.

Keywords: culture, cultural methods, functionality, multi-disciplinary co-operation, elderly care, nursing

Laulaminen

Laululla on monta virkaa

Se tunnustaa rakkauden.

Ja tanssittaa.

Se hellii ja tuudittaa uneen.

Tai herättää.

Oivalluttaa, askarruttaa.

Laulu voi olla loitsu, laulu voi olla

tunnelma, tai tiedonjyvä.

Tai kädenojennus,

tai toimintaan kehoitus.

Ja joskus laulu itkettää,

joskus naurattaa

tai tarinan kertoo toisinaan

Kaarina Helakisa

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT	4
2.1	Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus	4
2.2	Kehittämishankkeen taustaa	7
2.3	Kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus	9
3	KULTTUURI MONIALAISESSA HOIVAYMPÄRISTÖSSÄ	11
3.1	Kulttuurin ja taiteen käsitteet hoitotyössä	11
3.2	Toimijuuden käsitteestä hoitotyössä	18
3.3	Monialaisuuden hyödyntäminen luovassa hoitotyössä	22
3.4	Kulttuurin ja taiteen merkityksestä vanhustyössä	27
4	KEHITTÄMISHANKKEEN MENETELMÄT JA TOTEUTETTU KYSELY	31
4.1	Toimintatutkimus kehittämishankkeen viitekehyksenä	31
4.2	Kysely ja sovellettu sisällönanalyysi	34
5	KEHITTÄMISHANKKEEN ETENEMINEN	36
5.1	Kehittämishankkeen toteutus	36
5.2	Kyselyiden kohdistaminen ja toteutus	38
5.3	Hankkeen toteutunut aikataulu	41
6	TULOKSET JA YHTEISEN TOIMINTAKULTTUURIN VAHVISTAMINEN	42
6.1	Kulttuuristen menetelmien hyödyntäminen	42
6.2	Kulttuurisen toiminnan kehittäminen	52
6.3	Heittäytymistä kulttuuriseen toimintaan	62
6.4	Käsikirja kulttuuristen menetelmien hyödyntämiseksi	63
6.5	Toimintakulttuurin juurruttaminen	65
7	POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET	66
7.1	Kehittämishankkeen menetelmien eettisyys ja luotettavuuden arviointi	66
7.2	Kehittämishankkeen toteutuksen arviointi	69
7.3	Tulosten pohdintaa ja ehdotuksia jatkohankkeiksi	71
7.4	Kulttuurin vaikuttavuus vs. elämys	76

1 JOHDANTO

Vanhustyön kehittäminen valtakunnallisesti kohti parempaa laatua kustannustehokkaasti on Suomessa ajankohtainen keskustelun ja kehittämisen aihe. Pitkään toivottu ja valmisteltu Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalveluista (jatkossa Vanhustalvelulaki 980/2012) tuli voimaan 1.7.2013. Tälle laille on määritelty useita tehtäviä (980/2012 1§), joista esimerkiksi ikääntyneiden hyvinvoinnin, terveyden, toimintakyvyn ja itseenäisen suoriutumisen tukeminen sekä vaikutusmahdollisuuksien parantaminen omiin elinolosuhteisiin ja talveluihin, liittyvät suoraan jatkossa esiteltävän hankkeen teemoihin.

Ikääntyvän väestön määrän lisääntyessä on mietittävä erilaisia keinoja hoidon laadun ylläpitämiseksi. Vanhustalvelulaissa (980/2012) säädettyjen vaatimusten lisäksi on olemassa erilaisia laatusuosituksia, kuten esimerkiksi Ikäihmisten talvelujen laatusuositus (2008) sekä ETENE:n julkaiseman Vanhuus ja hoidon etiikka (2008) ja julkilausuttuja pyrkimyksiä kuten hallitusohjelma (2011) sekä pitkään jatkunut Kaste-ohjelma. Lain lisäksi nämä suositukset ja pyrkimykset määrittävät sitä, millaiseen hoidon tasoon ja laatuun talveluiden tarjoajien tulisi kyetä.

Ennen Vanhustalvelulain (980/2012) voimaan tuloa potilaiden oikeuksia ja samalla vanhustenhuollon laatua pyrki sanelemaan Laki potilaan asemasta ja oikeuksista (785/1992). Erityisesti Sosiaali- ja terveysministeriön laatima Ikäihmisten hoitoa ja talvelua koskeva laatusuositus (2008, 14-15) ohjasi kuntia tekemään omat ikääntymispoliittiset strategiansa, joiden lähtökohtana tuli olla ikääntyvien kuntalaisten erilaiset tarpeet ja voimavarat sekä paikalliset olot. Tämän kehittämishankkeen valmistuessa Vanhustalvelulain (980/2012) vaikutuksia kuntien toiminnalle ja strategioille vasta odotellaan ja edelleen kuntien toimintaan pääosin vaikuttaa vuonna 2008 annettu laatusuositus, josta ensimmäinen versio on julkaistu jo vuonna 2001. Tällöin annettu suositus koettiin kunnissa uudenaikaisena, tärkeänä toimintaa ja kehittämistä ohjaavana välineenä. Vuonna 2008 julkaistussa versiossa on otettu huomioon hallitusohjelman linjaukset, ikääntymispolitiikan valtakunnalliset tavoitteet ja aiemmin tehtyjen suositusten arviointien tulokset. Ikäihmisten hoitoa ja talvelua koskeva laatusuositus pitää sisällään myös uusinta tutkimustietoa ja siinä huomioidaan tiedossa olleet ja tulevat toimintaympäristön

muutokset ikäihmisten palveluissa. Jatkossakin Vanhuspalvelulain (980/2012) voimaantulon jälkeen julkaistava uusi laatusuositus tarkentaa laissa määriteltyjä vaatimuksia ja ohjeistaa kuntia lain toimeenpanemisessa edelleen.

Tulevaisuudessa Suomessa ikääntyvien väestö kasvaa voimakkaasti ja esimerkiksi Helsingin 65 vuotta täyttäneiden asukkaiden määrän arvioidaan lisääntyvän 2020-luvun alkuun mennessä lähes kolmanneksella vuoden 2010 tilanteeseen verrattuna. Vaikka vanhustenhoivan kehitys ja painopiste on tällä hetkellä ja tulevaisuudessa voimakkaasti avo- ja kotihoidon kehittämisessä, sai koko Suomessa vuoden 2010 lopussa ympärivuorokautista hoitoa joko vanhainkodeissa tai palvelutaloissa edelleen yhteensä 44 726 henkilöä. (Finne-Soveri 2012, 9, 18.)

Helsingin varautumista väestön ikääntymisen mukanaan tuomiin haasteisiin on selvitetty esimerkiksi Finne-Soverin (2012) Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle tekemässä Vanhenemiseen varautuva kaupunki -kartoituksessa. Kartoituksen yhtenä painotuksena on ikääntyvien kaupunkilaisten yksilöllisyyden huomioiminen sekä näkökulma, jonka mukaan vanhuksilla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä. Julkisuudessa käydyin ”eläkepommi”-keskustelun oheen on kuin onkin kehittynyt aktiivinen, kulutusvoimainen ja uusia palveluja vaativa vanhusväestö, jonka huomioiminen on haaste yhteiskunnan palveluiden suunnittelulle ja tuotannolle (Lehtovirta 2010, 12).

Ennen 1.1.2013 tapahtunutta Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden yhdistymistä Helsingin kaupungin sosiaaliviraston vanhuspalvelujen visio vuoteen 2020 oli ”Oman näköinen vanhuus”. Visiossa strategiset tavoitteet tähtäsivät Helsingin alueella vanhusväestön entistä toimintakykyisempään elämään pääosin kotiympäristössä, mutta myös erilaisissa vanhusten palvelujen yksiköissä, kuten palveluasumisessa ja vanhustenkeskuksissa. (Helsingin kaupunki, Sosiaalivirasto 2011.)

Vanhuksen toimintakykyinen ja toimijuutta ylläpitävä elämä vanhuudenkodissaan – oli kyseessä sitten tavanomaisesti ymmärretty koti, palveluasuminen tai laitos – on saanut laatusuosituksia hoito- ja lääketieteen lisäksi myös hieman erilaisesta näkökulmasta. Esimerkiksi opetus- ja kulttuuriministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma vuosille 2010-2014 (Liikanen 2010), ottaa kantaa

vanhusten eri ympäristöissä tapahtuvaan sosiaaliseen ja kulttuuriseen hyvinvointiin ja niiden mahdollistamiseen hoivan eri keinoin.

Mikään keino, jolla voidaan vähentää vanhuuteen mahdollisesti liittyvien sairauksien, kuten muistisairauksien tai vanhuus-hauraus -tyyppisten oireyhtymien haittoja yksilölle tai yhteisölle, tai jolla voidaan lisätä jo sairastuneen toimijuutta omassa ympäristössään, ei ole liian pieni tai kevyt käytettäväksi arjessa. Toimintatapojen muutokseen laitoksissa on kiinnitettävä huomiota viimeistään nyt, kun kulttuurin vaikutuksia on vihdoin tutkittu ja sen käyttöön kannustetaan ja ohjataan eri toimintaohjelmien myötä.

Toteutin vuonna 2013 Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden alaisessa Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa kehittämishankkeen kulttuuristen menetelmien hyödyntämisestä asukkaiden toimijuuden tukemiseksi. Toteutin hankkeen toimintatutkimuksen viitekehityksessä ja se oli osa Lahden ammattikorkeakoulussa suoritettavia Kuntoutuksen YAMK -opintojani sekä työtäni osastonhoitajana. Kehittämishankkeessa kehitimme yksikön toimintaa yhdessä henkilökunnan kanssa nykytilan kartoituksen, toteuttamieni kyselyiden sekä ajankohtaisen kirjallisuuden perusteella.

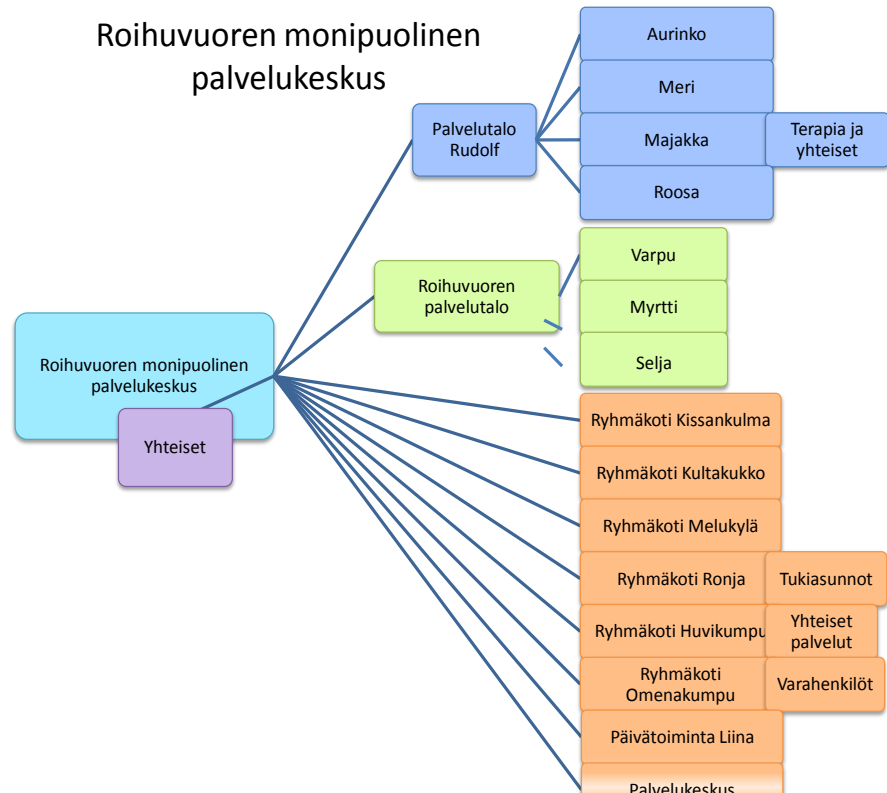
2 KEHITTÄMISHANKKEEN LÄHTÖKOHDAT

2.1 Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus

Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus on toiminut Helsingin kaupungin uuden sosiaali- ja terveystalouden alaisuudessa vuoden 2013 alusta lähtien. Uuden talouden muodostumiseen saakka Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus toimi nimellä Roihuvuoren monipuolinen vanhustenkeskus (nykyinen Punahilkantien yksikkö) ja kuului Helsingin sosiaalitilaston alaisuuteen. Helsingin kaupunki yhdisti 1.1.2013 sosiaalitilaston ja terveystalouden yhdeksi sosiaali- ja terveystaloudestoksi, jossa työskentelee noin 15 000 työntekijää. Tätä uutta taloutta johtavat Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveyslautakunta. (Helsingin kaupunki, Sosiaali- ja terveystalouden 2013.)

Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus koostuu kolmesta yksiköstä: Punahilkantien yksiköstä, Rudolfin palvelutalosta sekä Roihuvuoren palvelutalosta. Tämä kehittämishanke kohdistui toteutettavaksi Punahilkantien yksikössä, joka on toiminnaltaan laajin ja toteuttanut monipuolisen palvelukeskuksen toiminta-ajatusta jo vuodesta 2010, jolloin kaikki monipuolisen palvelukeskuksen toiminnot siirtyivät Punahilkantielle. Hankkeen tuloksia ja tuotoksena syntynyttä käsikirjaa hyödynnetään kuitenkin koko monipuolisessa palvelukeskuksessa ja tarpeen mukaan myös muissa Sosiaali- ja terveystalouden hoivayksiköissä.

Kuviossa 1 on esitelty tarkemmin Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen rakenne ja hallinto.

Kuvio 1. Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen organisaatiokaavio (luonnos)
Lähde: Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen esittely

Helsingin Vanhenemiseen varautuva kaupunki -kartoituksessa Finne-Soveri (2012) toi esiin ajattelun muutoksen, joka on mahdollistanut Ageing in place-toimintakulttuurin huomioimisen palvelujen suunnittelussa. Palvelurakenteen ja toiminnan muutokset näkyvät konkreettisesti Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa, jonka tehtävänä on tuottaa erilaisia asumismuotoja ja monen tyyppistä toimintaa myös muille kuin yksikössä asuville vanhuksille (avoin palvelukeskus ja sen erityyppiset ryhmät ja monimuotoiset muut palvelut). Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa asumismuotoina on pääosin ryhmäkotimuotoista tehostettua palveluasumista (pitkäaikaishoito), sekä lyhytaikaista asumista (esim. arviointi- ja kuntoutus) ja tukiasunto-toimintaa.

Tällä hetkellä Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen Punahilkantien yksikkö tarjoaa avopalveluina palvelukeskustoimintaa alueen eläkeläisille, päivätoimintaa noin 60 asiakkaalle ja lisäksi kuusi muistisairaille tarkoitettua lyhytaikaishoitopaikkaa. Pitkäaikaispaikkoja palvelukeskuksessa on 110, joista 65 paikkaa muistisairaille, 20 paikkaa liikunta- ja toimintarajoitteisille sekä 25 paikkaa psykogeriatrasta hoitoa tarvitseville asukkaille. Lisäksi palvelukeskuksessa toimii 31-paikkainen arviointi- ja kuntoutusyksikkö ja käynnissä on kuuden asunnon tukiasuntopilotti. Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa asukkaiden ja asiakkaiden aiempi vaadittu 65-vuoden ikäraja poistui vuoden 2013 muutoksen myötä. Edelleen asukkaiksi tulee pääsääntöisesti yli 65-vuotiaita helsinkiläisiä, jotka hoitotason arviointiprosessin (SAS-prosessi), myötä ovat saaneet pitkäaikaishoidon pysyväispäätöksen. (Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus 2013.)

Vakituista henkilökuntaa Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksen Punahilkantien yksikössä on 148 (tilanne heinäkuussa 2013). Hoitohenkilökunnasta suurin osa on lähi- tai perushoitajia. Sairaanhoitajia hoitohenkilökunnasta on lähes kolmannes. Lisäksi yksikössä on terapiahenkilöstönä viisi fysioterapeuttia, kolme toimintaterapeuttia ja virikeohjaaja. Jokaisessa yksikössä työskentelee sosiaaliohjaaja ja yksikössä on myös sosiaalityöntekijä. Osin asukastyötä tekevät jokaisessa ryhmäkodissa työskentelevät hoitoavustajat. Yksikön vakituiseen henkilökuntaan kuuluu 11 vakanssin varahenkilöstö, joka sijaistaa hoitohenkilökunnan äkillisiä poissaoloja ryhmäkodeissa.

Vakituisen henkilökunnan lisäksi ryhmäkodeissa työskentelee tai suorittaa harjoitteluitaan vaihteleva määrä avustavia työntekijöitä, joita ovat esimerkiksi eri alojen harjoittelijat, tukityöllistetyt, opiskelijat, sekä yhdyskuntapalvelustaan suorittavat henkilöt. Avustavat työntekijät ja yksikössä toimivat vapaaehtoiset ovat usein avainasemassa, kun huolehditaan asukkaiden pääsystä yksikössä järjestettäviin tapahtumiin tai asukkaiden tarvitessa saattoapua esimerkiksi retkille.

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toiminta-ajatuksena on hyvän palvelun tuottaminen tasa-arvoisesti kaikille palvelun käyttäjille. Hoidossa kunnioitetaan jokaisen asukkaan yksilöllisiä tarpeita. Palvelukeskuksen toimintaa ohjaaviksi arvoiksi on nostettu asiakaslähtöisyys, luottamus, sujuva yhteistyö ja henkilöstön hyvinvointi. Toiminnan lähtökohtana korostuu asukkaan kunnioittaminen yk-

silöllisenä persoonana. Asukaslähtöisen hyvän hoivan tavoitteena onkin, että asukas saa kokea mahdollisimman paljon onnistumisen iloa. Hoito suunnitellaan yhdessä asukkaan sekä hänen läheistensä kanssa ja hoidon toteutus perustuu yhdessä sovittuun hoitosuunnitelmaan. (Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toimintaperiaatteet ja arvot 2012.)

Arvoista luottamus korostaa avoimen vuorovaikutuksen merkitystä. Luottamus antaa myönteistä voimaa, rohkeutta ja turvallisuutta sekä näkyy asukkaiden, omaisten ja työkavereiden kunnioittamisena. Yhteiset toimintalinjat ja pelisäännöt sekä hyvä tiedonkulku ovat sujuvan yhteistyön perusta. Tavoitteena on, että hyvinvoivan ja ammattitaitoisen henkilökunnan avulla luodaan kodikas ja turvallinen ympäristö, jossa asukas kokee elämänsä mielekkääksi. (Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toimintaperiaatteet ja arvot 2012; Etene 2008.)

Ympäristöltään ja tiloiltaan Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus on moninainen. Kodinomaisten ryhmäkotien lisäksi Punahilkantien yksikössä on käytössä moniin eri tarkoituksiin soveltuvia tiloja. Kuntosaleja, joita on kaksi, hyödynnetään ahkerasti. Erilaiset ryhmät kokoontuvat joko käsityö- ja ryhmätilana toimivassa Marjan-kammarissa tai usein viherhuoneessa. Aistihuone (ns. valkoinen huone) on terapiakäytössä ja myös siellä olevaa fysioakustista tuolia hyödynnetään säännöllisesti. Sisätilojen lisäksi yksikköä kiertää ulkoilupolku, jonka varrella on lammashaka ja vanhuksille suunniteltuja kuntolaitteita.

Vuodesta 2011 Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa on pidetty kesälampaita, jotka tuodaan kesäisin laitumelle Keravan vankilasta. Lampaat houkuttelevat paikalle runsaasti eri-ikäisiä asukkaita lähialueelta. Lemmikkeinä ryhmäkodeissa on kaksi kissaa ja lähes päivittäin ryhmäkodeissa vierailee hoitajien koiria.

2.2 Kehittämishankkeen taustaa

Vuonna 2010 julkaistussa Taidetta ikä kaikki -selvityksessä ikäihmisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta Helsingissä (Varho & Lehtovirta 2010) on otettu esille silloisen Helsingin kaupungin sosiaaliviraston linjauksia kulttuuripalvelujen toteuttamisesta. Kulttuuripalvelujen nähtiin olevan oleellinen osa hoivaa ja selvi-

tyksen johtopäätösten mukaan niihin osallistuminen tulee mahdollistaa kaikille liittämällä kulttuuri arkipäivän hoivatyöhön ja -käytänteisiin. Selvityksessä nostettiin neljä kohtaa, jotka ovat edelleen oleellisia tavoitteita virastojen organisatiomuutoksista huolimatta ja ovat myös tämän kulttuurin ja toimijuutta kartoittavan hankkeen tavoitteiden taustalla.

1. Henkilöstön sosiokulttuurinen ja kulttuurinen työote tulisi olla tavoitteena yhtäläillä kuin kuntouttava työotekin
2. Kulttuuritarpeet, toiveet ja toteutus sisällytetään palveluohjaukseen sekä hoito- ja palvelusuunnitelmiin
3. Erilaisten sosiokulttuuristen menetelmien osaamista ja käyttämistä lisätään eri palveluissa
4. Kulttuuritarjontaa erityisryhmille lisätään yhteistyössä muiden hallintokuntien, erityisesti kulttuuritoimen kanssa

Häyrynen (2006, 108) esittelee teoksessaan Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka päämääriä suomalaiselle kulttuuripolitiikalle. Nämä alla esitetyt seitsemän kansallista päämäärää edustavat samoja päämääriä, joihin tällä kehittämis-
hakkeella Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa pyrimme, ja jotka muodostavat Taidetta ikä kaikki -selvityksen lisäksi taustan hankkeen tavoitteelle ja tarkoitukselle.

1. Taiteen, kulttuurin ja luovan toiminnan autonomia
2. Kulttuurin demokratisointi eli kulttuurin vastaanottajien tasa-arvo
3. Kulttuuridemokratia eli kulttuurinäkemysten tasa-arvo
4. Kulttuuriin osallistumisen lisääntyminen
5. Kulttuurin hyödyntäminen
6. Kulttuurien välisten yhteyksien ja yhteistyön edistäminen
7. Kulttuurisen näkökulman vahvistaminen

Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa hoitotyön kulttuuristen välineiden merkitys on esimiestasolla ymmärretty viime vuosina hyvin ja palvelukeskuksessa on toteutettu useita eri hankkeita kulttuuristen toimintatapojen juurruttamiseksi työ- ja toimintakäytäntöihin. Erilaiset hankkeet ja projektit ovat seuranneet toinen toisiaan, mutta niiden hyödyistä ei ole tehty yksikössä kattavia kartoituksia.

Vuosi 2012 oli Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toimijuuden teemavuosi. Toimijuutta käsiteltiin eri foorumeissa, kuten työyhteisöjen kehittämispäivillä, ryhmäkotien osastokokouksissa ja koulutuksissa. Toimijuutta avattiin käsitteenä henkilökunnalle ja muun muassa asukkaiden hoitosuunnitelmia tarkasteltiin toimijuuden käsitteen avulla. Havaittiin, ettei henkilökuntaa oltu erillisiä lyhytkestoisia hankkeita lukuun ottamatta ohjattu työssään kulttuuristen työvälineiden käyttöön asukkaiden toimijuuden tukemiseksi. Tarve kulttuuristen menetelmien hyödyntämisen kuvaamiseen lähti myös siitä, ettei yksikössä oltu aiemmin tarkasteltu, millaisia yhteistoiminnan muotoja palvelukeskuksessa oli jo ollut ja mitkä näistä olivat toimineet parhaiten. Yksikössä koettiin tärkeäksi selvittää millaiselle kulttuurisia työvälineitä hyödyttävälle hankkeille oli vielä tarvetta.

2.3 Kehittämishankkeen tavoite ja tarkoitus

Tämän kehittämishankkeen tavoitteena oli kuvata kulttuuristen menetelmien hyödyntämisen mahdollisuudet Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa.

Kehittämishankkeen toisena tavoitteena oli luoda käsikirja kulttuuristen menetelmien toimijuutta edistävästä käytöstä Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa

Kehittämishankkeessa tarkoituksena oli kehittää Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen työntekijöiden kykyä ja mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen käyttöön työssään.

Hankkeen tarkoituksena oli kehittää Roihuvuoren monipuoliseen palvelukeskuksen yhtenäinen toimintakulttuuri kulttuuristen menetelmien toimijuutta edistävästä käytöstä.

Seuraavassa luvussa kolme esittelen kulttuuristen menetelmien, toimijuuden sekä monialaisuuden käsitteet ja tarkastelen niiden ilmentymistä hoitolaitosympäristöissä. Luvussa neljä esitän hankkeessa käytetyt menetelmät, jonka jälkeen luvussa viisi kuvaan hankkeen etenemistä yksikössä. Luvussa kuusi keskityn tavoitteiden ja tarkoitusten mukaisten tulosten tarkasteluun. Luku seitsemän sisältää pohdinnan ja hankkeen pohjata tehdyt johtopäätökset.

3 KULTTUURI MONIALAISESSA HOIVAYMPÄRISTÖSSÄ

3.1 Kulttuurin ja taiteen käsitteet hoitotyössä

Tässä luvussa selvennän valitsemaani käsitettä *kulttuurinen menetelmä*. Luvussa pohdin myös laajemmin kulttuuriin ja taiteeseen liittyviä eri käsitteitä sekä niiden yhdistämistä hoitolaitosympäristöön ja hoivatyöhön. Kehittämishankkeeseen sopivan, kattavan käsitteen löytäminen oli haastavaa ja useassa kehittämishankkeen taustana olevassa lähteessä (mm. Strandman-Suontausta 2013; Häyrinen 2006, 21-22; Matarasso 1997) onkin todettu taiteeseen ja hoivatyöhön liittyvien termien olevan vaikeasti määriteltävissä.

Sosiaali- ja terveysalalla on käytetty taide- ja kulttuurilähtöisiä menetelmiä jo 1990-luvun puolivälistä lähtien. Alusta asti näiden menetelmien hyödyntämisen tavoitteena ovat olleet muun muassa syrjäytymisen ehkäiseminen tai osallisuuden, toimintakyvyn ja työkuoron vahvistuminen. (Rönkä & Kuhlampi 2011, 10.)

Häyrinen (2006, 21) tarkastelee teoksessaan Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka kulttuurin käsitettä sen politiikan käytäntöjen ja opetusministeriön hallinnon alaisesti seitsemänä asiakokonaisuutena. Näitä kokonaisuuksia ovat taiteet, perinteet, viestintä, liikunta ja urheilu, 15-29 -vuotiaiksi rajatun nuorison toiminta, uskonnot sekä kasvatus, koulutus ja tiede. Samalla Häyrinen ryhmittelee kulttuurin kolmeen kehykseen, jotka ovat kulttuuri inhimillisen tiedon ja taidon korkeimpana muotona, kulttuuri elämisen tapoina sekä kulttuuri mentaalisisinä tieto- ja arvojärjestelminä. Hyypän ja Liikasen (2005, 105) määritelmä kulttuurista painottaa puolestaan kulttuurin arjen rajat ylittävää sallivuutta. He kuvailevat kulttuuria käsitteeksi, joka sisältää yksilöllisen itseilmaisun, luovat kyvyt, taidot ja pyrkimykset, arvot, normit sekä ympäröivän yhteisön. Hoito- ja hoivayhteisöissäkin kulttuuri näyttäytyy omaksuttuina tapoina, tapana hahmottaa maailmaa ja luoda siitä mielekäs. Myös esimerkiksi ruokailutilanteet, keskustelut ja läsnäolo viestivät hoito- ja hoivayhteisön kulttuurista.

Lukemissani lähteissä erilaisia termejä taiteen ja kulttuurin hyödyntämisestä hoiva-alalla tai liittymisestä laitokseen oli useita. Yleisimpiä käytettyjä käsitteitä olivat *kulttuurilähtöinen toiminta*, *taiteen soveltava käyttö* ja *soveltava taide* (engl. applied arts) ja kohtalaisen uutena käsitteenä *taiteistuminen* (artification). Taiteistuminen luonnehtii taidetta ympäristöissä, joiden ei perinteisesti ajatella kuuluvan taidekenttään ja jolloin esimerkiksi hoitotyön ammattilaiset ammentavat taiteesta elementtejä asiakastyöhön (Naukkarinen 2012; Vihma 2012; Rönkä & Kuhalampi 2011, 10).

Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ohjelman Taika-hankkeessa taiteelle ja kulttuurille hoiva-alan työyhteisöissä oli valikoitunut pääkäsitteeksi *taidelähtöiset menetelmät*, joita hankkeeseen liittyen ajateltiin olevan muun muassa kuvallinen ilmaisu, musiikki, tanssi, luova kirjoittaminen, draama ja sanataide (ks. Nietosvuori 2011, 103). Vaihtoehtoina taidetta ja kulttuuria hoivayksikössä kuvaavalle käsitteelle Taika-hankkeessa olivat *osallistavat taide* sekä *taide sosiaalisessa ympäristössä* (Rönkä & Kuhalampi II 2011, 30). Jyväskylän ammattikorkeakoulun Lysti-hankkeessa on puolestaan käytetty käsitettä *luovat menetelmät* kuvaamaan inhimillisen kasvun ja itsensä toteuttamisen mahdollistavia menetelmiä. Alun perin käsite on ollut käytössä eri draaman menetelmistä puhuttaessa, mutta yleistynyt myöhemmin muillakin taiteen aloilla silloin, kun on haluttu korostaa sen työskentelyprosessien kokemuksellista merkitystä ja vaikutusta itseymmärrykseen sekä oppimiseen. (Jussila & Lunddahl, 2011, 15-16.)

Hoitolaitosten kulttuuritoiminnan edistämisen läänintaiteilijana toiminut musiikin tohtori, psykologi ja hoitajia laajalti kouluttanut laulunopettaja Ava Numminen (2010, 30) käyttää samaa asiaa kuvaamaan käsitettä *kulttuurinen työväline*. Samalla hän määrittelee työvälineet laajasti, sisällyttäen niihin muun muassa laulamisen, soittamisen, maalaamisen, tanssin, nikkaroinnin, kasvien hoidon, leipomisen, pelien pelaamisen ja muut ihmisten yleensäkin mielekkäiksi kokemat askareet.

Englanninkielessä hoiva- ja kulttuuripuolen yhdistämiselle on vakiintunut termi *Arts and Health*. Irlannin kulttuuripolitiikan strategiassa (Arts And Health) tätä käsitettä määritellään sen yhdenvertaisuuden avulla; taide ja terveys ovat kumppaneita (vrt. Arts in Health tai Arts for Health). Ranskassa vuonna 1999 käynnistetty poliittinen ohjelma taas kulkee nykyään nimellä *Culture and Health*, oltuaan

aiemmin nimellä Culture in Hospital (Provot 2010, 1). Ulkomaisia termejä tarkastellessaan Strandman-Suontausta (2013, 11-15) määrittelee lähteittensä mukaan Arts and Health -termin viittaavan ”pääasiassa hoitoyksiköissä tapahtuvaan taide-toimintaan, jossa taide- ja terveyssektorin mielenkiinnon kohteet, resurssit ja asiantuntemus risteävät”. Taiteen ja kulttuurin erosta hän toteaa näin: ”Siinä missä kulttuuri on ensisijaisesti yhteisöllisesti määrittyvä käsite, on taide yksilöllisesti motivoitunut”. Rönkä ja Kuhalampi (2011 II, 32) tarkentavat edelleen taiteen tekemisen ja taidelähtöisten menetelmien eroiksi sen, että taiteen tekemisellä tähdätään johonkin tulokseen, kun taas menetelmien yhteydessä huomio kohdistuu taiteellisen tuloksen sijaan prosessiin.

Käsitteenä kulttuuriset menetelmät

Hoitotyöhön liittyvien hyvien menetelmien määrittäminen on usein haastavaa, erityisesti kun puhutaan kulttuurista tai taiteesta. Rantalan (2011, 7) mukaan sellainen olisi riittävän yksinkertainen, hyvin kuvattu ja helposti monistettavissa oleva menetelmä, jota voitaisiin hyödyntää hieman lääkepillerin tapaan toistetusti eri potilaille. Rantalan ”kulttuuripillerin” kaiken kattavuuden lisäksi tuntuu kulttuurisen menetelmän rajaaminen teorian perusteella olevan haasteellista ja toisaalta rajaaminen lienee tarpeetontakin. Tässä kehittämishankkeessa käytän käsitettä *kulttuuriset menetelmät* kuvaamaan hyvin moninaisia mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen, kuten esimerkiksi taiteen eri luovia muotoja, käsitöitä, ryhmätoimintaa ja ympäristön esteettistä huomiointia. Hankkeen toteuttamisessa kulttuuri painottuu käsitteenä taiteen ohitse nimenomaan sen yhteisöllisen määrittelyn ja laajan yhteiskunnallisen kehyksen vuoksi. Kulttuuri ja sen menetelmät jättävät tässä hankkeessa enemmän mahdollisuuksia toiminnan tarkasteluun, kuin pelkän taiteen ja sen eri menetelmien piirissä pysyttäytymisen. Luovat menetelmät käsitteenä saattaisivat korostaa tässä yhteydessä liikaa kulttuurin luovaa ja toiminnallista puolta, eikä jättäisi niinkään tilaa kulttuurin kokemuksellisuudelle. Tilanteen ja hetken kokeminen kun on tekemisen sijaan monen Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen asukkaan kohdalla ehkä jopa ainoa mahdollinen toimintaan osallistumisen muoto. Kehittämishankkeessa hyväksytään kulttuurisiksi menetelmiksi ne kaikki luovien toimintojen keinot, joita hoitotyössä on mahdollista hyö-

dyntää asukkaiden hyvinvoinnin lisäämiseksi. Tällöin kyse luovuudesta ja menetelmistä, joista hoitohenkilökunta kokee olevan hyötyä työssään asukkaiden kanssa, riippumatta siitä kuinka yleistettäviä menetelmät ovat eri asukkaiden välillä.

Tämän kehittämishankkeen yhtenä tarkoituksena oli kehittää ammattiryhmästä riippumatta jokaisen asukas- ja hoivatyötä tekevän työntekijän kykyä ja mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen käyttöön työssään, arjen toimien lomassa ja niitä tuken. Koska hankkeen tavoitteena ei sen kuntoutuksellisesta lähtökohdasta huolimatta ollut lisätä taiteen terapiamuotoista hyödyntämistä, eikä kouluttaa työntekijöistä taidekasvattajia tai yhteisötaiteen osaajia, tässä raportissa ei tarkastella sen syvemmin taideterapian kuin yhteisötaiteenkaan käsitteitä. Toki nuo elementit liittyvät usein työhön ja erilaisiin hankkeisiin omassakin työyhteisössämme, mutta tuolloin toiminnan toteuttajalla on alan vaadittava koulutus (terapeutti, taiteilija tms.). Eri lähteissä painotetaan taideterapeuttien ja taiteilijoiden yhteistyötä, mutta teksteistä löytyy myös luonnehdintoja näiden toimijoiden erosta tällä toimintakentällä. Teoriassa ero taideterapian ja taiteen välillä hoitoyhteisöissä tiivistyy ajatukseen, että terapeutin ja terapeuttisen työn tavoitteena on aina teoriaan perustuvalla osaamisella tuottaa asiakkaalle terapeutin interventio, kun taas taiteilijan tavoitteena on taiteen tekeminen ja tuottaminen taiteen itsensä tähden (Broderick 2011, 97; Moss & O'Neill 2009, 2).

Ava Numminen (2011, 6) on eräässä musiikkia ja muistisairaita koskevassa artikkelissaan lainannut Martti Lutherin sanoja *Jos mielesi on murheellinen ala laulaa ja soittaa suloista laulua*. Vaikka tämä lausahdus on jo vuosisatojen takaa, on nykypäivän tutkimustieto musiikin hyvää tekevästä vaikutuksesta vahvistanut lausahduksen painoarvoa edelleen. Antamalla arvoa lauseen historialle ja ottamalla se osaksi nykypäivän kulttuurista hoitotyötä, valikoitui lause tämän kehittämishankkeen nimeksi ja ohjeeksi tulevalle toiminnallemme Roihuvuoren monipuolissa palvelukeskuksessa.

Kulttuurin ja taiteen vaikutuksesta hyvinvointiin

Lutherin ajoista on menty eteenpäin, mutta itse asia ei ole muuttunut. Vuonna 2003 Opetusministeriön Kulttuurin aika -julkaisussa tuotiin esiin kulttuurin kuntouttavia, hyvää tekeviä ja terveyttä edistäviä vaikutuksia. Tuolloin julkaisussa esiteltiin Ruotsissa tehtyjä lääketieteellisiä tutkimuksia, joiden mukaan kulttuurikokemukset ovat terveellisiä. Tutkimusten mukaan eniten terveyttä suojasivat museokäynnit, seuraavina konsertit, elokuvat sekä käynnit taidemuseoissa. Julkaisun mukaan tutkimuksissa oli todettu kulttuurielämysten auttaneen sekä psyykkisissä että sydän- ja verenkiertoelinten sairauksissa. (Setälä 2003, 14-15.)

Muistisairaiden kokemuksia musiikki- tanssi- ja kuvataide-elämyksistä on tutkittu ja havainnoitu kohtalaisen paljon, vaikka usein näiden tutkimusten yleistettävyyttä kyseenalaistetaan. On kuitenkin havaittu, että osallistuminen esitykseen tai tapahtumaan tai elämys päivittäisten hoitotoimien ohessa saa muistisairaahan usein unohtamaan vaivansa. Esimerkiksi fyysinen levottomuus ja kipujen ilmaiseminen vähentyvät ja yhteys toisiin ihmisiin lisääntyy. Tämä näkyy kommunikoinnin lisääntymisenä sellaisillakin muistisairailta, joilla itseilmaisun taidot ovat huomattavasti heikentyneet. (Marmstål Hammar, Emami, Engström & Götell 2010; Götell, Brown & Ekman 2007; Kramer 2001.)

Mielenkiintoisia ovat olleet musiikin vaikutukset Ruotsissa tehdyssä tutkimuksessa, joissa asukkaan aamutoimien yhteydessä on joko suoritettu aamutoimet ”totuttuun tapaan”, kuunnelleen asukkaan mielimusiikkia tai laulaen. Käytettäessä musiikkia kommunikaation välineenä ja tunnetilojen välittäjänä, onnistuivat hoitotilanteet huomattavasti sujuvammin, kuin verrokkitilanteissa. Aasukkaat olivat hetkissä paremmin läsnä, osallistuivat toimintaan paremmin ja kommunikoivat herkemmin. Merkille pantavaa on, että tavallisesti aggressiivisesti käyttäytyvien asukkaiden käytösoireet vähenivät huomattavasti tai loppuivat kokonaan, kun hoitotoimet tehtiin yhdessä hoitajan laulaessa samalla. Musiikki ei muuttanut kuitenkaan pelkästään vaan asukkaiden käyttäytymistä tai kommunikaatiota, vaan myös hoitajien läsnäolo tilanteissa parani musiikin käyttämisen myötä. (Götell, Brown & Ekman 2009, 422-430.)

Eniten tutkimuksia kulttuurin vaikutuksesta hyvinvointiin onkin tehty musiikin vaikutuksista terveydentilaan tai sairaudesta toipumiseen. Psykologi ja tutkija Teppo Särkämö tuo esiin kirjoituksissaan musiikin monenlaisia vaikutuksia ihmisten aivojen toimintaan. Esimerkiksi kuunneltu musiikki aktivoi useita aivojen alueita, jotka liittyvät mielihyvän kokemiseen ja säätelevät autonomisen hermoston sekä immuuni- ja hormonijärjestelmän toimintaa. Musiikin kuuntelulla voidaan musiikista riippuen piristää tai rauhoittaa mieltä ja tunnetiloja. Lyhytaikaisten vaikutusten lisäksi musiikilla voidaan tuottaa pitkäaikaisia vaikutuksia erilaisten somaattisten, kehityksellisten, psykiatristen ja neurologisen sairauksien hoitoon ja kuntoutukseen. Esimerkkinä kuntoutumisesta Särkämö käyttää kävelykyvyn palautumista aivohalvauksessa ja Parkinsonin taudissa musiikin rytmin avulla. Aivohalvauspotilailla on lisäksi havaittu rumpujen ja pianon soittamisen tehostavan käden motoriikkaa ja laulamisen puolestaan edistävän puheen palautumista. (Särkämö ym. 2011, 15-16; Särkämö 2010, 14-15.) Myös Miina Sillanpään säätion kanssa yhteistyönä toteutetussa Muistaakseni laulan -hankkeessa on saatu kiinnostavia tuloksia siitä, kuinka säännöllisellä musiikkitoiminnalla voidaan vaikuttaa jopa pitkävaikutteisesti muistisairaiden psyykkiseen ja kognitiiviseen hyvinvointiin sekä heitä hoitavien omaisten jaksamiseen (Särkämö ym. 2011, 9, 39).

Musiikin vaikuttavuuden lisäksi on esiin vielä nostettava muiden taide- ja kulttuurimuotojen vaikuttavuus hyvinvointiin. Tästä konkreettisena hoivatyöhön ja -ympäristöön liittyvänä esimerkkinä on sekä Strandman-Suontaustan (2013, 142) että Engströmin (2013 II, 34) aineistoissa esiin noussut kuvataiteen vaikutus asukkaiden fyysisen kunnon kohentumiseen, kun tiloihin tuodut taideteokset tai taidehetket antoivat asukkaille syyn, nousta jalkeille ja lähteä liikkeelle ja osallistua yhteiseen toimintaan.

Musiikilla ja kulttuurilla voidaan siis vaikuttaa hyvinvointiin, mutta eri asia on, toteutuuko kulttuurisen toiminnan tarve tasapuolisesti yhteiskunnassa ja erityisesti hoivayksiköissä. Järvi ja Laitio (2010, 8-9, 50-56) kuuluttavat kulttuurin kuulumista kaikille kansalaisille. He toteavat samansuuntaisesti kuten Särkämö ym. (2011, 9, 39) teksteissään, kulttuurin todellisen voiman olevan sen kyvyssä tehdä meistä onnellisempia ja elämästä elinvoimaisempaa. Suomessa onkin enemmän museoita suhteessa väkilukuun kuin missään muussa maassa ja taiteen sekä kulttuurin osuus valtion budjetissa on kasvanut 2000-luvulla enemmän kuin monet

muut menot. Kaikesta tästä hyvästä huolimatta Järvinen ja Laitio esittävät kysymyksen, kohtaako kulttuuri Suomessa kaikki ne, jotka sitä tarvitsevat ja joille se kuuluu. Malkamäki (2009, 3-4, 19), on tehnyt tähän liittyen selvitystyön kulttuuri- ja viriketoiminnan toteutumista hoivalaitoksissa. Selvitystyössään hän on koonnut ne lait ja asetukset sekä viranomaismääräykset ja suositukset, joilla on suoraan tai epäsuoraan vaikutusta kulttuuritoiminnan kannalta. Tuloksissaan hän ihmettelee, kuinka erilaisia, toisistaan poikkeavia käytäntöjä hoivayksiköistä löytyy ja kuinka usein syyksi tai esteeksi toiminnan toteutumiselle nostetaan lainsäädöllisiä seikkoja. Raportissaan hän tuo esille hoito henkilökunnan vallankäytön mahdollisuudet, mutta painottaa myös, kuinka suurimmassa osassa tekemiään haastatteluja sanottiin pyrittävän kodinomaisen ilmapiirin luomiseen. Yksikään laki tai asetukset ei estä siitä, että laitoksen tulee ensisijaisesti olla asukkailleen koti ja vasta toissijaisesti laitos – sen estävät tai mahdollistavat hoitoyksikön käytännöt, arvot ja asenteet.

Varho ja Lehtovirta (2010, 24-25) ovat puolestaan kartoittaneet kulttuurisen toiminnan toteuttamista Helsingin kaupungin vanhuspalveluiden alaisissa toimintayksiköissä ja ostopalveluyksiköissä. Taidetta ikä kaikki -selvityksen mukaan erilaisia kulttuuripalveluita ja sosiokulttuurisia työmenetelmiä on huomioitu kaupungin eri hoivayksiköissä päivätoiminnasta ympärivuorokautiseen hoivaan. Myös henkilökuntaa on koulutettu menetelmien käyttöön. Yksiköiden erilaisissa tapaamisissa ja palaverissa käsitellään kulttuurista toimintaa ja asumisyksiköiden virikeohjaajat tapaavat säännöllisesti. Selvityksen mukaan yksiköiden viikko- ja kuukausiohjelmiin kuuluivat useimmiten tuolijumppaa, bingoa, levyraatia, keskustelutunteja, yhteislauluja ja juhlia. Lisäksi erityyppiset askarteluhetket, kuvataide- ja runokurssit sekä teatteriprojektit toteutuivat vaihtelevasti eri yksiköissä. Espoon Kulttuuriketju -hankkeessa kulttuurin toteuttamisen muodoksi nähtiin myös laajasti erilaiset tilaisuudet, joissa kokoonnutaan yhteisen teeman ympärille (Kaskiharju & Sarjakoski 2009, 4).

Suunniteltaessa hoivalaitoksessa toteutettavaa ryhmätoimintaa tai muita mahdollisuuksia kulttuuritoiminnalle on merkillepantavaa, että vuonna 2006 Tilastokeskuksen tekemän vapaa-ajantutkimuksen mukaan yli 65 vuotta täyttäneillä kulttuuritahtumiin osallistuminen oli selkeästi yleisempää, kuin omaehtoiseen tai ohjattuihin harrastuksiin osallistuminen. Tutkimuksen mukaan yli puolet 65 vuotta täytäneistä kävi vähintään yhdessä kulttuuritilaisuudessa vuoden aikana ja neljännes yli

75-vuotiaista osallistui kulttuuripitoisiin tapahtumiin vähintään kerran vuodessa. Vuoden 2006 jälkeen ei ole uutta, näin kattavaa vapaa-aikatutkimusta Suomessa julkaistu, mutta tuolloin suosituimpia kulttuurikokemuksia tarjosivat teatteriesitykset ja taidenäyttelyt. Lisäksi konserteissa käyminen oli lisääntynyt verrattuna aiempaan tutkimukseen. Vuonna 2009 julkistetussa Tilastokeskuksen Ajankäyttö-tutkimuksessa puolestaan todetaan, että 65 vuotta täyttäneiden harrastuneisuus monella eri kulttuurin alueella oli lisääntynyt, tuolloinkin kaikista huomattavimmin juuri konserteissa käyminen. Ajankäytöntutkimuksessa pohditaan syitä harrastuneisuuden lisääntymiselle iäkkäiden ikäryhmissä ja arvellaan sen johtuvan siitä, että aiemmin aloitetuista harrastuksista halutaan pitää kiinni myös vanhetessa. Suunniteltaessa laitoksessa asuville vanhuksille virikkeellistä ja jokaisen toiveet huomioivaa toimintaa, on siis erityisen tärkeää huomioida asukkaiden aiempia tottumuksia kulttuurin harrastamisesta.

3.2 Toimijuuden käsitteestä hoitotyössä

Viime vuosikymmenten aikana krooniset sairaudet ovat syrjäyttäneet infektiosairaudet yksilön pääasiallisen hoidon tarpeen ja eliniän ennustajina. Tästä syystä on muuttunut käsitys toiminnan merkityksestä ihmisen elämän helpottajana. Muutosten myötä elämän laadun parantaminen on ajanut ohi selviytymisen tarpeesta. Tämä puolestaan on vaikuttanut siihen miten palveluita ja asiakkaita terveydenhuollossa tarkastellaan. Palvelun keskiössä on nykyään usein asiakas itse ja hänen toimintakykynsä sekä hyvinvointinsa varsinaisen hoidon toteuttamisen sijaan. (Broderick 2011, 97-99.)

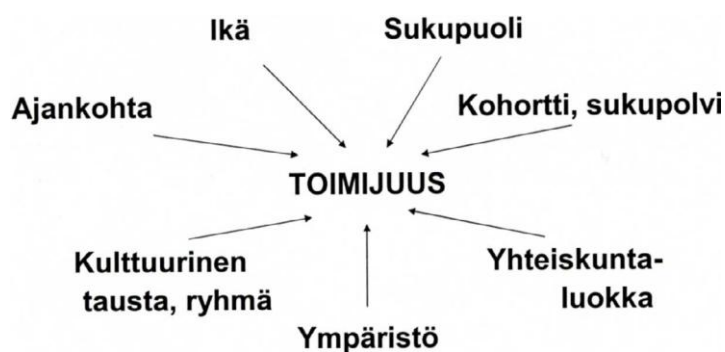
Sairauksista riippumatta ikääntyneiden ihmisten elimistö rapistuu, muuttuu ja toimintakyky huononee. Toiminnanvajausta syntyy, kun ympäristö ja ihminen itse vaativat enemmän, kuin mihin elimistö kykenee. Ihminen voi kuitenkin vaikuttaa kokemaansa vajaukseen sopeutumalla muutoksiin, suuntaamalla voimavaroja taroituksenmukaisesti mielekkäiksi tai välttämättömiksi kokemiinsa toimintoihin sekä kompensoimalla toimintakyvyn vajeitaan eri tavoin. Lisäksi toimintakykyä muovaavat saatu sosiaalinen tuki, ympäristön vaatimukset ja ihmisen omat odotukset. (Pohjalainen & Salonen 2012, 235.) Toimintakyvyn ja siihen vahvasti liittyvän kuntoutumisen lisäksi on gerontologiassa alettu käyttää myös käsitettä toi-

mijuus (engl. agency) kuvaamaan vielä hieman laajempaa käsitystä vanhenevan ihmisen pystyvyydestä.

Toimijuus on käsitteenä tullut vanhustyöhön hiljalleen psykiatrian, sosiologian ja lapsuustutkimuksen kautta, jossa käsite on tuttu 1980-luvun alkupuolelta. Ikääntymiseen liittyvässä kirjallisuudessa käsite on yleistynyt ja siihen liittyvä tutkimus kehittynyt 2000-luvun alusta lähtien. Suomessa Jyrkämä on kirjoittanut 2000-luvulla toimijuudesta paljon ja hänen mukaansa toimijuudessa onkin kyse kaiken kaikkiaan elämäntilanteiden ehdoista ja niiden rakentumisesta, pakoista ja valinnanmahdollisuuksista, resursseista ja niiden muodoista, olemassaolosta ja käytettävyydestä. (Jyrkämä 2011, 14-15; Jyrkämä 2008, 191-193.)

Toimijuuden lähtökohta muistisairaiden kanssa toimiessa on, että vaikka asiakas sairastaisi dementoivaa sairautta, on työntekijöiden kuunneltava ja uskottava häntä. Sairaudessakin säilyy kyky kommunikoida ja kertoa mieltymyksistä. (Topo, P. 2006, 26.) Myös Hyypä ja Liikanen (2005, 107) korostavat yksilön vapautta ja mahdollisuutta valita oma elämysmaailmansa. Heidän mukaansa valinnan mahdollisuus tulee säilyttää riippumatta siitä, elääkö ihminen omassa kodissaan vai hoitolaitoksessa toisten avun varassa.

Vanhenemisen muutosten yhteydessä toimijuudessa on olennaista vanhuksen näkeminen aktiivisena subjektina silloinkin kun subjektius on esimerkiksi muistisairauden takia haavoittunut tai kokonaan murenemassa. Vanhuksen ei tule tällöinkään olla vain hoitajan toiminnan kohde. Toimijuutta tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomio siihen, millaiset välttämättömyydet ohjaavat ja säätelevät vanhenevista ja mikä taas on ihmisen omien tavoitteiden, valintojen, niihin kohdistuvan pohdinnan ja siihen perustuvien ratkaisujen merkitys tai osuus. (Jyrkämä 2008, 193.)

Kuvio 2. Toimijuuden koordinaatit (Jyrkämä 2008, 194)

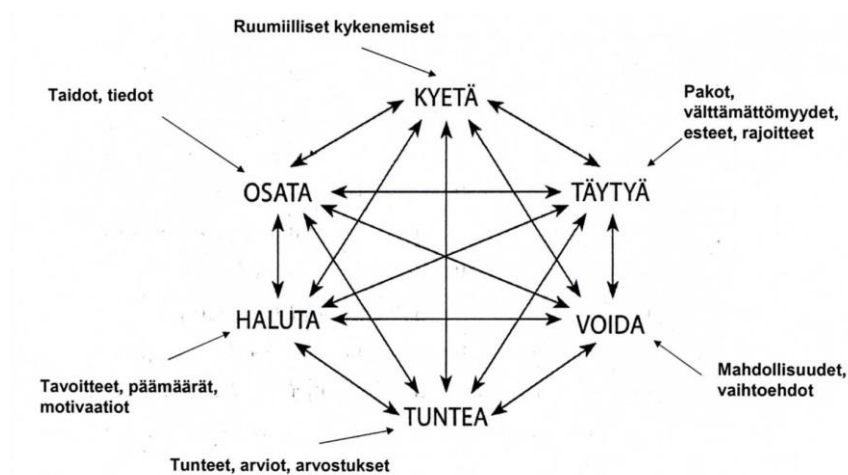
Jyrkämä (2008, 194) esittää kuvion kaksi kautta kysymyksiä, jotka auttavat määrittämään toimijuutta mainittuja elementtejä tarkastellen. Kuvion asetelman mukaisia kysymyksiä ovat muun muassa, mitä toimijuuden näkökulmasta merkitsee, että eletään juuri tätä ajankohtaa. Tai mitä merkitsee johonkin tiettyyn sukupolveen kuulumisen jossakin tilanteissa. Kuvion kaksi mukaan on merkityksellistä, millaisia rajoituksia, esteitä, mahdollisuuksia ja vaihtoehtoja sisältää tai antaa vanhukselle hänen kuulumisensa tiettyyn yhteisöön tai kasvaminen tietynlaisessa ympäristössä.

Puhuttaessa hoitolaitoksesta tai hoivayksiköstä tarkoitetaan tällä ympäristön lisäksi usein myös kotia siellä asuville ihmisille. Roihuvuoren monipuolinen vanhuskeskus on koti 110 vanhukselle. Hoitolaitos ei koskaan ole asukkaalle kuitenkaan samanlainen ympäristö kuin se koti, josta hoivayksikköön muutetaan. Kuten Strandman-Suontausta (2013, 39-41) toteaa, vaikka hoitolaitos on siellä asuvalle hyvin poikkeuksellinen elämismaailma, eivät sinne muuttaneen asukkaan kulttuuriset tarpeet välttämättä muutu poikkeuksellisen asuinympäristön myötä. Väitöskirjassaan hän toteaa, että jokaisella ihmisellä on oikeus osallistua omaan elämänsä aktiivisesti ja luoda identiteettiään toimimalla. Yhdenmukaisesti liittyen Jyrkämän käsitykseen toimijuudesta, toteaa Strandman-Suontausta, että myös kulttuurisessa toiminnassa tulee liikkeelle lähteä asukkaan omien merkitysten ja elämäntilanteen pohjalta, kiinnittämällä huomiota asukkaan pätevyyteen, osaamiseen ja vahvuuksiin.

Toimijuuden oivaltamisessa oleellista on ymmärtää, mitä eräs helsinkiläisen hoivayksikön hoitaja Taidetta ikä kaikki -selvityksessä totesi vanhuudesta. Haastattelussaan hän totesi sairauden tai vanhuuden olevan vain yksi osa asukkaiden ja

hoidettavien identiteettiä, tärkeämpää on ymmärtää vanhuksen olevan paljon muutakin kuin hoidokki. (Varho, 2010, 28.)

Tarkentaakseen toimijuutta nimenomaan yksilön lähtökohdista, on Jyrkämä (2008, 195) muokannut edelleen koordinaateista toimijuudelle olennaiset modaliteetit eli ulottuvuudet (Kuvio 3.).

Kuvio 3. Toimijuuden modaliteetit (Jyrkämä 2008, 195)

Kuviossa kolme Jyrkämä (2008) esittää toimijuuden kuusi ulottuvuutta, joiden vuorovaikutukseen ja dynamiikkaan ihminen törmää jatkuvasti arjen erilaisissa tilanteissa. *Kyetä*-ulottuvuudessa on kyse ensisijaisesti fyysisistä ja psyykkisistä kyvyistä ja kykenemisestä, jossa tapahtuu vanhetessa myös muutoksia. *Osaaminen* viittaa laajasti niihin pysyviin tietoihin ja taitoihin joita ihminen on itselleen hankkinut tai tulee hankkimaan. *Haluaminen* liittyy motivaatioon ja tahtomiseen, päämäärien asettamiseen. *Täytyminen* kertoo niistä esteistä, pakoista ja rajoituksista, jotka ovat sekä normatiivisia että moraalisia elämässämme. *Voida* viittaa mahdollisuuksiin, ja *tunteminen* on ulottuvuutena se, joka auttaa ihmistä arvottamaan, arvioimaan, kokemaan ja liittämään tunteita kohtaamiinsa asioihin. (Jyrkämä 2008, 195.)

Yhdisteltäessä toimijuuden modaliteeteja toisiinsa seuraa, että on olemassa erilaisia tilanteita ja erilaisia ihmisiä eri tilanteissa. Joku esimerkiksi ”osaa, haluaa, kykenee ja pitää”, kun taas toinen samassa tilanteessa oleva ”osaa ja kykenee,

muttei halua” tai ehkä ”haluaa ja kykenee, muttei osaa” Tärkeää onkin, miten toimijuutta tarkastellaan vuorovaikutuksellisesti, miten määrittelemme toistemme – esimerkiksi laitoksessa asuvien vanhusten – toimijuutta erilaisissa arjen tilanteissa ja erilaisten asioiden suhteen. (Jyrkämä 2008, 195.)

Toimijuus on arvoperustaista toimintaa, joka tulee näkyviin esimerkiksi vanhusten laitosympäristössä, kun toimintaa tarkastellaan siitä näkökulmasta, mitä hoitohenkilökunta enemmän tai vähemmän itsestään selvästi odottaa asukkaiden osaavan, kykenevän, haluavan ja mihin olevan pakotettu. Jyrkämä (2008, 199) kannustaa artikkelissaan hoitoalan työntekijöitä ja työyhteisöjä reflektoimaan omaa toimintaa näkökulmista, joilla voi olla mahdollista purkaa rutiineja, vanhentuneita toimintatapoja tai ylipäätään vanhustyön arkielämän luutuneita itsestäänselvyyskäsitteitä.

Matarasson vuonna 1997 julkaisemassa *Use or Ornament* -tutkimuksessa, joka tuolloin lienee ensimmäinen laatuaan, esitetään 50 kohtaa yksilöllisistä sosiaalisista vaikutuksista, joita taiteella ja kulttuurilla voidaan edistää. Listassa lueteltuja taiteen ja kulttuurin vaikutuksia ovat muun muassa itsetunnon ja itsevarmuuden kohentuminen, uusien taitojen ja kokemusten saaminen, sosiaalisten kontaktien lisääntyminen ja yhteenkuuluvuuden tunteen lisääntyminen sekä mahdollisuus tutkia arvojaan, pyrkimyksiään ja unelmiaan. Matarassonkin luetteloon perustuen on ensiarvoisen tärkeää avata kulttuurin ja toimijuuden käsitteitä ja ohjata niitä hoivayksiköiden käytäntöihin muun kuntoutumista tukevan toiminnan ohien. Tarvitaan osaamisen syventämistä, jotta näitä kulttuurin ja taiteen vaikutuksia asukkaiden toimijuuden parantamiseksi opitaan hyödyntämään kuntoutuksen näkökulmasta entistä paremmin.

3.3 Monialaisuuden hyödyntäminen luovassa hoitotyössä

Koska kulttuurin hyödyntäminen hoitolaitoksissa edellyttää yhteistyötä monien eri tahojen ja osaajien kesken, käsittelen seuraavassa monialaisuuden käsitettä. Tässä luvussa tarkastelen monialaisuutta ensin käsitteenä ja myöhemmin sen haasteita ja mahdollisuuksia kulttuurisen hoivatyön lisäämisessä. Käsitteenä monialaisuus on moniammatillisuutta uudempi termi ja valtaosa viime vuosina tehdystä tutkimus- ja teorian tiedosta käsittelee moniammatillisuutta monialaisuuden sijaan. Toisaalta moni määritelmä pätee näistä kumpaankin.

Moniammatillisuutta ja monialaisuutta käytetään usein hoitotyössä rinnakkaisina termeinä. Moniammatillisuuden painopiste on perinteisesti kuitenkin vain monen eri alan ammattilaisen toiminnassa, kun taas monialaisuus on laajemmin ajateltuna hallinnon- ja tieteenalat yhdistävää toimintaa. Parhaimmillaan monialaisuus on ammattilaisten näkökulmien yhteensovittamista tilanteiden edistämiseksi sekä uusien näkökulmien hyödyntämistä ja arvostamista. Tällöin syntyy dialogi, joka mahdollistaa uudet oivallukset ja synnyttää yhteistä uutta. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Käsitteiden samankaltaisuutteen liittyy Kontion (2010, 6-9) eri lähteisiin perustuva määritelmä moniammatillisuudesta sellaisena yhdessä työskentelyn muotona jossa valta, tieto ja osaaminen jaetaan ja jolta edellytetään vastuunottoa. Monialaista tai moniammatillista yhteistyötä tekeviltä vaaditaan selkeää käsitystä omasta tehtävästä, toisen asiantuntijuuden kunnioittamista, kuuntelu- ja ilmaisutaitoja, sekä kokonaisuuksien ymmärtämistä. Monialainen yhteistyö vaatii tekijältään ennen kaikkea innostusta ja halua monialaiseen työskentelyyn. Kun tavoitteena on rakentaa yhteinen kokonaisnäkemys, ei tukeuduta ainoastaan yhden asiantuntijan näkemyksiin – tällöin yksilön oma osaaminen ja asiantuntijuus kasvavat. Yhteistyötä toteutettaessa on tärkeää ymmärtää kokonaisuuksia. Tiivistettynä toimiva monialainen yhteistyö yhdistää eri osaajien vuorovaikutuksen, toimintaympäristön ja toimintaa ohjaavat arvot sekä periaatteet. (Kontio 2010, 6-9; Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013.)

Yhteistyötä ja tiimityötä toteutettaessa hyvän itsetunnon omaava työnsä asiantuntija kykenee hyväksymään, ettei häneltä aina löydy oikeaa vastausta ja on valmis dialogiin muiden kanssa. Tärkeää on, että tällaisessa työryhmässä vallitsee suvaitseva ilmapiiri, jossa jäsenet ovat tasaveroisia ja jokaisella on oikeus ilmaista mielipiteensä. Tämä kuitenkin edellyttää jokaiselta vastuun ottamista koko tiimin toiminnasta. (Kontio 2010, 13.)

Tulevaisuuden tavoitteena on monialaisuuden ja yhteistyön lisääminen eri alojen osaajien kesken. On asiakkaiden etu, että yhteistyö saa uusia muotoja ja ratkaisuja asiakkaan ongelmiin etsitään yhdessä. Onkin jo nähtävissä, että monen alan osaamisesta ammentavien monipuolisten ja kokonaisvaltaisten palvelujen kysyntä tulee tulevaisuudessa kasvamaan (Strandman-Suontausta 2013, 179; Kontio 2010,

6-7, 19). Valitettavasti terveydenhuollossa moniammatillisuus ei ole kehittynyt edelleen useita eri ammattialoja hyödyntäväksi monialaisuudeksi kovinkaan monella eri osa-alueella. Kehitettäessä asiakaslähtöisiä, kuntoutumista tukevia hoito-työn kulttuurisia menetelmiä on monialaisuuden hyödyntäminen toiminnan muutoksen ehto. Tähän otetaan myös kantaa Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ohjelmassa (Liikanen 2010, 15), jonka yhtenä toimenpide-ehdotuksena on kulttuurin, luovien alojen ja hyvinvointialojen yhteisen yritystoiminnan ja palvelukonseptien kehittäminen. Toiveena on, että luovan talouden ja kulttuurin, sekä hoitoalan toimijoiden yhteistyö lisääntyisi koulutusten, yrityshautomoiden ja uusien palvelukonseptien myötä.

Toinen samaisen kehittämisohjelman monialaisuutta määrittävä toimenpide-ehdotus on, että eri kulttuurialan toimijoita kannustetaan pitkäjänteiseen ja järjestelmälliseen yhteistyöhön sosiaali- ja terveydenhuollon yksiköiden ja toimijoiden kanssa monipuolisen yhteistoiminnan tukemiseksi. Toimenpide-ehdotus suosii kansallisille taide- ja kulttuurilaitoksille nimettyjä kummihoitoyksiköitä ja edellyttää muun muassa museoiden, kirjastojen sekä orkesterien ja teatterien toteuttavan toimintaansa yhä enemmän paikallis- ja aluetasolla. (Liikanen 2010, 17.)

Kuinka yhteiset tavoitteet toiminnalle niin kulttuuri- kuin hoiva-alalla löydetään, on selkeästi nykypäivänä vielä avoin kysymys. Strandman-Suontausta (2013, 11, 34-35, 68, 175-178, 206) käyttää tällä alueella liikuttaessa käsitettä rajapinta, kuvaamaan kahden hyvin erilaisen toimintaympäristön ja -kulttuurin kohtaamista. Rajapinnan problematiikan avaamiseksi hän näkee ensisijaisesti aidon halun ja kiinnostuksen sektorirajat ylittävään toimintaan. Myös Isoherranen (2012, 5, 153-155) tuo väitöskirjassaan esille moniammatillisen yhteistyön haasteita hoiva-alan organisaatiossa. Keskeisiksi edellytyksiksi yhteistyön toteutumiselle hän mainitsee sovitusti joustavat roolit, vastuukysymysten määrittelyn, yhteisen tiedon luomisen käytännöt sekä tiimityön ja vuorovaikutustaitojen oppimisen. Merkittäviä haasteita ovat organisaatioiden rakenteet, jotka eivät välttämättä mahdollista uuden tiedon luontia tai toimintamallin kehittämistä. Huolestuttavinta tämän kehittämishankkeen tavoitteita ajatellen oli Isoherrasen havainto, että asiakas-/potilaslähtöisen työskentelyn esteenä olivat useimmiten organisaatioiden itse luomat rakenteet, joiden muuttaminen koettiin haasteelliseksi.

Varhon ja Lehtovirran (2010, 9, 53-54) selvityksessä helsinkiläisten hoivayhteisöjen kulttuuritoiminnasta tuodaan esiin kulttuurin toteuttamisen yhteisöllisiä ja yhteiskunnallisia haasteita. Jotta yhteiskunnassa voidaan tavoitella ja hoiva-alalla toteuttaa kokonaisvaltaista ihmiskäsitystä, on tämänkin selvityksen mukaan sektorihallinnon kyettävä ylittämään raja-aitoja ja luomaan uudentyyppistä yhteistyötä. Kulttuurinen innovaatio ja raja-aitojen kaataminen liittyy vahvasti juuri monialaisuuden piiriin. Rantala (2011 II, 65-67) toteaaakin, että kulttuurisen innovaation syntyminen edellyttää yhteistyöfoorumeita eli sellaisia verkostoja ja ihmisiä, jotka tulevat eri lähtökohdista mutta joilla on tahto yhteiseen tekemiseen. Strandman-Suontaustan (2013, 11, 34-35, 68, 175-178) mukaan rajapinnalla liikuttaessa ongelmana usein kuitenkin on, että hoivayksiköiden taide- ja kulttuuritoiminnasta vastaa harvoin taidealan ammattilainen ja vastaavasti taidealan toimijoilla on harvoin riittävää asiantuntemusta yhteistyöstä hoitolaitosten tai niiden asukasryhmien kanssa. Tällöin rajapinnalla töitä tehdessä korostuu aito halu yhteisen kielen ja tavoitteiden löytämiseksi ammatillisen taustan sijasta.

Yhteisen kielen ja tavoitteiden löytymisestä puhutaan myös Tampereen kaupungin Ikäihmisten Kulttuurikaari -hankkeen loppuraportissa (Willberg 2011, 23-26) sekä Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskuksen toteuttamassa Voimaa taiteesta 2010-2013 -hankkeessa (Malte-Colliard & Lampo 2013, 5), jonka aikana toteutettiin kuusi yhteistyöpilottiprojektia erilaisiin hyvinvointialan organisaatioihin. Kummankin hankkeen loppuraporteissa korostuivat eri alojen osaajien yhteistyön merkitys ja asiakaslähtöisyys. Hankkeiden jälkeen todettiin tärkeiksi toimintaa ohjaaviksi periaatteiksi yhteistyön pitkäjänteisen suunnittelun ja eri osapuolien tutustumisen toistensa työhön, yhteisten päämäärien kartoittamisen sekä jatkuvan seurannan ja halun kehittää toimintaa edelleen. Myös Rantala (2011, 21) viittaa yhteistyön tavoitteisiin pohtiessaan millaisin käsittein hoiva-alan ja kulttuurialan yhteisestä toiminnasta tulisi puhua ja kuinka pukea konkreettisen toiminnan mieli sanoiksi, jotta yhteinen tavoite on mahdollista muodostaa.

Moss ja O'Neill pohtivat taiteilijoiden asemaa ja osaamista hoivatyön maailmassa. He toteavat, että hyviä toimintamalleja on olemassa, mutta vain vähän kirjallisuutta tai tutkimusta toiminnan saattamiseksi eteenpäin. Hekin huomioivat, että yhteisen toiminnan mielen löytämiseksi olisi syytä tehostaa soveltuvaa koulutusta, jos-

sa taiteen ja kulttuurin tekijöiden olisi mahdollista oppia työskentelemään hoivaympäristöissä. (Moss 2012; Moss & O'Neill 2009, 1.)

Strandman-Suontausta (2013, 177-178, 206) nostaa väitöskirjassaan esiin eri lähteisiin perustuvia taitoja, joita monialaisessa työssä ja terveydenhuollon sekä kulttuurityön rajapinnassa liikkuvilta tekijöiltä vaaditaan. Näitä taitoja ovat esimerkiksi kommunikointi- ja ryhmätyökyvyt, reflektointi, joustavuus, sitoutuminen, kunniotus ja herkkyys työskennellä haavoittuvien ihmisten parissa, sairauden ymmärtäminen sekä terveyssektorin toimintaympäristön ja monialaisuuden tuntemus. Näiden taitojen tunnistaminen on kummallekin sektorille haaste. Traditioiden sekä toimintakulttuurien murtaminen vaatii yhteistä rohkeutta ja ennakkoluulottomuutta.

Esimerkki eri tahojen yhdessä toteuttamasta toimintamuodosta on Espoossa toteutettu Kulttuuriketju-hanke, jossa hoiva- ja kulttuurialan monialaista toimintaa toteutetaan useitten eri tahojen kanssa (Kaskiharju & Sarjavaara 2009, 4-6). Mukana toiminnassa on kulttuuripuolelta ollut avustuksin toimivia vapaita esiintyjäryhmiä ja taiteilijoita, useita kolmannen sektorin toimijoita kuten asukasyhdistyksiä ja yksityisiä kuntalaisia, työväenopisto, kirjasto, liikuntatoimi, koulut, päiväkodit, paikalliset taideoppilaitokset, musiikki- ja kuvataidekoulut, tanssikoulut ja lukuisat muut taide- ja kulttuurilaitokset. Hoivapalveluista mukana olivat Espoon kaupungin ylläpitämät pitkäaikaishoitokodit, palvelukeskukset ja palvelutalot sekä kunnalliset terveyspalvelut ja muutamat yksityiset hoitokodit ja palvelutalot. Taivotteena on ollut, että kulttuuriketjun muodostavat useat yksittäiset ”lenkit” eli erilaiset toimijat, joista jokaisella on oma tärkeä paikkansa vastata erilaisiin tarpeisiin. Yksittäisen lenkin katoaminen ketjusta ei kaada palvelua, vaan syntynyt aukko on mahdollista kuroa umpeen muiden toimijoiden voimin.

Osin samalla tavoin on toteutettu Ruotsissa Tukholman alueella 1990-luvulta toiminutta Kultur i Vården och Vården som kultur -hanketta, jossa vuosina 2001-2005 oli mukana 32 pääosin vanhusten hoivayksiköihin suunnattua projektia. Kyseisen hankkeen kulttuurikäsitys perustuu ajatukseen, että kulttuuri ja kulttuuriset aktiviteetit hoivayksikössä voivat antaa aistillisia elämyksiä ja vaikuttaa kokemusten avulla yksilöllisesti hyvinvointia edistävästi. Kulttuuritoimen esitteessä on esitelty useita kymmeniä taiteilijoita ja ryhmiä, joita yksiköihin on mahdollista

vapaasti tilata vierailuille. Läänin hoivayksiköille palvelu on maksutonta, muille (kunnalliset ja yksityiset yksiköt) palvelu on mahdollista tilata pientä kustannusta vastaan. Esimerkkejä vanhusten hoivayksiköihin saatavista kulttuurielämyksistä ovat esimerkiksi erilaiset musiikkiterapian muodot sekä mahdollisuus puutarhanhoitoon. Pitkäkestoista yhteisistä projekteista huolimatta myös tämän hankkeen raportissa todetaan, ettei kulttuuritoiminnan jatkuminen ja juurtuminen toimintaan tapahdu ilman yhteiskunnallisia, hoitolaitoskohtaisia ja yksilöllisiä panostuksia asian eteenpäin saattamiseksi. (Olin, Wallin, Lindberg & Vikström 2008, 5-6, 9, 46-51.)

3.4 Kulttuurin ja taiteen merkityksestä vanhustyössä

Tässä kehittämishankkeessa tarkastellaan Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksen työntekijöiden toimijuutta edistävää kulttuurista toimintaa sekä yksikössä asuvien ja asiakkaana käyvien vanhusten mahdollisuuksia osallistua, toteuttaa ja kuluttaa kulttuuria arkisessa ympäristössään. Kehittämishankkeen yhtenä pääasiallisena lähteenä on käytetty Strandman-Suontaustan (2013, 27, 205) väitöskirjaa Vapautta vai vaikuttavuutta. Väitöskirjassa painotetaan tämänkin kehittämishankkeen keskiöön noussutta ajatusta, että taide kuuluu jokaisen ihmisen kulttuuriin perusoikeuksiin ja peruspalveluihin, riippumatta siitä keitä nämä ovat ja missä he asuvat. Väitöskirjassaan Strandman-Suontausta käsittelee taidetta luonnollisena osana inhimillistä elämää ja korostaa sen itseisarvoista merkitystä myös hoitolaitoksissa asuville ihmisille.

Strandman-Suontaustan (2013, 27, 77) lisäksi myös muissa lähteissä (esim. Sihvola 2013; Rönkä & Kuhalampi 2011 II; Varho & Lehtovirta 2010; Setälä 2003) korostetaan taiteen itseisarvon merkitystä. Vaikka luvussa 3.1 käsittelin taiteen ja kulttuurin terveyttä edistäviä ja voimaannuttavia vaikutuksia perusteena toiminnan toteuttamiselle ja lisäämiselle, tulee kulttuurin toteuttaminen nähdä myös hoiva-alalla osana hyvinvoinnin ja inhimillisyyden perusedellytystä, jota ei tarkastella välttämättä vaikuttavuuden näkökulmasta.

Strandman-Suontaustan (2013, 31) mukaan parhaimmillaan taide ja taidepalvelut hoitolaitoksessa olisivat yhteissuunnittelulla aikaan saatu säännöllinen ja pysyvä osa monialaista toimintaa. Mikäli henkilökunta kykenee unohtamaan työnsä tar-

kastelun hoitotieteen näkökulmasta ja ottamaan välittäjän tai innostajan roolin, voi taidepalvelu parhaimmillaan olla arkea helpottava ja työhyvinvointia lisäävä ”työväline”. Monipuoliset ja asiakaslähtöiset tavat hyödyntää taidepalveluja mahdollistavat asukkaille uusia henkilökohtaisia elämyksiä. Taidetoiminnasta ja taidepalveluista saadut hyödyt tai niiden vaikuttavuus vaihtelevat kuitenkin riippuen siitä, onko kyseessä erillinen, yksittäinen kulttuuri-/taidetapahtuma vai tapahtuuko toiminta jatkuvana, pysyvänä osana yksikön arkea. Sederholm (2008, 11-13) puolestaan kannustaa hyödyntämään hoivalaitoksessa toteutettavaa kulttuuria ja erityisesti taidetta muistojen kirvoittajana tai tuomalla eri taidemuotojen myötä rutiniinomaiseen hoitoarkeen epäjärjestyttä, joka herkistää havaitsemaan arkisten asioiden ja toimintatapojen rakenteita. Tällöin on mahdollista löytää mahdollisuuksia muodostaa uusia toimintatapoja tai huomata arkielämään jo sisältyvää kauneutta.

Varhon ja Lehtovirran (2010, 42) selvityksessä Helsingin hoivayksiköiden kulttuuripalveluista haastateltiin palvelutalon asukkaita ja kartoitettiin heidän kokemuksiaan kulttuuritoiminnan toteutumisesta asumisyksikössä. Haastatteluissa tuli esiin, että laitoksessa toteutettu kulttuuri saatetaan kokea todella tärkeäksi ja sitä arvostetaan, vaikka taide ei olisikaan kuulunut varsinaisesti elämään ennen hoivayksikköön muuttamista. Hoitohenkilökunta ei saisi siis tehdä päätelmiä yksittäisten asukkaiden kulttuuritarpeista vain sen perusteella, mitä ennakkotietoja asukkaista heillä on. Pelkästään asukkaalle tuttujen asioiden sijaan hoitajien olisi mahdollistettava myös uusien elämysten kokeminen hoivalaitoksessakin (Kaskiharju & Sarjavaara 2009, 14-15, 20).

Myös Engström (2013 & 2013 II, 32) on tutkinut taiteen ja kulttuurin merkityksiä vanhusten hoitotyössä. Osaattori-hankkeesta tekemässään pro gradu -työssä ja siitä tehdyssä julkaisussa hän on jakanut merkitykset neljään eri lokeroon (kuvio 4).

Kuvio 4. Hoitotyöntekijöiden näkemyksiä taiteen ja kulttuurin merkityksistä vanhusten hoitotyössä (Engström 2013 II, 32)

Kuvion neljä (Engström 2013 II, 32-33) kohdassa Asukkaiden elämänlaadun koheneminen, on otettu esille asukkaiden toimijuuden ja osallisuuden lisääntyminen. Engströmin tutkimuksessa taiteen vaikutusta toimijuuteen on kuvailtu vuorovaikutuksen parantumisena, asukkaiden aktiivisuuden lisääntymisenä, muistisairaiden asukkaiden rauhoittumisena ja yleisen toimintakyvyn ja terveydentilan kohenemisena. Taiteen hyödyntäminen oli mahdollistanut asukkaiden mahdollisuuksia ilmaista itseään ja olla vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Kulttuurin merkityksen yksilölle toteavat myös Kangas ja Pirnes (2003, 63), jotka muistuttavat tekstissään, että kulttuuri ei ole vain taiteen tekemistä ja harrastamista, vaan tapaamme elää ja olla, jolloin kyse on hyvin laajasti ymmärretystä hyvinvoinnista ja elämän laadun osatekijöistä.

Kuviossa neljä ja sen selityksessä Engström (2013 II, 32, 34-37) tuo esille myös monesta muusta lähteestä esille nousseet taiteen ja kulttuurin vaikutukset työn tekemiseen ja sen mielekkääksi kokemiseen. Koska tämä kehittämishanke liittyy kuntoutuksen YAMK opintoihin, on sen fokus pääasiassa taiteen ja kulttuurin merkityksessä nimenomaan asiakkaiden hyvinvointiin, kuntoutumiseen sekä toi-

mijuuteen. On kuitenkin ensiarvoisen tärkeää todeta erilaisiin lähteisiin ja tutkimuksiin nojaten (esim. Engström 2013 & 2013 II, Rantala 2011, Särkämö ym. 2011), että kulttuurin keinoin hoitotyöntekijöiden hyvinvointia ja työn mielekkyyden kokemusta lisäämällä pystytään varmasti vaikuttamaan asukkaiden hyvinvointiin sekä kokonaisvaltaisesti työn laatuun ja sen tuottavuuteen.

Parhaimmillaan taide- tai kulttuurikokemus, pienikin hetki tai pitkäaikainen osallistuminen, voi olla osallistujalle merkityksellistä monesta eri syystä. Strandman-Suontaustan (2013, 93, 142-143) mukaan taide hoitolaitoksessa koetaan hyvin monipuolisesti. Väitöskirjassaan hän nostaa neljä taiteessa merkityksellisiksi koettua asiaa, jotka ovat taide tunnekokemuksena ja elämyksenä, taide tunne- ja aisti-elämyksenä, taide aktivoimassa toimintaan sekä taiteen kyky ”viedä toisaalle”. Väitöskirjassa henkilökunnalle osoitetun kyselyn vastaukset puolestaan toivat esille henkilökunnan näkemykset taiteen tarpeista ja mahdollisuuksista. Ensiksi taiteella haluttiin elävöittää ja kaunistaa laitossympäristöä viihtyisämmäksi työ- ja asuinympäristöksi. Toiseksi taiteen toivottiin antavan mahdollisuuksia toimintaan. Kolmanneksi taiteelta odotettiin virkistystä, vaihtelua ja erilaisia tunnekokemuksia. Asukkaat sen sijaan näkivät taiteen lähinnä kahdessa ensimmäisessä merkityksessä; henkilökohtaisten kokemusten antajana ja mahdollistamassa yhdessä olemista. Strandman-Suontaustan tuloksissa taide osoittautui olevan sekä henkilökohtaista että jaettua ja yksiköissä taiteen käytön nähtiin mahdollistavan asukkaiden yhdessäoloa ja rakentavan sosiaalisia tilanteita, aktivoivan asukkaita ja synnyttävän yhteistä toimintaa. Asukkaiden saadessa kuvailla esimerkiksi esillä olevia taideteoksia, tuli esiin asioita jotka olivat jo heidän elämästään leikkautuneet esimerkiksi sairauden tai hoitolaitokseen muuttamisen myötä.

Strandman-Suontausta (2013, 22) peräänkuuluttaakin analysoitua kokemustietoa ja tutkimustuloksia jo toteutetusta yhteistyöstä, jotta työtä ei aina tarvitsisi aloittaa tyhjältä pöydältä. Pienessä mittakaavassa tämä kehittämishanke vastaa tarpeeseen oman työyksikkömme ja toivottavasti myös laajemmin muiden hoivayksiköiden osalta. Erityisesti Strandman-Suontaustan ja Engströmin käsittelemiin ja yllä esiteltyihin teemoihin palaan myös tämän kehittämishankkeen raportissa luvussa kuusi, jossa tarkastelen hankkeen kyselyiden vastauksia sekä taiteen- sekä kulttuurin toteutuksen ja hyötyjen muotoja Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa.

4 KEHITTÄMISHANKKEEN MENETELMÄT JA TOTEUTETTU KYSELY

4.1 Toimintatutkimus kehittämishankkeen viitekehyksenä

Toimintatutkimus tutkimusstrategiana on muuttunut kuluneina vuosikymmeninä vain vähän. Suomen tutkimuspiireissä toimintatutkimus alkoi yleistyä 1990-luvun alkupuolella, jolloin erityisesti Suojanen toi toimintatutkimuksen yleispiirteet esiin suurelle yleisölle. Toimintatutkimuksellinen käytännön toimintaa ja teoreettista vuorovaikutusta yhdistävä lähestymistapa on saanut alkunsa Yhdysvalloissa jo 1940-luvulla, jolloin sosiaalipsykologi Kurt Lewin otti käyttöön termin *action research*. Jo tällöin Lewin määritteli toimintatutkimusta kuvaaviksi piirteiksi demokraattisuuden, osallistumisen ja samanaikaisen vaikuttamisen sekä tieteen kehittymiseen että sosiaaliseen muutokseen. Myöhemmin 1970-luvulla muun muassa Chris Argyris sekä Donald Schön ovat kehittäneet toimintatutkimusta edelleen sen toiminnan reflektiivisyyden ja organisaatioiden kehittämisen osalta. Argyris on luonut toimintatutkimukseen sille sen olennaisen syklisen etenemismallin ongelmien tunnistamisesta toiminnan suunnitteluun, toimintaan ja toiminnan tulosten arviointiin. (Suojanen 1992.)

Toimintatutkimuksessa voidaan tavoitella laajaa yhteiskunnallista muutosta, mutta myös suppeammin yksittäisten toimijoiden henkilökohtaista oppimista. Keskeistä on kehitettävän organisaation työntekijöiden aktiivinen osallistuminen kehittämissuorityöhön. Toimintatutkimuksen ideana onkin tuottaa tutkittua tietoa sekä saada aikaan muutoksia tutkimuksen kohteessa, organisaatiossa tai ihmisten toiminnassa. Lähtökohtana on löytää ratkaisu ongelmaan ja viedä tämä ratkaisu käytäntöön. Tällä tavoin teoria ja käytäntö yhdistyvät. Tutkimusprosessi etenee kehittämisprosessin aikaisten havaintojen mukaisesti ja sen kohde määrittyy eri hankkeissa eri tavalla. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2009, 36-38; Anttila 2006, 439-441.)

Toikon ja Rantasen (2009, 14-16) mukaan kehittämistoiminnalla tähdätään aina parempaan sekä tehokkaampaan toimintaan muuttamalla tavoitteellisesti aikaisempia toimintatapoja ja rakenteita. Kehittämistoiminnalla voidaan hakea muutosta nykyiseen tilanteeseen tai toiminnan ongelmiin. Sillä voidaan myös kehittää uusia toimintatapoja, jolloin muutokset voivat olla määrällisiä, laadullisia ja rakenteellisia. Kehittämisellä pyritään siis toimintatavan tai toimintarakenteen kehit-

tämiseen. Toimintatavan kehittäminen voi kohdistua yksittäisen työntekijän työn kehittämiseen, tai koko organisaatioon. Kehittäminen voi tarkoittaa toimintarakenteiden uudistamista, jolloin yhdistetään eri organisaatioita tai luodaan kokonaan uusia. Nämä uudistukset voivat olla rajattuja yksikkökohtaisesti, jolloin ne pitävät sisällään rakenteellista toimintatavan kehittämistä tai ne voivat olla laajoja esimerkiksi palvelurakenteen uudistamista, jolloin ne koskettavat useita eri organisaatioita ja toimijoita.

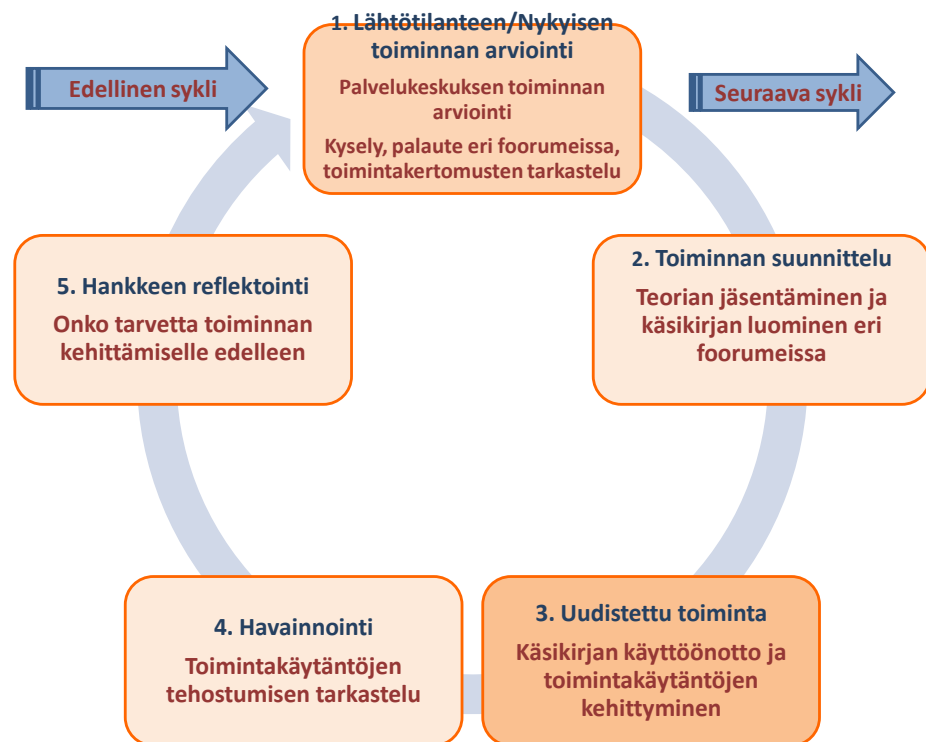
Toimijat voivat itse määritellä kehittämisen tavoitteen tai se voidaan asettaa ulkopuolelta. Usein organisaatioissa kehittämisen tavoitteet on määritelty ylhäältä tai ulkopuolelta. Parhaimmillaan kehittäminen kuitenkin on toimijalähtöistä ja tällöin toimijat määrittelevät kehittämisen tavoitteet sekä etenevät yhdessä kohti päämäärää. Tällöin tavoite muotoutuu yhteisen prosessin myötä eikä sitä voi välttämättä määritellä etukäteen. Kehittäminen voi olla hankeperustaista toimintaa, jolla on selkeät tavoitteet sekä selkeästi määritelty alku ja loppu, mutta parhaat tulokset saadaan silloin, kun toiminnan kehittäminen on osa organisaation jatkuvaa toimintaa. (Toikko & Rantanen, 2009, 14-15.)

Kehittämistoiminta eroaa perinteisestä tieteellisestä tutkimuksesta sen käytännönläheisyyttä korostavien toimintatapojen ja mallintavien tulosten myötä. Kehittämistoiminta ei tyydy kuvaamaan tai ymmärtämään vallitsevaa asiantilaa, vaan etsii uusia, parempia vaihtoehtoja. Ei kuitenkaan ole tarpeen sulkea pois ajatusta, että kaikkia tutkimuksen ja kehittämisen muotoja kyllä tarvitaan eri tarkoituksissa ja vaikkapa kehittämistoiminnan eri vaiheissa. Kehittämistoiminnassa ja sen eri malleissa onkin esimerkiksi Valkaman mukaan kyse juuri tästä tutkimuksen ja kehittämisen yhdistämisestä uusien innovaatioiden aikaansaamiseksi. (Valkama, 2004, 85-87.)

Toimintatutkimus on hyvä työtapojen kehittämisen muoto silloin, kun toimintaympäristössä havaitaan kehittämistarpeita, työhön kaivataan uusia näkökulmia, tai halutaan parantaa vuorovaikutusta osallistujien välillä. Toimintatutkimus on hyvä menetelmä myös silloin, kun ongelmia ratkaistaessa haetaan mahdollisuuksia henkilökohtaisille lähestymistavoille. Lähtökohtana toimintatutkimuksessa on nykyisen käytännön ja sen ongelmien pohdinta ja kyseessä onkin enemmän toi-

minnan ja ajatusten virittäjä, kuin pelkkä menetelmä tai tekniikka. (Anttila 2006, 440-441.)

Anttila (2006, 442-447) esittelee teoksessaan toimintatutkimuksen sykliset vaiheet, jotka toistuvat tämänkin kehittämishankesuunnitelman osa-alueina (kuvio 5). Sykli käynnistyy suunnittelulla, jonka aikana määritellään ongelma tai asetetaan tavoitteet. Suunnitteluvaiheessa tehdään myös katsaus kirjallisuuteen ja muuhun lähdemateriaaliin sekä määritellään tarvittavat prosessit ja olosuhteet. Sykli etenee suunnittelusta toiminnan kautta havainnointiin ja reflektointiin. Viimeistään tässä vaiheessa analysoidaan koottu tietoa ja arvioidaan tulokset. Tästä sykli jatkuu edelleen toiminnan uudelleensuunnitteluun, jota on tarkistettu toteutetun toiminnan ja havainnoinnin perusteella. Seuraa uusi sykli, jossa vaiheet seuraavat jälleen toisiaan aina edellisestä syklisestä tietoa lisäten ja toimintaa arvioinnin perusteella edelleen kehittäen.

Kuvio 5. Toimintatutkimuksen syklit kehittämishankkeessa Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren vanhustenkeskuksessa (Mukaillen Anttila 2006, 442).

Tässä kehittämishankkeessa toiminnan kehittäminen käynnistyi olemassa olevan toiminnan tarkastelulla (kuvio 5, kohta 1) ja tavoitteiden asettamisella uudentyyppiselle toiminnalle. Tarkastelussa havainnoin ja kartoitin yksiköissä toteutuvaa kulttuuristen menetelmien hyödyntämistä ja tähän liittyvää yhteistyötä eri tahojen (ryhmäkodit, monialainen yhteistyö, ulkoiset toimijat) välillä. Tämän jälkeen käytännöstä saatujen pohjatietojen ja jäsentämäni tietoperustan avulla suunnittelin yhteistyössä esimiesten ja työntekijöiden kanssa uudistettua toimintaa ja loimme eri työryhmien avulla yksikön henkilökunnalle käsikirjan (kohta 2), joka perusteella uudistetun toiminnan kehittämistä jatkettiin ja juurrutettiin työyhteisöön (kohta 3). Tämä kehittämishankkeen myötä toiminnan kehittäminen jatkuu käytäntöjen juurruttamiseen käsikirjan, perehdytysohjelmien ja koulutusten avulla. Uutta tarkistettua toimintaa on jatkossa tarkoitus havainnoida ja tarkastella (kohta 4) sekä tehdä tarvittaessa korjaavia muutoksia toimintakäytäntöihin (kohta 5). Näin sykli ja kehittämistoiminta jatkuvat hankkeen päättymisen jälkeen yksikössä edelleen (paluu kohtaan 1). Tämän kehittämishankkeen eri vaiheita ja työnjakoa käsitellään tarkemmin luvussa viisi Kehittämishankkeen toteutus.

4.2 Kysely ja sovellettu sisällönanalyysi

Työtä ja toimintaa kehitettäessä oleellista on hyödyntää jo olemassa olevaa tietoa. Kun kehittämisellä tavoitellaan olemassa olevan toiminnan, toimintatapojen tai menetelmien entistä parempaa hyödyntämistä tai parantamista, on oleellista tietää vallitsevasta nykytilasta mahdollisimman paljon. Tätä tietoa voi kerätä eri tavoin, esimerkiksi havainnoimalla toimintaa, keräämällä tietoa pöytäkirjoista tai muista virallisista lähteistä tai haastatteleamalla toiminnan parissa työskenteleviä. Näin saatua tietoa tarkastellaan ja analysoidaan kriittisesti sekä sovelletaan jatkossa hankkeen tavoitteen mukaisesti. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 104-105.)

Tässä hankkeessa taustatietoa yksikössä toteutettavasta kulttuurisesta toiminnasta kerättiin monipuolisesti eri tavoilla. Sain taustatietoa yksikön toiminnasta sen toimintakertomuksista vuosilta 2011-2012 ja Tanssin Portaat sekä Osaattori-kulttuurihankkeista tehdyistä raporteista. Lisäksi keräsin tietoa yksikön kulttuuri-toiminnasta kyselyillä, jotka kohdistin 16:lle kulttuurihankkeisiin osallistuneelle työntekijälle (liite 1) sekä neljälle yksikön kulttuuritoiminnasta, koulutuksista ja

hankkeista vastaavalle työntekijälle (liite 2). Pienen otoksen vuoksi kulttuuritoiminnasta, koulutuksista ja hankkeista vastaavilta työntekijöiltä olisi ollut mahdollista kerätä tietoa myös esimerkiksi ryhmäkeskustelulla, muuta päädyin käyttämään kyselylomaketta, sen samansisältöisten kysymysten vuoksi verrattuna kyselyyn 1. Yhdenmukainen tiedonkeruun menetelmä helpotti vastausten teemoittelua niiden analysointivaiheessa

Hirsjärvi ja Hurme (2010, 35-37) tuovat esiin haastattelun ja kyselyn hyviä puolia ja toteavat niiden olevan moniin tarkoituksiin sopivia ja joustavia menetelmiä. Kysely on toimiva tiedonkeruun menetelmä silloin, kun lomakkeet ovat huolellisesti suunniteltuja ja kun niillä pyritään selvittämään konkreettisia ilmiöitä – tässä hankkeessa siis muun muassa esimerkiksi kulttuuristen menetelmien käyttöä ja hyötyä hoitotyössä. Kyselyn vastausten analysoimiseen käytin sovellettua sisällönanalyysia, joka Anttilan (2006, 292) mukaan on työväline, jolla voidaan tuottaa uutta tietoa, uusia näkemyksiä sekä saadaan esiin piileviä tosiasioita. Pääkohteina sisällönanalyysissä ovat sanalliset, symboliset sekä kommunikatiiviset sisällöt ja analysoitava aineisto voi olla lähes mitä tahansa, kunhan sillä on yhteys havainnoitavaan ilmiöön ja jos sitä voidaan koota, havainnoida ja analysoida.

Kerätty aineisto kertoo aina jotakin, aineiston analysoijan tehtävä on selvittää, mitä. Hahmottamalla yhteneviä teemoja kerätystä aineistosta, pyritään tunnistamaan samankaltaisia osiota kyselyn teksteistä. Usein toistuvat teemat viittaavat usein niiden keskeiseen merkitykseen ja ovat olennaisia osia analyysia toteutettaessa. Toisaalta vaikka jokin asia nousisi esiin aineistosta vain kerran tai kaksi, saattaa se olla huomionarvoinen analyysin kannalta, mikäli vastaus on ennakkokäsityksiin verrattuna yllättävä tai jotakin uutta paljastava. (Alasuutari 2011, 40-43, 52; Robson 2001, 176-177.) Esittelen tarkemmin tämän kehittämishankkeen vastausten sisällönanalyysia luvussa 5.2 Kyselyiden kohdistaminen ja toteutus.

5 KEHITTÄMISHANKKEEN ETENEMINEN

5.1 Kehittämishankkeen toteutus

Kehittämishanke Jos mielesi on murheellinen, ala laulaa ja soittaa suloista laulua – Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa käynnistyi vuonna 2012 toteutetun Toimijuuden teemavuoden saattelemana. Toimijuuden teeman myötä hankkeen tarkoituksiksi tuli kehittää yksikköön yhtenäinen toimintakulttuuri kulttuuristen menetelmien toimijuutta edistävästä käytöstä sekä kehittää yksikön työntekijöiden kykyä ja mahdollisuuksia kulttuurin ja taiteen käyttöön työssään. Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa on viime vuosina toteutettu useita yksikön omia kehittämishankkeita yhteisöllisyydestä ravitsemukseen. Yksikössä on oltu innokkaasti mukana useissa tarjotuissa projekteissa, kuten esimerkiksi tämänkin hankkeen yhteydessä mainitut Tanssin portaat ja Osaattori-hankkeet. Lisäksi viime vuosina yksikkö on ollut osana isoja organisaatiomuutoksia ensin vuonna 2011 siirryttäessä pitkäaikaishoivasta palveluasumisen piiriin ja uudelleen tammikuussa 2013, kun yksikön toiminta muuttui sosi-aali- ja terveystieteiden yhdistymisen myötä.

Koska työntekijöiden osallistuminen jatkuvasti erilaisiin työryhmiin ja osallistuminen muutoksiin tuntuu aika ajoin rasittavan työyhteisöä, pyrittiin tämä kehittämishanke toteuttamaan mahdollisimman ”kevyellä rakenteella”. Kehittämishankkeessa hyödynnettiin jo olemassa olevia työryhmiä sekä rakenteita ja käynnistettiin niissä käydyn keskustelun avulla muutos yhteisten toimintatapojen suuntaan.

Aloitin hankkeen kartoittamalla yksikössä toteutettavaa kulttuurista toimintaa. Loin kehittämishankesuunnitelmaa yhdessä Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen kehittämisestä vastaavien toimijoiden (johtaja, suunnittelija), sekä yhtenä kulttuurihankkeissa yhteistyö- ja vastuutahona olevan vastaavan ohjaajan kanssa. Tämä työryhmä muodosti hankkeelle epävirallisen ohjausryhmän. Epävirallisen ohjausryhmästä teki se, että sen jäsenet ovat myös itse osallisia kehittämishankkeen toteutuksessa vastaamalla kukin osaltaan heille osoitettuun kyselyyn ja osallistumalla hankkeisiin liittyviin kehittämispäiviin. Tämän tyyppinen osallisuus on yleistä toimintatutkimuksessa, jossa osalliset ovat tavallaan myös tutkijoita ja havainnoimassa kohteena olevaa ilmiötä tai toimintaa. Erillistä hanketyö-

ryhmää ei perustettu, sillä hanke eteni erilaisissa yksikön jo olemassa olevissa työryhmissä (johtoryhmä, toiminnan kehittämisen foorumi, yty-foorumi), sekä tarpeen mukaan työtä ohjaavilla keskusteluilla ohjausryhmän jäsenten kanssa. Lisäksi hankkeen tavoitteen mukaista käsikirjaa suunniteltaessa kokoonnuimme kehittämisiltapäivään yksikön niiden työntekijöiden kanssa, jotka ovat viimeisen parin vuoden aikana osallistuneet yksikössä järjestettyihin kehittämishakkeiden työpajoihin (Tanssin portaat ja Osaattori) ja jotka osallistuivat tämän hankkeen kyselyihin.

Oma roolini kehittämishankkeen eteenpäin viemisessä oli moninainen. Anttilan (2006, 440) mukaan kehittämishankkeissa niin sanotun toimintatutkijan rooli on monipuolinen. Hän voi toimia esimerkiksi toiminnan katalysaattorina, ihmisten innoittajana ja kehittämisprosessin merkityksen korostajana. Samalla tutkijan roolissa korostuu realististen lähtökohtien asettaja ja rooli asioiden käytäntöön siirtämisessä, toimien kuitenkin jatkuvasti tasavertaisena muiden kehittämistyöhön osallistuvien kanssa. Tutkijan on tiedostettava roolinsa, sillä hän kuuluu toimintatutkimuksessa sen organisaatioon, ei sen ulkopuolelle. Itse toimin kehittämishankkeen toteuttamisen aikana yksikössä ryhmäkodin esimiehenä.

Kehittämishankesuunnitelman valmistuttua jatkoin tietoperustan kartoitusta aiheesta tutustuen käsitteistön kirjallisuuteen, raportteihin eri hoivayksiköissä toteutetuista kulttuurihankkeista sekä aiheesta tehtyihin tutkimuksiin. Samalla kartoitin Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa vuosina 2010-2012 toteutuneita kulttuurihankkeita ja nykyisiä yhteistyötahoja sekä käytäntöjä kulttuuritoimintaan liittyen.

Kehittämishankkeen yhtenä tavoitteena oli kuvata kulttuuristen menetelmien hyödyntämisen mahdollisuudet Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa. Tämä kuvaus muodostui saatujen hankekuvausten sekä kyselyjen tulosten pohjalta ja sen tulokset esitellään liitteessä kolme. Tavoitteen mukaisesti raportin lisäksi kuvauksesta ja saaduista tuloksista muokattiin eri työryhmien tuella käsikirja kulttuuristen menetelmien toimijuutta edistävästä käytöstä. Käsikirja *Tartu hetkeen! Kuinka hyödynnät kulttuurisia menetelmiä työssäsi*, esitellään kokonaisuudessaan tämän raportin liitteessä neljä.

5.2 Kyselyiden kohdistaminen ja toteutus

Kehittämishankkeen aikana keräsin tietoa tietoperustan lisäksi yksikön työntekijöille suunnatuilla kyselyillä. Osoitin kyselyn 1 (liite 1) niille henkilökunnan jäsenille, jotka olivat osallistuneet Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa järjestettyihin kulttuurisiin koulutuksiin vuosien 2011-2012 aikana. Kyselyyn sisältyi lyhyt strukturoitu osio, jonka avulla oli tarkoitus kartoittaa vastaajien koulutustaustaa, työskentelyaikaa alalla sekä työskentelyaikaa Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa. Pääosa lomakkeesta muodostui viidestä avoimesta kysymyksestä, joilla kartoitettiin vastaajien käsityksiä ja kehittämisehdotuksia kulttuuristen menetelmien käytöstä Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa, koulutuksen hyödynnettävyydestä omaan työhön, sekä kulttuurisiin koulutuksiin perustuvan oman osaamisen jakamisesta muulle työyhteisölle tai yksittäisille työkavereille/opiskelijoille.

Kysely 2 (liite 2) toteutettiin neljälle työntekijälle, jotka päätöksillään vaikuttavat Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen Punahilkantien yksikön toimintaan ja koulutuksiin sekä toiminnan laadulliseen sisältöön tai ovat muutoin omalla työkurollaan osallisia yksikössä toteutettavaan kulttuuriseen toimintaan. Tähän kyselyyn osallistuivat yksikön johtaja, suunnittelija, palvelukeskuksen vastaava ohjaaja sekä koko yksikössä toimiva virikeohjaaja. Tällä kyselyllä selvitin, minkä tyyppistä kulttuurista toimintaa yksikössä toteutetaan ja toivotaan tulevaisuudessa toteutettavaksi ja mitä näillä käytännön toimenpiteillä (toteutettava toiminta tai koulutukset) yksikön kehittämisen sekä asukkaiden toimijuuden näkökulmasta tavoitellaan.

Toteutin kyselyt lomakkeilla jotka esitestauksen (N =3) jälkeen lähetettiin saatekirjeineen (liite 5) työntekijöille sekä yksikön sisäpostilla, että työ sähköpostin välityksellä. Kyselyihin vastattiin paperiversiona. Kyselyyn oli aikaa vastata noin kuukausi (1.7.- 5.8.2013). Heinäkuun puolivälissä laitoin kaikille kyselyn kohteena oleville työntekijöille sähköpostin uudelleen muistutuksena kyselystä.

Kehittämishankkeen kannalta oleellisia havaintoja tein kyselyihin saatujen vastauksen perusteella sekä vertaamalla toteutettujen kahden kyselyn tuloksia keskenään. Keskipisteessä uudistettua toimintaa suunniteltaessa ja kyselyjen vastauksia

analysoitaessa olivat johdon koulutuksille/toiminnalle asettamat oletukset vs. koulutuksista/toiminnasta henkilökunnalle ja asukkaille saatu hyöty. Yhdistin ja teemoittelin kyselyihin saadut vastaukset analyysin perusteella. Aloitin vastausten teemoittelun konkreettisesti käsityönä kyselyissä esitetty kysymys kerrallaan hyödyntäen Word sekä Excel-ohjelmia. Erittelin toisistaan erilleen yksittäisissä vastauksissa saatuja aihealueita ja muodostin uusia ryhmiä keskenään sisällöltään samanlaisista lauseista tai laajemmista kokonaisuuksista. Robson (2001, 178) toteaa, että teemat ovat yleensä peräisin aavistuksista, arvauksista tai hypoteeseista, joita kohteesta on jo valmiiksi muodostunut, kun ollaan kiinnostuneita tietyn osa-alueen kehittämistyöstä. Tässä kehittämishankkeessa, kuten kyselyissä yleensäkin jo kyselyissä esitetyt kysymykset johdattelevat vastaajia tiettyjen aihe-alueiden äärelle. Tulokset muodostuivat osin kyselyissä esitettyjen aihe-alueiden pohjalta sekä aineistosta erottuneiden teemojen kautta (Toiminnallinen kulttuuri ja Arvoperustainen kulttuuri). Taulukossa yksi esitetään, miten tulokset ovat muodostuneet kysymysten vastauksia hyödyntäen.

Taulukko 1. Kyselyiden perusteella saadut tulokset

SAADUT TULOKSET	HYÖDYNNETTY KYSELY	HYÖDYNNETYT KYSYMYKSET
Kulttuuristen menetelmien kuvaaminen (liite 5)	Kysely 1	1, 3, 4.1
	Kysely 2	1,2,3
Menetelmien toimijuutta edistävä käyttö (taulukko 4)	Kysely 2	3
Osaamisen jakaminen (liite 8)	Kysely 1	4 4.1
	Kysely 2	2
Kulttuurisen toiminnan kehittäminen (taulukot 8-9)	Kysely 1	5
	Kysely 2	4
Toiminnallinen kulttuuri (liite 6) ja Arvoperustainen kulttuuri (liite 7)	Kysely 1	Hyödynnetty osin kaikkia saatuja vastauksia
	Kysely 2	

Tuloksena toiminnallisen ja arvoperustaisen kulttuurien teemat on samaten muodostettu erotellen kulttuurisen toiminnan muotoja yksittäisistä vastauksista ja ryhmitelty uudelleen toisiaan toistavia vastauksia yhdistellen. Käytetystä teemoittelusta on taulukossa kaksi käytetty esimerkkinä kuvataidetta ja sen osa-aluetta taideteokset talossa. Toteutettu teemoittelu on myös nähtävissä liitteissä 6-10.

Taulukko 2. Vastausten perusteella muodostuneet teemat. Esimerkkinä Kuvataide

TEEMA	OSA-ALUEET		KYSYMYKSIIN SAADUT VASTAUKSET JA MUISTA LÄHTEISTÄ SAADUT KUVAUKSET TOIMINNASTA	
Kuvataide	Yksilöllinen hyödyntäminen	...		
		Tilataideteokset	Teokset talon yhteisissä tiloissa	
			Valokuva-näyttelyt	valokuvat asukkaiden omista kuvista valokuvat ryhmäkodin tapahtumista
	Taideteokset talossa	Taidekuvien ja maalausten hyödyntäminen	Kuvataide-näyttelyt	taidekortit, lainattavat taidekokonaisuudet, asukkaiden tekemä taide, kiertävät näyttelyt
			Jouluvitriinit	
	Ryhmätoiminta	...		

Esitän tarkemmin kyselyiden tuloksia ja saatuja vastauksia luvussa 6 Tulokset ja yhteisen toimintakulttuurin vahvistaminen. Raportissa olen tarkastellut kyselyiden vastauksia suhteessa aihetta käsittelevään teorian tietoon ja muodostanut kyselyiden vastauksia ja teorian tietoa yhdistämällä (vrt. Robson 2001, 176-178) käsityksen siitä, miten kulttuurista toimintaa Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toteutetaan ja kuinka sitä toisaalta tulisi toteuttaa, jotta asukkaiden toimijuus toteutuisi parhaalla mahdollisella tavalla.

5.3 Hankkeen toteutunut aikataulu

Kehittämishanke toteutettiin vuoden 2013 aikana Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen Punahilkantien yksikössä. Hankkeen toteutuneeseen aikatauluun vaikuttivat yksikön toiminta, työryhmien sovitut kokoontumiset sekä oppilaitoksen kanssa sovittu aikataulu hankkeen toteuttamisesta.

Taulukko 3. Hankkeen toteutunut aikataulu

<i>Hankkeen toteutunut aikataulu</i>	
Tammi-huhtikuu 2013	Kehittämishankesuunnitelman kartuttaminen
Huhti-toukokuu	Teorian kartuttaminen Kyselyn suunnittelu
Toukokuu	Oppilaitoksen hyväksyntä kehittämishankesuunnitelmalle ja tutkimuslupa-anomuksen toimittaminen Helsingin kaupungille
Touko-heinäkuu	Teorian kirjoittaminen
Kesäkuu	Tutkimusluvan hyväksyminen Helsingin kaupungilla
Heinäkuu	Kyselyn toteuttaminen Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa
Heinä-syyskuu	Hankkeen loppuraportin muokkaaminen
Elokuu	Kehittämisiltapäivä kulttuurin ja toimijuuden vahvistamisesta; Käsikirjan luominen (Ne työntekijät, joille kysely oli osoitettu) Kehittämishankesuunnitelman esittäminen suunnitelmaseminaarissa
Lokakuu	Esimiesten kehittäispäivä (työn senhetkisen vaiheen ja alustavien tulosten esittely)
Joulukuu	Käsikirja Roihuvuoreen Julkaisuseminaari Kehittämishankkeen esittely Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen johtoryhmässä
Talvi 2013-14	Kehittämishankkeen esittely idän palvelualueen johtoryhmässä Käsikirjan vieminen käytäntöön; koulutukset Roihuvuoressa

6 TULOKSET ja yhteisen toimintakulttuurin vahvistaminen

6.1 Kulttuuristen menetelmien hyödyntäminen

Tässä luvussa käyn läpi Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toteuttamieni kyselyjen vastauksia ja vastausten suhteita tietoperustaan. Tämän jälkeen kuvaan luvussa 6.2 käytäntöjä tai innovaatioita, joita yksikössä on jo kehitetty ja joista on tulosten perusteella jatkossakin syytä pitää kiinni. Samalla esitän tietoperustan ja yksikössä toteutettujen kyselyiden tulosten pohjalta kehittämisehdotuksia yksikön kulttuuriseen toimintaan liittyen.

Tavoitteena luvussa kuusi on tuoda esiin hankkeen *Jos mielesi on murheellinen, ala laulaa ja soittaa suloista laulua – Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa* myötä syntynyt kokonaiskuva kulttuuristen menetelmien hyödyntämisen mahdollisuuksista. Nämä mahdollisuudet on koottu liitteeseen kolme, jossa olen kuvannut yksikössä kuluneen kahden vuoden aikana hyödynnettyjä kulttuurisen toiminnan menetelmiä verraten niitä Strandman-Suontaustan (2013) väitöskirjassaan esittämiin kulttuurisen toiminnan muotoihin. Liitteenä kolme oleva taulukoitu toiminnan kuvaus perustuu kyselyiden analysoituihin vastauksiin, palvelukeskuksen toimintakertomuksiin sekä kulttuurista toimintaa koordinoivilta ja suunnittelevilta työntekijöiltä saatuihin tietoihin.

Tekstissä käyn ensin läpi yksikön kulttuurisen toiminnan toteutumisen edellytyksiä asukkaiden toimijuutta tukevana menetelmänä. Tämän jälkeen esitän kyselyiden perusteella saatuja tuloksia yksikön kulttuuriseen toimintaan ja sen kehittämiseen liittyen. Luvussa esittelen myös hankkeen myötä syntyneen käsikirjan, johon on koottu yhtenäisiä toimintakulttuurin periaatteita kulttuuristen menetelmien toimijuutta tukevasta käytöstä.

Toimijuuden tukeminen

Kehittämishankkeen tarkoituksena oli kehittää yksikköön yhtenäinen toimintakulttuuri kulttuuristen menetelmien toimijuutta edistävästä käytöstä. Yksikön toimintaperiaatteiden mukaisesti asukkaiden toimijuuden tukemisen tulisi Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa näkyä työntekijöiden toiminnassa ja toteuttamassa hoitotyössä. Tarkastelen ensin lyhyesti, miten yksikössä hyödynnettävillä kulttuurisilla menetelmillä ajatellaan olevan mahdollisuus vaikuttaa asukkaiden toimijuuteen, ennen kuin siirryn tuloksiin menetelmien hyödyntämistä tai niiden kehittämistä edelleen. Kartoittaakseni, kuinka kulttuurin merkitys mielletään toimijuuteen liittyväksi, kysyin kyselyssä kaksi (liite 2), miten henkilökunnan kulttuuristen taitojen toivotaan vaikuttavan asukkaiden toimijuuden tukemiseen. Toiveissa asukkaiden toimijuuden tukemiseen oli havaittavissa kolme teemaa (taulukko 4).

Taulukko 4. Toiveet Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen asukkaiden toimijuuden toteutumisesta

TOIVEET ASUKKAIDEN TOIMIJUUDEN TOTEUTTAMISEKSI		
TOIMINTA HOITOTYÖSSÄ	ARJEN VUOROVAIKUTUS	YHTEINEN TOIMINTA
Asukkaan oman kulttuurin tuntemus	"Kulttuurisensitiivisyys"	Aktiivisuus järjestää toimintaa
Kulttuuristen menetelmien näkeminen hoitotyön välineenä	Omannäköinen vanhuus	Aktiivisuus tarjota toimintaa
Kulttuuristen menetelmien hyödyntäminen arjen hoitotyössä	Asukkaiden osallistumisen mahdollistaminen	Ryhmätoiminnot
Asukkaiden osallistaminen itse tekemään	Henkilölunta ei epäile käyttää luovuuttaan ja luovia menetelmiä	
Annetaan asukkaiden tehdä itse voimavarat huomioiden	Uudenlainen ymmärrys ja näkemys yksilöllisen hoitotyön toteuttamiseen	
Asukkaiden lisääntyvät kokemukset osallisuudesta, itsemääräämisoikeudesta	Asukkaiden mahdollisuus vaikuttaa ympäristöön	
Asukkaiden uusien voimavarojen löytyminen (psykkiset, fyysiset)	Asukkaiden mahdollisuus kokea uusia elämyksiä	
Esim. Avun suuntaaminen ja toiminnan tarjoaminen. Laulun avulla pukeutumisen helpottaminen ja asukkaan osallistaminen		Esim. Erilaiset ryhmät; esim. käsityö, kuvataide

Vastausten perusteella toimijuutta tukeva toiminta voi toteutua esimerkiksi asukkaan kulttuurin tuntemisena ja kulttuuristen menetelmien hyödyntämisessä arjen hoitotyössä. Vastauksissa pohdittiin, kuinka kulttuuristen menetelmien hyödyntäminen hoitotyössä vahvistaa asukkaiden kokemuksia osallisuudesta ja itsemääräämisoikeudesta.

Kuuntelee asukasta yksilönä, omana persoonanaan.

Toivon, että kulttuuriset menetelmät nähdään hoitotyön välineenä siinä missä muutkin ja että niitä käytetään arjen hoitotyössä.

Toivon, että henkilökunnan lisääntynyt kulttuurituntemus ja –taitojen lisääntyminen toisi uudenlaista ymmärrystä ja näkemystä yksilöllisen vanhustyön toteuttamiseen.

Toisena näkökulmana toimijuudessa korostui työntekijöiden kulttuurisen osaamisen hyödyntäminen arjen vuorovaikutustilanteissa. Arjen vuorovaikutuksessa kulttuurinen osaaminen antaa asukkaalle mahdollisuuden vaikuttaa ympäristöönsä sekä mahdollistaa työntekijöiden luovuuden hyödyntämisen. Tärkeäksi nähtiin myös hoitajien rooli asukkaiden uusien elämysten mahdollistajana.

Tärkeää on, että henkilökunta ei epäröi käyttää luovuuttaan eikä luovia menetelmiä.

Kolmantena teemana toimijuuden toteuttamiselle nousi esiin kaikille asukkaille suunnattu yhteinen toiminta. Työntekijöiden kulttuurisen osaamisen toivottiin näkyvän aktiivisuutena järjestää toimintaa ja erityisesti aktiivisuutena tarjota toimintaa asukkaille.

Toimijuutta tukevat erilaiset ryhmät, esim. käsityöhön tai piirtämiseen ja maalaamiseen liittyvät.

Seuraavaksi esittelen, kuinka nämä edellä mainitut toiveet toteutuvat kyselyiden vastausten sekä lähteiden perusteella tehtyjen kartoitusten perusteella Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa.

Kulttuurinen toiminta

Tässä kehittämishankkeessa kysyin työntekijöiden käsityksiä Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toteutettavasta kulttuurisesta toiminnasta avaamatta kulttuurisen toiminnan käsitettä kyselyn yhteydessä sen tarkemmin. Jätin käsitteen kyselyn yhteydessä tarkentamatta siksi, että halusin selvittää millaisia eri käsityksiä ja määritteitä yksikköemme kulttuuriselle toiminnalle yksittäiset työntekijät antavat ja täsmäävätkö nämä käsitykset keskenään tai yhdessä tietoperustassa edellä esitettyjen määritelmien kesken. Kyselyissä esiin nousseet työntekijöiden käsitykset kulttuurisen toiminnan ja menetelmien muodoista on monin osin otettu osaksi hankkeen raporttia ja käytännön ohjeeksi käsikirjassa, kyseenalaistamalla niiden perinteistä liittymistä taiteen tai kulttuurin piiriin.

Tämän kehittämishankkeen analysoitujen vastausten perusteella kulttuurinen toiminta voidaan määritellä Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa kahden eri käsitteen avulla (taulukko 5). *Toiminnallinen kulttuuri* kuvaa kaikkea sitä luovaa toimintaa, joka tarjoaa asukkaille elämyksiä, kokemuksia ja joihin heillä on mahdollisuus osallistua (liite 6). *Arvoperustainen kulttuuri* kattaa puolestaan henkilökunnan toiminnan, tapakulttuurin, monikulttuurisuuden sekä monen polven yhteistyön (liite 7).

Taulukko 5. Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen kulttuuritoiminta

ROIHUVUOREN MONIPUOLISEN PALVELUKESKUKSEN KULTTUURITOIMINTA								
Toiminnallinen kulttuuri					Arvoperustainen kulttuuri			
1. Musiikki	2. Kuva- taide	3. Esitys- taide	4. Retket	5. Muu toiminta	1. Henkilö- kunnan toiminta	2. Tapakult- tuuri	3. Monikult- tuurisuus	4. Monen polven yhteistyö

Toiminnallinen kulttuuri

Toiminnallisen kulttuurin (liite 6) voidaan nähdä jakaantuvan vastausten perusteella viiteen eri teemaan: Musiikkiin, kuvataiteeseen, esitystaiteeseen, retkiin sekä muuhun toimintaan. Nämä teemat jakaantuvat edelleen osa-alueisiin kuvaten lopulta hyvinkin yksityiskohtaisesti yksikössä toteutettavan kulttuurisen toiminnan muotoja. Esimerkiksi teemana musiikki jakaantuu osa-alueiltaan musiikin yksilölliseen hyödyntämiseen hoitotyössä, erilaisten vierailijoiden ja asukkaiden esityksiin, tansseihin ja musiikkituokioihin. Tanssit jakaantuvat edelleen yhteis- tansseihin, tanssillisiin tuokioihin ja tansseihin ryhmäkodeissa. Liitteessä 6 on kuvattu tarkemmin toiminnallisen kulttuurin eri teemoja ja niiden osa-alueiden sisältöjä.

Kyselyissä kysyin työntekijöiltä, minkä tyyppistä kulttuurista toimintaa koko yksikössä tai työntekijän omassa ryhmäkodissa toteutetaan. Kyselyyn oli mahdollista vastata yleisellä tasolla todeten, mitä toimintaa toteutetaan, mutta iso osa kyselyyn vastanneista mainitsi luettelemiensa toimintojen lisäksi usein itse organisoi- vansa ja järjestävänsä kyseistä toimintaa. Lisäksi tiedusteltaessa miten ja millai- sissa tilanteissa saatuja oppeja oli hyödynnetty, oli vastaajista jokainen hyödyntä- nyt taitojaan asukkaiden kanssa toimiessaan. Yleisimmin mainittiin menetelmien hyödyntäminen ryhmätilanteissa, kuten luku- ja taidehetkissä, yhteisissä tansseis- sa ja laulamalla asukkaiden kanssa. Lisäksi laulua ja tanssia hyödynnettiin yksilöl- lisesti hoitotilanteissa, kuten vessakäynneillä ja pesutilanteissa.

Laulan paljon asukkaitten kanssa ja pidän yhteislaulutuokioita.

Joka päivä jotakin!

Myös tanssiotteita voi käyttää osana kuntouttavaa hoitotyötä.

Arvoperustainen kulttuuri

Arvoperustaisen kulttuurin (liite 7) voidaan nähdä jakautuvan neljään teemaan: Henkilökunnan toimintaan, tapakulttuuriin, monikulttuurisuuteen sekä monen polven yhteistyöhön. Vaikka iso osa yksikön kulttuuritoiminnasta näyttäytyykin toiminnassa ja toiminnallisuudessa, tulee arvoperustainen kulttuuri esiin monissa kyselyiden vastauksissa ja se vaikuttaa yksikön kaiken toiminnan taustalla.

Kuten toiminnallisen kulttuurin teemat, jakautuvat arvoperustaisenkin kulttuurin teemat edelleen eri osa-alueisiin. Arvoperustainen kulttuuri henkilökunnan toiminnassa tulee esille toimintatavoissa hoitotyössä (esimerkiksi asukkaan kulttuuritaustan ja mieltymysten huomioinnissa sekä kulttuuristen menetelmien hyödyntämisessä hoitotyössä), moniammatillisuudessa sekä koulutuksissa/osaamisen jakamisessa. Liitteessä seitsemän on kuvattu tarkemmin arvoperustaisen kulttuurin eri teemoja ja niiden osa-alueiden sisältöjä.

Arvoperustaiseen kulttuuriin lukeutuu myös se, kuinka työntekijät toimivat erilaisissa hoitotyön tilanteissa arjen työssään. Erityisesti haastavat tilanteet hoitotyössä antavat hoitajille mahdollisuuden hyödyntää kulttuurista osaamista ja menetelmiä.

Käytännön pesu- ja pukeutumistilanteissa saa huomion pois ikävästä toimenpiteestä laululla tms.

Muistisairaiden kanssa voi tanssiaskelin mennä WC-hen jne.

Kyselyn vastauksissa tuli esille, että menetelmiä hyödynnetään myös muutoin yksilöllisesti asukkaita virkistäen.

”Pieni on kaunista” ts. jos vaikka vie yhden asukkaan kerrallaan katsomaan esim kellarikerroksen taidenäyttelyä, on se mukava piristys kummallekin meistä –aina ei tarvitse ryhmätoimintaa

Haastavat hoitotilanteet vaativat hoitohenkilökunnalta usein osaamisen soveltamista monin eri keinoin. On tärkeää huomata, että kiinteänä osana arjen toimintaa laulun ja musiikin käyttäminen hoitotilanteissa ei vaadi henkilökunnalta lisäresursseja, vaan tapahtuu tilanteissa kuin itsestään (Jussila 2011, 81; Särkämö, Laitinen, Numminen, Tervaniemi, Kurki & Rantanen 2011, 5).

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen arvojen mukaisesta toiminnasta arjen hoitotilanteiden lisäksi hyvä esimerkki on tapakulttuuri, joka jakautuu arjen vuorovaikutukseen, ruokakulttuuriin, hengellisyyden huomioimiseen sekä juhliin. Kyselyiden vastauksissa otettiin esille ja lueteltiin monia erityyppisiä yksikössä järjestettäviä juhlatilaisuuksia.

*Kesätapahtumia ja grillijuhlia ohjelmineen talon ulkotiloissa,
sadonkorjuujuhlat, juhlapyhien erityisohjelmat juhlasalissa*

*Juhlien ja tilaisuuksien yhteydessä järjestetään yhteislaulua,
ohjelmallisia tilanteita jne.*

Juhlapyhien merkitystä ja niiden vaikutusta Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen tai yleisesti hoitolaitosten arjen kulttuuriseen toimintaan ei ole syytä vähätellä. Myös Engströmin (2013 & 2013 II, 38) tutkimuksessa juhlapyhät nousivat tärkeiksi kulttuurin näkyvyyttä hoitolaitoksissa määrittäviksi tekijöiksi. Hänen mukaansa siinä missä muun kulttuurisen tai taiteellisen toiminnan koettiin olevan ylimääräistä ja joskus työtäkin lisäävää ja olivat juhlapyhät yksiköissä ainoita suunnitelmallisesti ja säännöllisesti toteutuvia kulttuuriaktiviteetteja. Eri juhliin liittyvät koristelut, muistelut ja esitykset ovat arvokas osa asukkaiden arkea ja elämää. Juhlapyhät ja vuodenkierto viestivät elämän jatkuvuudesta ympäristöstä ja mahdollisen hoivan tarpeesta huolimatta.

Tiedon jakaminen osana arvoperustaista kulttuuria

Tiedon jakaminen ja moniammatillisuuden hyödyntäminen ovat tärkeässä roolissa, kun hyviä käytäntöjä ja uusia toimintatapoja juurrutetaan osaksi yksikön arkea ja tavoitteen mukaista toimintaa. Teorian perusteella kulttuuritoimintaa yksikköön juurrutettaessa vaikuttaa siltä, että useimmiten toiminta edellyttää välittäjää, joka huolehtii toiminnan toteutuksesta (esim. hetken vaatimat järjestelyt, muiden muistuttaminen, paikkojen järjestely etu- että jälkikäteen). Kuitenkin toiminta pitkään jatkuessaan on, tai sen tulisi olla, sellaista, että kuka tahansa henkilökuntaan kuuluva voi siihen ryhtyä (lauluhetki, pysähtyminen taidekuvien äärelle), mutta usein sen alkuun saattaminen vaatii aktiivisia työntekijöitä toimimaan myös mallina muille. (vrt. Strandman-Suontausta 2013, 95; Willberg 2011, 29.) Tähän hankkeeseen liittyvässä kyselyssä yksi (liite 1) kysyin, olivatko vastaajat jakaneet kouluksissa tai muutoin saamaansa kokemusta muille työntekijöille ja jos olivat, niin millaisissa tilanteissa. Vastausten perusteella kaikki kokivat jakaneensa tietoa ja osaamistaan myös muulle työryhmälle (liite 8). Tietoa oli jaettu tiimipalavereissa, mutta erityisesti eri ryhmätilanteissa esimerkkinä toimimalla, jolloin mallitoiminnasta saattoivat hyötyä niin työkaverit, omaiset, kuin harjoittelujaksoilla olevat opiskelijatkin.

Olen kertonut ja näyttänyt hoitohenkilökunnalle ja opiskelijoille samalla kun olen pitänyt ryhmää.

Ohjatessani lähihoitajaopiskelijoita olen ottanut heidät mukaan suunnittelemaan musiikki- tai maalaustuokioita. He ovat myös toteuttamassa niitä.

...aina on aika joku asukkaan kanssa katsella ja keskustella taide kortti kädessä. Joskus omaiset osallistuvat tähän. Sitten tulee hyvä hetki kaikille.

Osa työntekijöistä oli eri hoitotilanteissa menetelmiä hyödyntäessään samalla ker-
tonut toiselle työntekijälle, millaista apua ja hyötyä menetelmästä asukkaalle on.
Osaamista oli jaettu myös yksilöllisesti piristämällä muita työntekijöitä.

*Hoitotilanteissa, joissa on toinen hoitaja paikalla, olen voinut
näyttää miten musiikki tai laulu vaikuttaa asukkaaseen.*

*Kaikki ovat varmasti kuulleet kun laulelen vähän väliä ihan muuten
vaan. Laitan usein myös musiikkia soimaan ja saatan mainita kuinka
se aktivoi aivoja, vaikka ulkoisesti asukas ei näytä reagoivan.*

”Vinkkejä” tulee jaettua välillä liiankin innokkaasti

Yksikössä toteutetuissa, hankkeisiin liittyvissä työpajoissa on vastausten perus-
teella onnistuttu innostamaan työntekijöitä myös tiedon jakamiseen. Työntekijöi-
den kuvauksia eri työpajoissa käytetyistä menetelmistä on luettavissa tämän rapor-
tin liitteestä 9.

*Pohdittamalla ja harjoittamalla opiskelimme nähdä ja tuntea taiden
merkitys ihmisten elämässä. Taide kuin vuorovaikutuksen apuväline
tai persoonallisuuden piirteiden etsiminen/löytäminen...*

Osaamisen jakamisesta Heimonen (2011, 39) toteaaakin osuvasti, että onnistuneet
kokemukset hoitajien työpajoissa oppimista menetelmistä näkyvät työntekijöiden
haluna ottaa menetelmiä käyttöön ja haluna välittää asiaa eteenpäin. Samalla ko-
rostuu positiivinen asenne, jolloin kuka tahansa pystyy toimimaan taide- ja kult-
tuurilähtöisten menetelmien ohjaajana ja eteenpäin viejänä.

Myös Engström (2013 II, 39) oli tutkimuksessaan kartoittanut taiteeseen ja kult-
tuuriin liittyvien menetelmien ja osaamisen jakamista työyhteisöissä. Haasteina
tiedonkulussa oli hänen mukaansa koettu tiedonpuute taiteesta, sen mahdollisuuk-
sista ja hyödyistä hoitotyössä, osaamisen ja välineiden puutteet, kokemuksen ja
luovan ajattelun puute, keskustelun vähäisyys työyhteisössä ja hoitotyön kirjaa-
miskäytäntöjen perushoito- ja ongelmapainottuneisuus. Engströmin mukaan hyvi-
en käytäntöjen leviämistä esti, ettei keskusteluissa työkavereiden kanssa uskallettu

tai kehdatu esittää taiteeseen liittyviä ajatuksia ja ideoita tai kertoa saaduista kokemuksista. Ehkä juuri uskallukseen ja kehtaamiseen tai mahdolliseen keskustelun vähäisyyteen liittyen Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa osaamista koettiin kyselyn vastausten perusteella helpoimmaksi jakaa toimimalla muille esimerkkinä, ei niinkään alleviivaten omaa osaamista tai saatua oppia. Toisaalta osaamisen jakaminen tai sen hyödyntäminen on nähtävissä yksikön arvoperustaisessa moniammatillisessa toiminnassa sekä tapakulttuuriin liittyvässä arjen vuorovaikutuksessa. Tämä tuli esiin kyselyiden vastauksissa, joissa moniammatillisuuden todettiin näyttäytyvän eri ammattiryhmien tai toisten työntekijöiden avun ja osaamisen hyödyntämisenä, talkoohengessä sekä siinä, ettei tapahtumien vetäjiksi aina odoteta tai tarvita ”erityistyöntekijöitä”.

Monen polven yhteistyö osana arvoperustaista kulttuuria

Arvoperustaisen kulttuurin yhdeksi teemaksi kyselyiden vastauksissa nousi Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toteutettava monen polven yhteistyö (taulukko 6). Monen polven yhteistyön osa-alueita ovat eri-ikäisten yhteiseen toimintaan liittyvät hankkeet, yhteistyö eri toimijoiden kanssa sekä palvelukeskuksen oma toiminta. Yhteistyötä on viime aikoina toteutettu erityisesti nuorisotalon ja lähialueiden koulujen kanssa. Palvelukeskuksen omaa toimintaa puolestaan ovat lastenpäivät sekä työntekijöiden ja asukkaiden omaisten lasten vierailut. Myös lammashaka ja siellä asuvat kesälampaat ovat lisänneet alueen eri-ikäisten asukkaiden kohtaamisia.

Taulukko 6. Monen polven yhteistyö Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa

5. MONEN POLVEN YHTEISTYÖ						
Hankkeet	Yhteistyö			Palvelukeskuksen oma toiminta		
Monen polven kasvutila -hanke	Nuorisotalo	Koulut ja päiväkodit	Muut lasten ja nuorten toimintaa järjestävät tahot	Lasten päivä 2xv	Lasten vierailut (työntekijät & asukkaiden omaiset)	Lammashaka
Esimerkkejä monen polven toiminnasta: Asukkaiden teatteriesitys yhteistyössä nuorisotalon kanssa, Nuorisotalon kesäleirit myös asukkaille, Vauvojen värikylpy, Roihuvuoren juhlatviikko ja MoPo-Rokki						

Monen polven yhteistyö koetaan yksikössä tärkeäksi toiminnan muodoksi, jonka avulla on mahdollista löytää alueellisia yhteistyökumppaneita ja vaikuttaa myös alueen lasten ja nuorten kasvuympäristöön positiivisesti. Pansu (2011, 42-43.) toteaaakin, että nykypäivänä lapset ja vanhukset vieraantuvat helposti toisistaan. Jo pelkästään toimiminen ja eläminen eri ympäristöissä estävät luonnollisia kohtaamisia. Kulttuurin keinoin voidaan rakentaa siltaa sukupolvien välille. Esimerkiksi musiikki voi toimia yhteisenä iloa tuottavana elementtinä molemmille sukupolville ja sen avulla on mahdollisuus tutustua luontevasti laulujen ja leikkien avulla. Lasten ja vanhusten kohtaamisten kautta välittyy hyväksyvä suhtautuminen eri-ikäisiin ihmisiin ja samalla mahdollistuu myös kulttuuriperinnön siirtäminen sukupolvelta toiselle.

Parhaimmillaan yhteistyön lisääminen ja esimerkiksi erityyppisten taidetapahtumien järjestäminen tarjoaa mahdollisuuden erilaisten ihmisten ja ikäpolvien kohtaamiseen. Yhteisillä tapahtumilla lisätään osallisuutta ja madalletaan kynnystä tutustua ehkä vieraaksi koettuun hoitolaitosmaailmaan. (Strandman-Suontausta 2013, 179.) Hyvänä esimerkkinä ikäpolvien kohtaamisesta ja monen polven yhteistyöstä, on Roihuvuoren monipuolisen palvelutalon sekä Roihuvuorten nuorisotalon yhdessä syksyllä 2013 eri toimijoiden kanssa järjestämä Roihuvuoren juhla-viikko ja monen polven Mopo-rokki. Juhlaviikko oli tapahtuma- ja työpajaviikko, joka kulttuurisella toiminnallaan toi huomattavan määrän eri sukupolvien edustajia kohtaamaan toisilleen uudentyyppisissä ympäristöissä.

6.2 Kulttuurisen toiminnan kehittäminen

Monet eri tekijät vaikuttavat siihen, millä tavoin kulttuurisia menetelmiä hoitolaitoksissa ja Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa hyödynnetään ja kuinka niitä voidaan kehittää edelleen. Tässä kehittämishankkeen raportissa olen tarkastellut kulttuuriin ja taiteeseen liittyvien tutkimusten ja kulttuurihankkeiden hyötyjä kuntoutuksen ja yksilön toimijuuden näkökulmasta. Tärkeää on kuitenkin tarkastella hoitolaitoksissa ja hoivatilanteissa kulttuurin tai taiteen hyödyntämiselle koettuja haasteita. Esitän tuloksina Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen työntekijöiden analysoituja vastauksia toiminnallisen kulttuurin ja arvoperusteisen kulttuurin kehittämisen näkökulmasta ja suhteutan kehittämishaasteet myös

lähdekirjallisuudesta nousseisiin kulttuurisen toiminnan haasteisiin. On huomioitava, että kyseessä on pääosin hoitotyötä tekevien työntekijöiden kokemukset toteutetusta toiminnasta ja sen haasteita. Heitä kuuntelemalla ja työhön vaikuttamalla kehittämistoimintaa on mahdollista viedä yksiköissä arjen tasolle.

Kysymykseen toiminnan kehittämisestä työntekijät vastasivat pääosin kahdesta eri näkökulmasta. Näkökulmina korostuvat uusien ideoitten ja ehdotusten esittäminen toiminnan toteuttamiseksi sekä olemassa olevien haasteiden esiin nostaminen nykyiseen toimintaan tai sen kehittämiseen liittyen. Vastauksia analysoidessa erotuivat jälleen yksikön toiminnallinen kulttuuri ja arvoperustainen kulttuuri, joskin teemoiltaan ne jakautuivat hieman eri tavoin kuin olemassa olevaa toimintaa kartoitettaessa (taulukko 7). Kehittämisenäkökulmasta yksikön toiminnallinen kulttuuri jakautui asiakastyön, yksikön toiminnan sekä välineiden ja rakenteiden kehittämisen tarpeisiin. Arvoperustainen kulttuuri jakautui henkilökunnan toiminnan, esimiestyön, tapakulttuurin ja resurssien huomiointiin.

Taulukko 7. Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen kulttuuritoiminnan kehittämisen osa-alueet

ROIHUVUOREN MONIPUOLISEN PALVELUKESKUKSEN KULTTUURITOIMINNAN KEHITTÄMINEN						
Toiminnallinen kulttuuri			Arvoperustainen kulttuuri			
Asiakastyö	Yksikön toiminta	Välineet ja rakenteet	Henkilökunnan toiminta	Esimiestyö	Tapakulttuuri	Resurssit

Toiminnallisessa kulttuurissa asiakastyön kehittämisen haasteeksi koettiin asukkaiden innostaminen ja asukkaiden toiveiden kuuntelu. Yksikön toiminnan kehittämisen osalta toivottiin esimerkiksi lisää retkiä, enemmän suomalaisen kulttuurin tuomista arkeen ja jatkossakin vilkasta taide- ja kulttuuritoimintaa. Olemassa olevia välineitä ja rakenteita oli kommentoitu useissa vastauksissa.

Välineitä ja koulutusta hoitajille jotka haluavat kehittää tätä puolta!

Meille oma inva-auto, että päästään paremmin rientoihin

Toisaalta huomiota saivat myös tapahtumien ja mahdollisuuksien toimivuus ja saavutettavuus, joita kommentoitiin osassa vastauksia.

Laululle varattu tila on aika surkea (ala-aula)...Onnistunut yhteislaulu vaatisi rauhallisen tilan (tunne-elämys).

Taidenäyttely jää kellarissa ”piiloon” → voisiko joku muu tila olla edustavampi...

Matkat helpommiksi nyt vain ne pääsee joilla taxikortti tai rahaa. Kaikkien pitäisi päästä.

Taulukossa kahdeksan avaan näitä toiminnallisen kulttuurin esiin nousseita teemoja osa-alueittain ja konkreettisia esimerkkejä kuvaten.

Taulukko 8. Toiminnallisen kulttuurin kehittämisen teemat Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa

Toiminnallisen kulttuurin kehittäminen		
ASIAKASTYÖ	TOIMINTA	VÄLINEET JA RAKENTEET
Palvelukeskuksen toimintaan ideoita asiakkailta	Lisää retkiä	Matkat helpommiksi (kyydit); talolle oma inva-auto
Palvelukeskuksen asiakkaiden innostaminen toimintaan mukaan	Laulun ja musiikin kehittäminen	Enemmän musiikkia osastoille (cd yms.)
Asukkaiden toiveita pitäisi kuunnella enemmän	Runot ja pienet teatteriesitykset	Uutta teknologiaa
	Kuvataiteellisten menetelmien hyödyntäminen nykyistä enemmän (yhteisesti)	Yhteislaululle rauhallisempi tila
	Suomalaisen kulttuurin tuominen arkeen esim. kansanlaulut	Taidenäyttelylle edustavampi tila (kellarissa)
	Jatkossakin erilaisia hankkeita & vilkasta taide- ja kulttuuritoimintaa	Taidetta ja veistoksia myös ulkotiloihin

Vastausten perusteella olisi jatkossa selvitettävä ja kokeiltava aiempaa enemmän kulttuurin ja taiteen tuomista yksiköihin erilaisten Internet-ohjelmien ja sosiaalisen median sovellutusten avulla. Hyvänä esimerkkinä tästä on ryhmäkodeissa

hyödynnetty mahdollisuus katsella taidemuseoiden taidekuvia televisiosta tietokoneen välityksellä.

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen arvoperustaisen kulttuurin kehittäminen jakautui kehittämistoiminnan osalta neljään teemaan: Henkilökunnan toiminta, esimiestyö, tapakulttuuri sekä resurssit (taulukko 9). Vastausten analysointi oli haastavaa, sillä kokonaisuudet ovat laajoja ja vastaukset luokiteltavissa usean teeman alaisuuteen.

Taulukko 9. Arvoperustaisen kulttuurin kehittämisen haasteet Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa

Arvoperustaisen kulttuurin kehittäminen				
HENKILÖKUNNAN TOIMINTA	ESIMIESTYÖ		TAPA-KULTTUURI	RESURSSIT
	Koulutus	Osaamisen hyödyntäminen		
Taide ja kulttuuri ryhmäkotien arkeen mukaan Näkökulman laajentaminen pelkästä hoitotyön näkökulmasta Kulttuuri normaaliksi käytännön asiaksi (kuten muutkin hoitotyön ohjeistukset) Asukkaiden kulttuuri näkyviin hoitotyön kirjaamisessa	Koulutusta henkilökunnalle Talolle oma koulutusohjelma kulttuurisista menetelmistä	Toimintaan soveltuvia henkilöitä ohjaamaan ryhmiä Projektien ja hankkeiden parempi hyödyntäminen Henkilöstön huomiointi ja palkitseminen kulttuuristen menetelmien käytöstä	Ryhmäkotien välisen yhteistyön lisääminen Erilaisten tapojen kunnioittaminen, sallivuus Vapaaehtoisuus Kulttuuriasiat läsnä yksikön, ryhmäkodin, johtoryhmän työskentelyssä Asukkaiden toiveita pitäisi kuunnella enemmän	Lisäresursseja, apulaisia auttamaan Enemmän aikaa toteuttaa opittuja asioita
	Työntekijöiden rohkaisu kulttuuristen menetelmien käyttöön Tuoda esiin tutkittua tietoa kulttuurin vaikutuksiin liittyen Aiheesta pitää keskustella Jokaisen oman kulttuurin esille tuomisen rohkaisu			

Oleellista vastauksissa oli, että henkilökunnan toiminnan kehittämiseksi toivottiin enemmän taidetta ja kulttuuria ryhmäkotien arkeen mukaan. Kulttuuria toivottiin normaaliksi käytännön menetelmäksi hoitotyön arkeen, kuten muutkin hoitotyön käytännöt ja niistä annetut ohjeistukset. Esimerkkeiksi tämän tyyppiseen toimintaan ja toimintatapoihin rinnastettiin hygieniä- sekä lääkehoidon käytännöt ja ohjeet.

Työntekijöille osoitetun kyselyn yksi vastauksissa ei mainittu kirjaamista tai sen hyödyntämistä kulttuurisia menetelmiä asukkaan kanssa käytettäessä, olivatpa ne sitten tapahtumiin tai aktiviteetteihin osallistumista tai yksilöllistä huomiointia hoitotilanteissa. Kun sen sijaan kulttuurista toimintaa suunnittelevilta ja kordinoivilta työntekijöiltä kysyin, kuinka he toivovat henkilökunnan kulttuuristen taitojen vaikuttavan asukkaiden toimijuuden tukemiseen, otettiin osassa vastauksia selkeästi esille kirjaamisen merkitys kulttuurisia menetelmiä asukastyössä hyödynnettäessä. Toimijuuden ja voimavarojen ollessa keskeisiä seikkoja asukkaan hoitoa suunniteltaessa ja vointia seurattaessa, voi ajatella että toteutettu toiminta heijastuu kyllä käytännössä myös hoitajien tekemään voimavaralähtöiseen kirjaamiseen, vaikkei sitä työntekijöiden vastauksissa erikseen mainittu.

Matilainen korostaakin (2011, 67), että erilaisia kulttuurisia menetelmiä hoidon tukena käytettäessä, tulee nämä keinot nostaa myös kirjaamisessa hoidon suunnitteluun ja seurantaan fyysisten tarpeiden rinnalle. Kirjaamalla asukaan kiinnostuksen kohteet hoitosuunnitelmaan ja seuraamalla menetelmien toteutusta ja toimivuutta arjen päivittäisessä kirjaamisessa, mahdollistetaan asukkaalle yhä paremmin osallisuus ja toimijuus omassa elämässään. Hyvä kirjaamisjärjestelmien hyödyntäminen on osa tietoyhteiskunnan rakenteiden muutosta, jonka Liedes (2003, 10) nostaa esiin tekstissään. Hän painottaa nykyisen tietoyhteiskunnan ennennäkemättömiä mahdollisuuksia kulttuurisisältöjen tasa-arvoiseen ja ajasta ja paikasta riippumattomaan saatavuuteen.

Yksikössä toteutettujen kyselyiden perusteella ja yllä olevien kommenttien perusteella voi todeta, että Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa on kiinnitettävä erityisesti huomiota jo olemassa olevan osaamisen ja tiedon välittämiseen. Jatkossa asukkaiden kulttuuristen toiveiden ja hyväksi havaittujen kulttuuristen menetelmien kirjaamisen asukkaiden hoitosuunnitelmiin ja päivittäiseen seuran-

taan tulee olla yksi keino välittää hyviä kokemuksia edelleen työyhteisössä (vrt. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ohjelman toimenpide-ehdotukset). Myös Engström (2013 II, 49) ottaa kantaa hoitoyhteisöissä tapahtuvaan kirjaamiseen ja arvelee, että hyödyntämällä taidetta hoitoyhteisöissä, on mahdollista edistää siirtymistä ongelma- ja sairauslähtöisestä ajattelusta ja kirjaamisesta asukkaiden voimavaroja ja hyvinvointia tukevaan toimintaan ja kirjaamiseen.

Arvoperustaisen kulttuurin kehittämisen tarpeissa tuli esiin esimiestyön merkitys, joka puolestaan jakautui koulutukseen ja työntekijöiden osaamisen hyödyntämiseen. Osaamisen hyödyntämiseen liittyen oli osa kyselyyn vastanneista työntekijöistä kommentoinut projektien määrää ja niiden kestoa. Kuten jo kehittämishankkeen alussa totesin (luku 2.3), on Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toteutettu useita kulttuuriseen toimintaan liittyviä hankkeita ja projekteja, joiden vaikutuksia ei ole arvioitu.

Projektit joita pidetty/vedetty/ohjattu meillä → jatkosuunnitelma pidemmälle ajalle...etteivät vain jää joksikin toteutetuksi joka unohtuu jossain vaiheessa

Kuitenkin kyselyn kakasi (liite 2) vastausten mukaan henkilökunnan koulutusten vaikutukset olivat nähtävissä laajasti koko yksikön toiminnassa. Vastausten perusteella vaikuttaa siltä, että koulutuksilla ja hankkeilla on lyhyistä kestoistaan huolimatta ollut vaikutusta yksikön arjen toimintaan myös muutoin kuin vain koulutusta saaneiden työntekijöiden osalta. Vastauksissa tähän kysymykseen kiiteltiin henkilökunnan osallistumista tilaisuuksiin, menetelmien hyödyntämistä arjessa, heittäytymiskykyä, talkoohenkeä, uskallusta rikkoa ammatillisia rajoja sekä kykyä hyödyntää saatavilla olevaa materiaalia.

...mielestäni talossa vallitsee yleisesti myönteinen ilmapiiri, myös kehittämisen ja kehittymisen sekä kulttuurin suhteen.

Jotta toimintaa ja yhteistyötä voidaan kehittää asiakaslähtöisesti, on hoitoalalla opittava tunnistamaan kulttuuristen kokemusten hyödyt ja mahdollisuudet ja mahdollistettava kulttuuristen menetelmien toteutuminen haasteista huolimatta (Strandman-Suontausta 2013, 173). Esimerkiksi Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -ohjelman selvityksessä havaittiin, että useissa hankkeissa vapaaehtoistyöntekijöiden ja omaisten rooli oli hyvin tärkeä ja ilman tätä tukea olisi moni hanke jäänyt toteutumatta (Nummijärvi 2012, 10). Kehittämistoimintaan liittyy, että kun valmiita voimavaroja on haasteista huolimatta olemassa, on niitä opittava hyödyntämään entistä tehokkaammin. Vaikka useissa tietoperustassa esiteltyjen hankkeiden toteutuksissa korostetaan vapaaehtoisten merkitystä hoivayksiköiden kulttuurisen toiminnan mahdollistajina, eivät työntekijät kyselyiden vastauksissa maininneet vapaaehtoisten merkitystä Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa. Tulosten perusteella voimavarojen tehostamista on tapahduttava Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen tapakulttuurin kehittämiseen liittyen erityisesti vapaaehtoistoimintaa tehostamalla, tai ainakin tekemällä jo toteutettava yhteistyö näkyväksi myös yksikön henkilökunnalle.

Osaamisen ja resurssien hyödyntäminen

Arvoperustaisen kulttuurin kehittämisen yhdeksi teemaksi nousivat tämän kehittämishankkeen vastausten perusteella resurssit. Osassa vastauksista kommentoitiin henkilökunnan määrää ja kaivattiin ”lisää auttavia käsiä”, toisaalla taas kaivattiin enemmän aikaa toteuttaa opittuja asioita. Myös Tampereen kaupungin toteuttaman Ikäihmisten kulttuurikaari -hankkeen loppuraportissa (Willberg 2011, 24) painotetaan, että toiminnan suunnittelun ja toteutuksen kannalta oleelliset tekijät ovat hoivayksikön päiväjärjestykseen orientoituminen ja hoitohenkilökunnan määrä. Tilanteet saattavat yksiköissä vaihdella nopeastikin, eikä kaikkia muutoksia ole mahdollista ennakoita. Kolmivuorotyössä työskentelevä henkilökunta vaihtuu, eikä välttämättä ryhmä pysy samana asukkaidenkaan osalta. Toisaalta myös asukkaiden vointi ja mielenkiinto toimintaa kohtaan voi vaihdella eri kerroilla ja tämä taas vaatii toiminnan toteuttajalta joustavuutta ja kekseliäisyyttä. Myös tämän hankkeen kyselyiden vastauksissa käytettävissä olevien resurssien

nähtiin osin rajoittavan asukkaiden osallistumista tapahtumiin tai vaikuttavan tapahtumien järjestämiseen.

Joskus osaston henkilökunta ei pysty osallistumaan (vuoron vahvuus ja työt kesken)

Myös Rantalan mukaan (2011, 16) tarkasteltaessa taide- ja kulttuurilähtöisen toiminnan kehittämistä yleisesti hoivayksiköissä, nousevat yksiköiden tasolla keskeisimmiksi haasteiksi asenteisiin, rahoitukseen ja koulutukseen liittyvät seikat. Valitettavan usein hoitolaitosten kulttuuri- ja taidetoimintaa rajoittavat juuri toimintaan osoitetut niukat taloudelliset resurssit (Strandman-Suontausta 2013, 181; Varho & Lehtovirta 2010, 79). Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa kulttuuriseen toimintaan oli vuonna 2013 varattu määrärahoja 3000€. Vuosina 2011-2012 Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen kulttuuriseen toimintaan käytettiin noin 1500-2000€/vuosi. Kulttuuriin ja taiteeseen budjetoidun summan lisäksi erilaisia hankkeita on ollut mahdollista toteuttaa taiteilijoiden anomien apurahojen, lahjoitusten ja vapaaehtoistoiminnan keinoin.

Varhon ja Lehtovirran (2010, 34-35) selvityksessä Helsingin hoitoyhteisöjen kulttuuritoiminnasta tuotiin esiin, että kulttuuriin osoitettujen ja niihin käytettyjen vuosittaisten budjettiosuuksien määrä sekä kohdentaminen vaihtelevat yksiköittäin suuresti muutamasta sadasta eurosta aina yli 4000 euroon saakka. Vertailu on kuitenkin vaikeaa, sillä budjettiin sisällytetään eri paikoissa eri asioita. Selvityksessä mainittiin myös, että muutamissa paikoissa virike- ja kulttuuritoimintaan käytettävä budjetti oli edellisvuosina pienentynyt lähes puolella. Varho ja Lehtovirta toteavat, että Helsingin kaupungin omistamissa yksiköissä julkisena toimijana apurahojen tai projektiavustusten hakeminen on hankalaa, lähes mahdotonta. Ehkä yhtenä tulevaisuuden keinona kulttuuribudjettien kasvattamiseksi onkin yritysysteistyö. Tällainen yritysysteistyö on vielä eri hoivayksiköissä perin harvinaista. Toisaalta kustannustehokkuutta kulttuuriseen toimintaan saadaan jo sillä, että opitaan hyödyntämään entistä paremmin yhteistyöverkkoja ja jo olemassa olevaa osaamista (Willberg 2011, 34). Myös Kulttuuriketju-hankkeen (Kaskiharju & Sarjakoski 2009, 3) raportissa pohditaan budjettia sekä toimintaan osoitettuja

määrärahoja ja todetaan tähänkin teemaan mainiosti sopien, että jos lapsiin ja nuoriin sijoittaminen nähdään sijoittamisen tulevaisuuteen, on ikäihmisten ja vanhusien hyvinvointiin sijoittaminen sijoitus ihmisyyteen.

Yksikkötasolla kulttuuristen hankkeiden ja niissä opittavien menetelmien pitkäjänteinen hyödyntäminen vaatii monitasoista ja monitahoista yhteistyötä. Toiminnan toteuttaminen vaatii henkilökunnan läsnäoloa niin suunnittelu- kuin toteutusvaiheessakin, tutustumista asiakaskuntaan (esim. yksikön vanhukset), säännöllisiä palavereja työpajojen ohjaajien tai taiteilijoiden sekä esimiesten kesken, yhteisistä tavoitteista kiinni pitämistä, aikatauluissa pysymistä, selkeää tiedottamista etenemisestä, muutoksista ja suunnitelmista sekä lopulta hyvää raportointia hankkeen tai toiminnan toteutumisesta. (Voimaa taiteesta 2013, 42-44.) Toisaalta mikään keino ei yksinään vie toimintaa eteenpäin tai auta kulttuurista toimintaa juurtumaan osaksi Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen ryhmäkotien arkea, jos toimintaa ei alun alkaen ole suunniteltu jatkettavaksi projektien tai hankkeiden jälkeen. Hankkeissa saadut hyödyt jäävät ainutkertaisiksi myös silloin, jos hankkeen aikana ei ole perehdytetty ja koulutettu sekä erityisesti innostettu henkilökuntaa menetelmien hyödyntämiseen myös varsinaisen hankkeen päätyttyä. (vrt. Lundahl 2011, 22-25.)

Esimiehen rooli

Johdon ja lähiesimiesten tuki ja ymmärrys kulttuurisen toiminnan toteuttamisesta ja niiden menetelmien hyödyntämisestä hoitotyössä on ensiarvoisen tärkeää. Esimiehen rooli vanhusläheisten asenteiden, innovoivan työilmapiirin sekä luovan arjen kehittämisessä on merkittävä. (Jussila 2011 81; Matilainen, 2011, 66; Salminen 2011, 73; Numminen 2010, 30.) Kiinnittämällä huomio yksikön toimintatapoihin ja luomalla mahdollisimman hyvät edellytykset toiminnan toteuttamiselle, onnistutaan yksikössä hyödyntämään kulttuurisia menetelmiä yhä paremmin. Innovatiivinen johtajuus mahdollistaa aidon kohtaamisen ja kunnioittamisen, tukee henkilökunnan vanhusläheistä asennetta ja antaa mahdollisuudet luovan arjen ulottuvuuksien löytämiseksi yksikössä. Kulttuurinen toiminta yksikössä mahdol-

listuu toimimalla käytäntöihin, asenteisiin ja rakenteisiin liittyvien esteiden tai mahdollisuuksien kehittämiseksi. (Matilainen 2011, 69.)

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen arvoperustaisessa kulttuurissa esimiestyön kehittämishaasteena nousi esiin työntekijöiden koulutukseen ja osaamisen hyödyntäminen. Työntekijöiden vastausten perusteella olemassa olevaa osaamista tulisi hyödyntää enemmän ja rohkaista työntekijöitä kulttuuristen menetelmien käyttöön. Vastauksissa pisimmälle menevän ehdotuksen mukaan olisi yksikköön luotava oma koulutusohjelma kulttuuristen menetelmien hyödyntämisestä.

Kyselyn 1 vastauksissa ei kuitenkaan selkeästi noussut esille esimiestyön merkitys kulttuurisen toiminnan toteuttamisessa. Toki työntekijöiden kommentoimissa resursseja ja koulutusmahdollisuuksia voidaan kommenttien olettaa koskevan pääosin lähiesimiesten toimintaa. Kuitenkin kyselyssä kaksi, joka oli osoitettu yksikön kulttuurista toimintaa suunnitteleville ja koordinoiville työntekijöille, nousi esiin esimiestyön merkitys niin kulttuurisen toiminnan mahdollistajana kuin toimintaan rohkaisijana. Vastauksissa mainittiin muun muassa, että esimiesten tulee tukea ja kannustaa työntekijöitä kulttuuristen menetelmien käyttöön sekä huomioida työntekijöitä ja palkita menetelmien käytöstä. Vastauksista ei kuitenkaan tule ilmi, millä perustein ja millä keinoin palkitseminen olisi aiheellista ja mitä palkitseminen tarkoittaa kulttuuristen menetelmien käytön yhteydessä. Yksikön toiminnassa ja esimiestyössä on tarkennettava milloin ja miten työntekijöitä tulisi palkita. Onko palkitseminen kulttuuristen menetelmien hyödyntämisestä esimerkiksi mahdollisuuksia osallistua aihetta käsitteleviin koulutuksiin, mahdollisuuksia hyödyntää enemmän työaika kulttuuritoimintaan, vai vaikka konkreettisia palkintoja (esimerkiksi teatteri- tai elokuvalippuja) toteutetusta kulttuuritoiminnasta? Olisi myös syytä pohtia, halutaanko jatkossa kulttuurisesta toiminnasta palkita yksilöitä, tiimejä tai toimintaan liittyviä työryhmiä.

6.3 Heittäytymistä kulttuuriseen toimintaan

Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toteutettujen kyselyiden perusteella halukkuutta kulttuuristen menetelmien hyödyntämiselle löytyy ja sille ollaan myös avoimia niin hoitotyötä tekevien kuin yksikön toimintaa suunnittelevien työntekijöiden osalta. Kulttuurisen toiminnan tulevaisuutta kartoitettaessa (luku 6.2, taulukko 8) hoitotyötä tekevät toivoivat esimerkiksi näkökulman laajentamista pelkästä hoivakeskeisyydestä, taidetta ja kulttuuria enemmän ryhmäkotien arkeen sekä lisää kulttuuriseen toimintaan soveltuvia työntekijöitä. Yksikössä toimintaa suunnittelevien ja koordinoivien työntekijöiden vastauksissa tuli puolestaan esille, että yksikköön toivottiin jatkossakin koulutusta kulttuuriseen toimintaan sekä kulttuuriin liittyviä hankkeita. Tärkeänä pidettiin aiheeseen liittyvän tutkitun tiedon tuomista henkilökunnan tietoon, sekä säännöllistä keskustelua kulttuuristen menetelmien hyödyntämisestä yksiköissä

Jotta kulttuuriset menetelmät saadaan osaksi hoitolaitosten asukkaiden arkea ja työntekijät heittäytymään tähän mukaan, on menetelmien asemaa ja tavoitteita määriteltävä yhteisöissä aiempaa tarkemmin. Kulttuuristen menetelmien liittäminen osaksi työntekijöiden työnkuvaa vaatii niin opetuksen lisäämistä hoiva-alan perusopetukseen kuin työntekijöiden kouluttamista erilaisten mahdollisuuksien tiedostamiseksi. Toki hoivalaitoksissa resurssien tarkistaminen kulttuurisen työn mahdollistamiseksi on tärkeää, mutta hoivatyöntekijöiden ohjaaminen eri menetelmien hyödyntämiseen olemassa olevien resurssien puitteissa sitäkin tärkeämpää. (Engström 2013 II, 51, Varho & Lehtovirta 2010, 79.)

Heimosen (2011, 38) mukaan hankkeisiin ja työpajoihin sekä kulttuuristen menetelmien koulutuksiin osallistuminen vaatii työntekijöiltä heittäytymistä ja ennako-oletusten syrjään asettamista. Kun hyväksytään hetkelle altistuminen, hyväksytään samalla se että jotakin voi tapahtua tai että mitään kummallista ei tapahdu.

Tämä kehittämishanke vastaa tavoitteiden asettamisen tarpeisiin ja heittäytymisen haasteeseen Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen osalta. Kehittämishankkeen käynnistämisen ja sen edelleen jatkuvan toteuttamisen myötä on todennäköistä, että henkilökunnan ymmärrys kulttuuristen menetelmien hyödyntämisestä, motivaatio menetelmien käyttöön, sekä heittäytymiskyky lisääntyvät omassa yhteisössämme

Mielestäni tapahtuu jo tosi paljon. Kiitos siitä, että joukossa on paljon heittäytyviä persoonia.

6.4 Käsikirja kulttuuristen menetelmien hyödyntämiseksi

Jos mielesi on murheellinen, ala soittaa ja laulaa suloista laulua – Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa -hankkeen tavoitteena oli kuvata kulttuuristen menetelmien hyödyntämisen mahdollisuudet yksikössä ja luoda työntekijöiden käyttöön käsikirja menetelmien toimijuutta edistävästä käytöstä. Luvussa kuusi on esitelty hyödyntämisen mahdollisuuksia yksikössä toteutettujen kyselyiden pohjalta ja toiminnan muotoja on myös kuvattu tarkemmin liitteessä kolme. Loppuraportin tulosten pohjalta oli tarkoitus kirjoittaa käsikirja pelkästään Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen käyttöön, mutta kirjoitusvaiheessa käsikirja muokkautui hyödynnettäväksi myös muissa Helsingin kaupungin sairaala-, kuntoutus- ja hoiva-osaston yksiköissä. Perusversioon on tallennettu pysyvät teoria-osuudet sekä jokaisen kappaleen kohdalle vinkkejä toimintaan. Pysyvien tekstien lisäksi on jokaisella yksiköllä mahdollisuus lisätä omat yksikkö- ja toiminnankuvauksensa tekstiin niille varatuille kohdille ja hyödyntää näin luotua käsikirjaa omissa yksiköissään. Käsikirja, *Tartu Hetkeen! Kuinka hyödynnät kulttuurisia menetelmiä työssäsi*, johon on tallennettu Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen yksikkökuvaukset, on kokonaisuudessaan luettavissa tämän kehittämishankkeen liitteestä neljä.

Käsikirjan sisältö ideoitiiin kehittämispäivässä loppuraporttia hyödyntäen yhdessä niiden Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen työntekijöiden kanssa, joille kehittämishankkeen kyselyt oli osoitettu. Kehittämispäivässä kävimme learning cafe -ryhmätyömenetelmän avulla läpi niitä kulttuurisen toiminnan mahdollisuuksia, joita hankkeen loppuraportissa on esitetty ja joita vanhustyössä ja Roihuvuo-

ren monipuolisessa palvelukeskuksessa on mahdollista toteuttaa. Kehittämispäivässä learning cafe -menetelmä mahdollisti sen, että suurikin joukko osallistujia pystyi keskustelemaan hallitusti ja tuottamaan tietoa sekä uusia ideoita aiheesta. Learning cafe -menetelmää hyödyntäen kehittämispäivän osallistujat jakautuivat ryhmiin ennalta valittujen teemojen ympärille. Ryhmät tuottivat fläppitauluille ajatuksia teeman otsikon mukaisesti ja iltapäivän aikana kukin ryhmä sai kommentoida vuorollaan jokaista teemaa. Lopuksi fläppitauluille kertyneet ajatukset ja ideat otettiin yhteiseen keskusteluun. Suurin osa käsikirjaan tulleista kulttuurisen toiminnan ja menetelmien hyödyntämisen mahdollisuuksista oli jo mainittu teorian pohjalta tai kyselyiden vastauksissa, mutta joitakin ideoita päädyttiin lisäämään käsikirjaan vielä tässä vaiheessa. Perustelujen lisäksi käsikirjan toivottiin myös sisältävän mahdollisimman konkreettisia neuvoja ja ohjeita kulttuurisen toiminnan toteuttamiselle yksikössä.

Yhteisessä kehittämispäivässä työryhmissä keskustellen käsikirjaa varten nousi kehittämishankkeen tuloksista neljä teemaa, joita halusimme korostaa kulttuurista vanhustyötä toteutettaessa. Teemojen mukaisiksi sisällöiksi päätettiin *musiikki ja sen hyödyntäminen, kuvataide ja sen hyödyntäminen, kulttuuriset menetelmät arjen perushoivassa, ja hoitajien ”työvälineiden” lisääminen*. Käsikirjaan otettiin lisäksi kohta *muut kulttuuriset menetelmät*, jossa esitellään niitä menetelmiä ja välineitä, jotka haluttiin tuoda perehdytyksessä esiin, mutta jotka eivät mahdu edellisten teemojen alle (esim. kirjaston hyödyntäminen, ryhmäkotien hiljainen tunti ja yhteistyö eri kumppaneiden kanssa).

Käsikirjasta löytyy myös teorian ja esimerkkien lisäksi yhteystietoja eri kulttuurlaitoksiin sekä muutamien yhteistyötahojen yhteystietoja. Lisäksi käsikirjassa on liitteenä Espoon Kulttuuriketju-hankkeen pohjalta laadittu ”tarkistuslista” siitä, mitä on otettava huomioon, kun ulkopuolinen vierailija/esiintyjä tulee vierailulle hoivalaitokseen.

Käsikirjaan valittuihin viiteen osa-alueeseen keskittymällä, niistä tietoa jakaen ja niihin liittyvien kulttuuristen menetelmien käyttöön ohjaten uskomme kehittämämme Roihuvuoren monipuoliseen palvelukeskukseen yhteisen toimintakulttuurin, jolla edistämme asukkaittemme arjen toimijuutta. Toivomme myös, että Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen www-sivuilta löytyvä yksikköön laadit-

tu käsikirja, sekä vapaasti käytettävissä oleva käsikirjan runko auttavat muita yksiköitä hahmottamaan entistä paremmin oman kulttuurisen toiminnan toteuttamisen mahdollisuudet, kuvaamaan ne ja hyödyntämään niitä jatkossa.

6.5 Toimintakulttuurin juurruttaminen

Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa työntekijöiden perehdytys sekä ammattipätevyyden ylläpitäminen esimerkiksi koulutusten keinoin on koettu tärkeäksi osaksi henkilöstön hyvinvointia ja laadukkaan hoitotyön toteuttamista (Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toimintaperiaatteet ja arvot). Uusi-en käytäntöjen juurruttamiseksi sekä vanhojen hyvien käytäntöjen vahvistamiseksi on erilaisia foorumeita, kuten esimiehille ja vastaaville sairaanhoitajille suunnattu Toiminnan kehittämisen foorumi sekä koko henkilökunnalle tarkoitetut Syke-koulutusiltapäivät.

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen johtoryhmän hyväksynnän jälkeen esittelin kehittämishankkeen tulokset sekä käsikirjan syksyllä 2013 Toiminnan kehittämisen foorumissa yksiköiden ja ryhmäkotien esimiehille sekä vastaaville sairaanhoitajille. Esittelyn jälkeen perehdytin yhdessä yksikön kulttuurisia menetelmiä työssään hyödyntävien työntekijöiden kanssa henkilökuntaa hankkeeseen, käsikirjan käyttöön sekä yhtenäiseen toimintakulttuuriin Syke koulutusiltapäivissä. Esittelin hankkeen etenemistä ja tuloksia myös Sosiaali- ja terveystieteiden Idän palvelualueen johtoryhmässä sekä Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen henkilökuntalehdessä Roihupostissa. Tarvittaessa esittelen hanketta ryhmäkotien tiimikokouksissa ja perehdytän niissä henkilökuntaa käsikirjan käyttöönottoon.

Käsikirja liitetään jatkossa Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen uusien työntekijöiden perehdytysuunnitelmaan. Kulttuuristen menetelmien hyödyntämisen mahdollisuuksia esitellään uusille työntekijöille sekä opiskelijoille säännöllisesti pidettävissä perehdyttämislähtöisissä.

7 POHDINTA JA JOHTOPÄÄTÖKSET

7.1 Kehittämishankkeen menetelmien eettisyys ja luotettavuuden arviointi

Kehittämishakkeisiin ja tutkimuksiin kohdistuu useita eettisiä näkökulmia, jotka on huomioitava hankkeita ja tutkimuksia toteutettaessa. Osaltaan tieteellinen etiikka on myös ammattietiikkaa, johon nähdään kuuluvaksi työtovereiden välinen kanssakäynti. Olli Mäkinen (2006) toteaaakin Tutkimusetiikan ABC -teoksessaan, että tutkijan tavoitteena tulisi olla oman ammattinsa harjoittamisen edistäminen ja koko ammattikunnan yhteisten intressien ajaminen. (Mäkinen 2006, 34-35.)

Kehittämistoiminnassa on aina otettava huomioon alaa ja yksikköä koskevat yleiset säädökset sekä yksittäiset ohjeet, joiden mukaan on toimittava, jotta hanketta voidaan edistää hyvien käytäntöjen mukaisesti. Toiminnassa mukana oleville on tiedotettava suunnitelmista asianmukaisesti ja kehittämishakkeeseen osallistuvien itsemääräämisoikeutta on kunnioitettava. Lisäksi terveydenhuollossa korostuu ammattilaisten säädösperustainen salassapitovelvollisuus ja on huomioitava, että salassapito pätee myös kehittämistoiminnassa koottaviin tutkimus- ja seuranta-aineistoihin. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 44-45.)

Tätä kehittämishanketta varten anottiin asianmukaiset luvat Helsingin kaupungin Sosiaali- ja terveysviraston asianomaiselta lupia myöntävältä yksiköltä. Lupa hankkeeseen ja erityisesti sen yhteydessä henkilökunnalta toteutettavaan kyselyyn ja tulosten raportointiin anottiin siinä vaiheessa, kun kehittämishankesuunnitelma oli oppilaitoksen osalta hyväksytty.

Arvioinneissa ollaan aina tekemisissä ilmiöiden kanssa, jotka vaikuttavat ihmisten elämään. Onkin olemassa toimenpiteitä, jotka on otettava huomioon, kun toimintaa arvioidaan asiakkaiden, henkilökunnan tai muiden toimintaan osallistuvien näkökulmasta. Robson (2001) nostaa keskeisiksi kysymyksiksi tutkimusten tai arviointien etiikkaa pohdittaessa *suostumuksen, yksityisyyden, luottamuksellisuuden sekä riskit suhteessa hyötyyn*. (Robson 2001, 50-51.)

Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto edellyttää Ohjeessaan tutkimusluvan hakijalle (2012), juuri samaisia Robsonin yllä mainitsemia kohtia pohdittavaksi ja tarkasteltavaksi. Lupakäytännöillä pyritään varmistamaan, että opinnäyte toteutetaan asianmukaisesti, se on hyödyksi työyhteisölle tai laajemmalle yhteisölle ja että kehittämishankkeen toteuttaja on huomionnut myös laeissa ja säädöksissä vaaditut suojauksen tasot (Esim. Henkilötietolaki).

Kehittämishankkeen Jos mielesi on murheellinen ala soittaa ja laulaa suloista laulua – Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa osana toteutettava kyselyä ei toteutettu palvelukeskuksen asiakkaille eikä asukkaille, vaan ennalta valitulle joukolle työntekijöitä. Kehittämishankkeen toteuttamiseksi ei myöskään tarvittu pääsyä yksikön asiakasrekisteritietoihin tai muun tahon ylläpitämiin asiakastietoihin.

Helsingin kaupungin ohjeessa tutkimusluvan hakijalle (2012, 7-8) suositetaan tutkijaa pyytämään aina tutkimukseen osallistujalta – tässä tapauksessa kyselyyn vastaavilta työntekijöiltä – suostumus, mielellään kirjallisena. Robsonin (2001, 50-51) mukaan yleinen eettinen periaate onkin, että osallisten henkilöiden on aina oltava tietoisia arvioinnin kohteena olemisesta ja että heillä tulee olla mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta. Robson kuitenkin toteaa, että yleisen periaatteen mukaan tällaista muodollista suostumusta ei ole tarpeen pyytää tilanteissa, joissa osallistumisesta on helppo kieltäytyä. Tässä kehittämishankkeessa työntekijöitä informoitiin kirjeellä (liite 5) hankkeesta, sen sisällöstä sekä kyselyyn osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Informaatiokirjeen lisäksi myös kyselylomakkeessa korostettiin vastaajan vapaaehtoisuutta osallistua. Suostumuslomaketta ei koettu tarpeelliseksi tämän tyyppistä ns. postikyselyä toteutettaessa, eikä henkilörekisteriä tämän hankkeen aikana syntynyt. Erillisen suostumuslomakkeen puuttumisen ei koettu heikentävän kehittämishankkeen eettistä toteutusta.

Kehittämishankkeiden luotettavuuteen vaikuttavat monet eri asiat. Tällaisia seikkoja Robsonin mukaan (2001, 210-214) ovat muun muassa saatavissa olevan tiedon laajuus ja valikointi, tietolähteiden luotettavuus, mahdolliset sopimukset joita hankkeen toteuttajan ja hankeorganisaation välillä on tehty, tulosten analysoinnin asianmukaisuus ja systemaattisuus sekä laaditun raportin selkeys ja hyödynnettävyys.

Tämän kehittämishankkeen luotettavuuteen vaikuttavat Robsonin (2001, 210-214) luotettavuuskäsityksen mukaisesti muun muassa toteutettu kysely ja sen tulosten analysointi sekä käytettyjen lähteiden ja laaditun raportoinnin laatu. Lähteitä aiheeseen liittyen oli saatavissa runsaasti. Kulttuurinen toiminta hoivalaitoksissa on tällä hetkellä nouseva trendi ja viime vuosina eri hankkeita on toteutettu runsaasti ja niistä laadittuja raportteja oli saatavilla kiitettävästi. Myös tieteellisten tutkimusten hyödyntäminen kulttuurin terveyttä edistävästä vaikutuksista oli oleellista, kun kyseessä oli kuntoutuksen osaamisalaan liittyvä hanke. Vaikka hanke toteutettiin nopealla aikataululla, ilmestyi tuona aikana runsaasti uusia mielenkiintoisia lähteitä liittyen aihealueeseen, eikä kaikkia näitä ole pystytty tässä hankkeessa käsittelemään. Myös yksikön kulttuuritoiminta oli aktiivista koko kehittämishankkeen toteutuksen ajan. Kaikkia hankkeen aikana yksikössä toteutettuja työpajoja ja tapahtumia ei ole ollut mahdollista koota tämän kehittämishankkeen raporttiin hankkeen aikataulun vuoksi.

Kyselyn tulosten luotettavuuteen vaikutti, että valikoituneet työntekijät edustivat laajasti eri ammattiryhmiä ja että heistä jokainen oli työskennellyt yksikössä vähintään yli vuoden, suurin osa jo useita vuosia. Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen käytännöt olivat siis kaikille varmasti tuttuja. Ajankohdan loppuun mennessä kyselyyn yksi tuli vastauksia 12 kpl (vastausprosentti 75 %) ja kyselyyn kaksi vastasivat kaikki neljä kyselyn kohteena ollutta työntekijää. Kyselyn toteuttaminen viivästyi aiotusta ja sen toteuttamien ajoittui nyt heinäkuulle, keskelle työntekijöiden lomakautta, joka saattoi vaikuttaa vastausten määrään. Saadut vastaukset kuitenkin antavat kattavan kuvan yksikön kulttuurisesta toiminnasta, eivätkä puuttuvat vastaukset todennäköisesti olisi tuoneet uutta tietoa yksikön toimintaan liittyen. Esiitettyihin kysymyksiin oli vastattu laajasti sekä asiantilaa kuvaillen ja saaduissa vastauksissa toistuivat selkeästi tietyt teemat, joita olen analysoinut jo kappaleessa kuusi. Kyselyn vastauksissa ja kuvatussa kulttuurisessa toiminnassa oli yhteneväisyyttä käytettyjen lähteiden esittämiin käsitteisiin ja määritelmiin. Kyselyssä en avannut työntekijöille kulttuuristen menetelmien määritelmää, vaan annoin heidän omilla kuvauksillaan muodostaa sille sisältöä. Vastauksissa määritelmän kirjo oli laaja aina taiteesta käsitöihin ja yksilöstä yhteisöön. Varsinaisia yllätyksiä ei määritelmän sisältöön kuitenkaan tullut ja kuvaukset kävivät hyvin yksiin eri tietoperustan lähteissä kuvatus kulttuurisen toiminnan käsit-

teiden kanssa. Vastauksista päätellen ja niiden samankaltaisuudesta lähteisiin liittyen muodostui luotettava käsitys siitä, että työntekijöillä on ollut käsitys aiheesta, he ovat tunteneet yksikön toimintaa ja osanneet ottaa kantaa toiminnan toteuttamiseen.

Raporttia ovat kommentoineet sen tuottamisen eri vaiheissa sen epävirallinen ohjausryhmä, eli yksikön johtaja, suunnittelija sekä vastaava ohjaaja. Hankkeen tuloksena syntynyttä käsikirjaa ovat sen eri vaiheissa kommentoineet kyselyihin vastanneet työntekijät, sekä myöhemmässä vaiheessa johtaja, suunnittelija, vastaava ohjaaja, virikeohjaaja, eräs yksikön sosiaaliohjaajista sekä hankkeen aikana talossa omaa hankettaan toteuttanut kouluttaja ja museopedagogi Satu Itkonen. Raportti edustaa lähteisiin ja kyselyyn perustuvaa käsitystä hoitolaitosten ja Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen kulttuurisesta toiminnasta. Koska kehittämishanke on koko palvelukeskuksen yhteinen hanke, on sen toteutus myös kohdeyksikkönsä näköinen. Seuraavassa luvussa 7.2 olen pohtinut tarkemmin hankkeen toteutuksen eri vaiheita.

7.2 Kehittämishankkeen toteutuksen arviointi

Kuntoutuksen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon liittyvä kehittämishanke käynnistyi alkuvuodesta 2013 ja se päättyi suunnitellun aikataulun mukaisesti saman vuoden lopussa opintojen loppuessa. Kehittämishankkeen aikataulu oli tiivis ja asetti omat haasteensa hankkeen toteuttamiselle ja suunnitellussa aikataulussa pysymiselle. Vaikka tiivis aikataulu oli haaste toteutukselle, ei sillä ollut vaikutusta hankkeen johtopäätöksiin tai lopputulokseen, sillä hankkeen myötä käynnistynyt kulttuuriin menetelmiin liittyvä kehittäminen jatkuu yksikössä myös hankkeen päätyttyä. Hankkeen etenemiseen vaikutti muun muassa Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystieteiden muuttuneet lupakäytännöt, jotka hidastivat hankkeen etenemistä ja viivästyttivät kyselyn aloittamista aiotusta. Yksikössä on kuitenkin totuttu eri teemavuosien alaisiin kehittämishankkeisiin ja työyhteisön tuki sekä mahdollisuudet toteuttaa hanke yksikön valmiisiin työryhmiin liittyen yksinkertaisti prosessia.

Työyhteisön osallisuutta pohdittaessa Rantala (2011, 21) ottaa esiin hankkeiden määrään ja laadun työyhteisöissä. Hankkeiden samanaikaisuus lisääntyy helposti kun toteutetaan projekteja ilman, että niille on varsinaista tarvetta tai ilman että aloite muutokseen tulee yhteisöltä itseltään. Vaarana on hankeähky. Työyhteisössä ei myöskään tapahdu toivottuja muutoksia, mikäli ei taata, että perustyö on mahdollista tehdä rauhassa ja sille varataan hankkeista riippumatta riittävästi aikaa. Mahdolliseen hankeähkyyn liittyen on todettava, että vaikka työntekijöillä oli oikeus kieltäytyä osallistumasta tämän hankkeen yhteydessä toteutettuihin heille osoitettuihin kyselyihin, eivät he voineet kieltäytyä osallistumasta tähän koko työyhteisöä koskevaan kehittämishankkeeseen. Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toimintaperiaatteisiin liittyen, että kun työyhteisössä on yhteisesti sovittu hankkeen tavoitteista ja päämääristä, tulee työntekijöiden sitoutua osallistumaan esimerkiksi hankkeen myötä toteutettuihin koulutuksiin tai sovittuihin muutoksiin työkuultuurissa. Rantala (2011, 22) toteaa asiaan liittyen, että jos toiminta kuuluu työhön ja on pakollista koko työyhteisölle, syntyy tällöin kaikille yhteisön jäsenille kokemus yhteisestä toiminnasta. ”Pakko” myös viestii siitä, että toiminta on tärkeää, kuuluu työhön, eikä ole ylimääräinen lisä työn päälle. Toisaalta kaikki ei sovi kaikille ja epäkiinnostuneet osallistujat saattavat latistaa toisten innostusta ja tunnelmaa.

Jälkikäteen tarkasteltuna ja verrattuna kehittämishankkeen perusajatukseen jatkuvasta työyksikön sisällä tapahtuvasta yhteistyöstä, hanke olisi saattanut tuottaa nykyistä enemmän toimintaan sitoutuneita työntekijöitä, mikäli se olisi toteutettu tehokkaammin yhteistyössä yksikön työntekijöiden kanssa. Niin sanottu ohjausryhmä toimi tukea antavana taustana työn toteuttamiselle. Ohjausryhmä kommentoi työn eri vaiheita vaihtelevasti mutta tuki kuitenkin kiitettävästi hankkeen toteuttamista pitämällä yllä keskustelua kulttuurisista menetelmistä useissa eri foorumeissa ja yksikön yhteisissä tapahtumissa. Oma roolini hankkeen toteuttajana olisi voinut olla intensiivisempi ja työntekijöitä hankkeeseen osallistavampi. Hankkeeseen liittyviä kehittämispäiviä olisi voinut pitää useampia ja ottaa niihin mukaan myös niitä yksikön työntekijöitä, joilla ei vielä ollut aiempaa, esimerkiksi työpajoista saatua kokemusta kulttuuristen menetelmien hyödyntämisestä. Näin toteutetut kehittämispäivät olisivat jo hankkeen tässä vaiheessa ehkä juurruttaneet

käsitteitä ja käytäntöjä yhteisiksi toimintatavoiksi yksikössä, jo ennen yhteisiä koulutuspäiviä. Kehittämishankkeeseen liittyvät koulutukset työntekijöille ovat kuitenkin alkaneet Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa syksyn 2013 aikana. Vielä on liian aikaista arvioida, kuinka hanke vie toimintaa yksikössä eteenpäin ja kuinka uudet toimintatavat otetaan arjessa käyttöön. Kulttuuristen menetelmien hyödyntäminen näin laajasti ja jokaista työntekijää koskien, on yksikössä osin uutta ja muutosten läpivieminen vaatii innokkailta työntekijöiltä uskoa asiaan ja kärsivällisyyttä perehdyttää muita työntekijöitä menetelmien käyttöön.

7.3 Tulosten pohdintaa ja ehdotuksia jatkohankkeiksi

Tämän hankkeen tuloksista voi päätellä, että Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa kulttuuritoiminta otetaan huomioon toiminnassa ja sitä hyödynnetään monipuolisesti. Työntekijöillä on mahdollisuus osallistua koulutuksiin ja työpajoihin, sekä hyödyntää omaa osaamistaan monella eri osa-alueella. Monialaisten työntekijöiden osaamista pyritään hyödyntämään ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa toteutetaan monipuolisesti. Toiminnan monipuolisuus konkretisoitui hankkeen toteuttamisen myötä ja eri projektien ja menetelmien moninaisuus yllätti, vaikka tiedossa olikin että kulttuuritoiminta on yksikössä viime vuosina lisääntynyt.

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen ryhmäkoti Kissankulmassa toteutettiin samanaikaisesti tämän hankkeen kanssa Metropolia-ammattikorkeakoulun toimintaterapeuttiopiskelijoiden kehittämishanke Taidetta vanhustyöhön (Blåfield & Vainio 2013), jonka teemana oli kulttuurisen toiminnan juurruttaminen työyksikön käytäntöihin. Hanke piti sisällään tekijöiden tutustumiskäyntejä yksikköön ja työpajamuotoista toimintaa työntekijöille sekä asukkaille. Lisäksi syksyn 2013 aikana Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toteutettiin yhteistyössä museopedagogi Satu Itkosen kanssa Osaattori-hankkeen jatkohanke laitosympäristön muokkaamiseen ja hyödyntämiseen liittyen. Yksikössä odotetaan uteliaina, kuinka kyseiset hankkeet yhdessä Tartu Hetkeen -käsikirjan avulla onnistuvat juurruttamaan käytäntöjä arjen toimintaan. Hankkeiden tuloksia tullaan yksikön omasta toimesta kartoittamaan jatkossa.

Vuonna 2012 Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toteutettiin kehittämishanke aktiivisen arjen ja toimijuuden tukemisesta (Mi-sukka 2012). Kun nyt toteutettu kehittämishanke keskittyi kartoittamaan yksikön ja sen työntekijöiden toimintaa ja suunnittelemaan sitä toimijuuden näkökulmasta edelleen, kartoitettiin tuolloin toteutetussa kehittämishankkeessa toimijuuden toteutumista myös asukkaita haastatteleamalla. Misukan toteuttamassa kehittämishankkeessa korostuvat haasteet, joita laitospäristö ja resurssit toiminnalle asettavat. Tässä kehittämishankkeessa on puolestaan pyritty osoittamaan kaikkia niitä toiminnan mahdollisuuksia, joihin työntekijöillä ja asukkailla on edellytyksiä ympäristöstä riippumatta, erilaisia rajoitteita toki vähättelemättä. Tämän hankkeen lähtökohta oli mahdolluuksien hyödyntäminen asukkaiden toimijuuden edistämiseksi ja oletettavaa on, että tämän hankkeen myötä luodut yhtenäiset käytännöt lisäävät asukkaiden kokemuksia vaikutusmahdollisuuksista omaan elämäänsä.

Jos Misukan (2012) työssä toiminnan toteutumista on tarkasteltu yksikön haasteiden näkökulmasta ja tässä työssä kulttuuritoiminnan edellytysten valossa, on Engström (2013 II, 37) puolestaan koonnut nämä ulottuvuudet yhteen kuviossa 6.

Kuvio 6. Taiteen ja kulttuurin toteutumisen haasteita ja edellytyksiä vanhusten hoitotyössä (Engström II, 2013, 37)

Engströmin kuviossa kuusi esittämät haasteet ja edellytykset ovat tulleet esiin myös tämän kehittämishankkeen muissa lähteissä sekä toteutettujen kyselyiden

vastauksissa. Jatkossa Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen kulttuurista toimintaa kehitettäessä voimavaroja ja vaatimuksia tulisikin tarkastella entistä tehokkaammin, jotta jo nyt aikaan saatu kulttuuritoiminnan kehittäminen ei lopahda ja jotta yhä useampi työntekijä rohkaistuisi hyödyntämään menetelmiä työssään.

Tämän kehittämishankkeen kyselyiden vastauksia analysoitaessa ja teemoiteltaessa oli kohtalaisen selkeää jäsenellä toimintaa eri osa-alueiksi ja muodostaa niistä eri teemoja. Yllätyksenä kuitenkin tuli teemojen jakautuminen selkeästi kahden eri käsitteen alaisuuteen. Tuloksia analysoitaessa tuli selväksi että Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen kulttuurista toimintaa tulisi tarkastella kahdesta toisiinsa nivoutuneesta käsitteestä käsin, toiminnallisesta kulttuurista sekä arvoperustaisesta kulttuurista. Kyseisiä käsitteitä ei ole käytetty hankkeen taustalla olevissa lähteissä tai tietoperustassa, vaan ne ovat muodostuneet tämän hankkeen tuloksena yksikön kulttuurisen toiminnan kuvauksen perusteella. Jatkossa tarkasteltaessa kulttuurisia menetelmiä hyvinvointialan eri toimintayksiköiden voimavarana, olisi mielenkiintoinen jatkohanke selvittää, onko myös muissa yksiköissä nähtävissä kulttuuritoiminnan jako näin selkeästi kahden käsitteen alaisuuteen. Tulisi myös selvittää, millainen merkitys toiminnallisella ja arvoperustaisella kulttuurilla on hoivayksiköiden kulttuurisen toiminnan toteutumisessa ja uusien toimintakäytäntöjen juurtumisessa. Oletettavaa on, että arvoperustainen kulttuuri on lähtökohtana toiminnallisen kulttuurin kehittymiselle ja monipuolistumiselle myös muissa samantyyppisissä vanhusten hoivaa tuottavissa yksiköissä sekä mahdollisesti myös muunlaisille asiakkaille hoivaa tai toimintaa tarjoavissa yksiköissä.

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen hoitotyön kehittämisen näkökulmasta oli mielenkiintoista, että työntekijöiden kulttuurista toimintaa ja sen rutiineja pohdittaessa kyselyyn 1 vastanneet työntekijät eivät ottaneet vastauksissaan esille kirjaamisen hyödyntämistä kulttuurisiin menetelmiin liittyen. Asukkaiden vaikutusmahdollisuudet huomioiden on arjen voimavaralähtöistä kirjaamista yksikössä kuitenkin korostettu jo useita vuosia. Kirjaamisen painopistettä on pyritty siirtämään luettelomaisesta hoitajan toiminnan kirjaamisesta yhä enemmän asukkaan voimavarojen ja päivittäisten askareiden huomioimiseen (Helsingin sosiaalivirasto. Vanhusten palvelujen vastuualue 2011). Jatkotoimena hankkeelle tulisi yksikössä tarkastella kulttuuristen menetelmien kirjaamista päivittäiseen seuran-

taan ja hoitotyön suunnitelmien yhteyteen, jotta menetelmien kirjaamisen nykytilanteesta saadaan kokonaiskäsitys. Mikäli kirjaamisen laatua tulevaisuudessa auditoidaan, saatetaan havaita että kirjaamisessa hoitotyön voimavaralähtöisyys on itsestäänselvyys, eikä sen esille nostamiseen tämän kyselyn vastauksissa koettu tästä syystä tarvetta. Toisaalta syynä kirjaamisen korostumisen vähäisyyteen vastauksissa voi olla myös se, että kulttuuristen menetelmien käyttö ja niiden kirjaaminen on työntekijöille arjen hoitotyössä edelleen niin vierasta, ettei sen mainitseminen tullut vastatessa edes mieleen. Koska kirjaamisen merkitys vanhusten hyvinvoinnin yhtenä edellytyksenä korostuu myös Opetusministeriön Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmassa (Liikanen 2010), sekä Taidetta ikä kaikki -selvityksessä (Varho & Lehtovirta 2010), ei kirjaamisen merkitystä tulisi ohittaa. Jatkohankkeena Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa tulisi-kin selvittää, kuinka kulttuuristen menetelmien hyödyntäminen näkyy päivittäisessä kirjaamisessa ja onko sen näkyvyyttä kirjaamisessa tarpeen tehostaa.

Työyksikön kehittämistoiminnan suunnittelun ja koulutusten kohdistamisen kannalta olisi mielenkiintoista selvittää, kuinka suuri merkitys kulttuuristen menetelmien hyödyntämiseen on työntekijöiden koulutustaustalla tai alalla työskentelyn pituudella. Työntekijöille osoitetussa kyselyssä 1 (liite1) kysyttiin avointen vastausten lisäksi työntekijöiden alan koulutusta, hoitoalalla työskentelyn pituutta sekä työskentelyaikaa Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa. Tuloksia analysoidessa päädyin kuitenkin jättämään nämä vastaukset analysoinnin ulkopuolelle, pieneen otokseen liittyvän vähäisen informaatioarvon vuoksi. Mielenkiintoinen ja koulutuksellisesta näkökulmasta tärkeä jatkohanke olisi selvittää, onko työntekijöiden koulutustaustalla vaikutusta asenteisiin kulttuuritoimintaa kohtaan, tai onko työssäolohistorian pituudella merkitystä siihen, kuinka kulttuuritoiminta nähdään osana toimijuutta ja kuntoutumista tukevaa hoitotyötä.

Tietoperustaan tutustuminen ja kyselyihin saatujen vastausten analysoiminen herätti paljon ajatuksia kulttuurisen toiminnan ja sen menetelmien hyödyntämisen tulevaisuudesta. Esimerkiksi useassa tietoperustassa esitellyssä hankkeessa peräänkuulutettiin kulttuuri- ja terveyssektorien yhteiselle kentälle pitkäkestoisia projekteja ja kumpaakin alaa tuntevia ”välittäjiä”. Arts-Health-Entrepreneurship konferenssi Helsingissä syksyllä 2012 kokosi yhteen taiteeseen ja hyvinvoinnin edistämiseen vihkiytyneitä asiantuntijoita eri maista. Konferenssista koostetussa

julkaisussa Strandman (2012, 8-9) pohtii, mikä auttaisi taiteen ja hyvinvoinnin alalla tehtäviä hankkeita ja alalle pyrkivää yrittäjyyttä onnistumaan ja juurtumaan. Pelkästään taiteen ja taiteilijoiden tuleminen hoivayksiköihin ei näytä riittävän, vaan alalle tarvittaisiin lisää toimijoita, kuten kulttuurituottajia, koordinaattoreita sekä projektityöntekijöitä ”tulkeiksi” näiden kahden erilaisen maailman väliin. Strandman muistuttaa kirjoituksessaan myös, että tulevana vuosina vanhusväestön lisääntyessä ei hoitolaitoksissakaan voida olettaa asukkaiden olevan homogeenisia ja heidän kulttuuristen tarpeittensa yhdenmukaisia. Yksiköissä on jatkossa kyettävä vastaamaan yhä moninaisempiin tarpeisiin niin asiakkaiden terveyden edistämisen kuin kulttuurisen hyvinvoinninkin tukemiseksi.

Tarkastellessa tämän hankkeen tuloksia Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen kattavasta kulttuuritoiminnasta (liite 3) voi todeta, että lähes kaikkia toiminnan muotoja huomioitu ja toteutettu jollain tasolla osana yksikön normaalia toimintaa. Taidelainaamotoiminta on suunnitteluvaiheessa ja sen toivotaan jollain muotoa käynnistyvän, kun sopiva yhteistyötaho ja rahoittaja löytyvät. Haasteellisempaa on saada yksikköön oma kulttuurikoordinaattori, sillä nykyisten resurssien johdosta asiantuntijuutta keskitetään Sosiaali- ja terveysviraston toimesta pois yksiköistä. Kulttuurisen toiminnan ja yhteistyön laajentuessa ja monipuolistuessa Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa edelleen, tulee toiminnan koordinointi olemaan hankalaa nykymuodossaan ilman sille varattuja resursseja. Mahdollisuus yksikön omaan kulttuuritoiminnan koordinaattoriin mahdollistaisi päämäärää asukkaiden toimijuuden tukemisesta, johon yksikössä kulttuurisen toiminnan lisäämisellä pyritään.

Tässä työssä esiin nousseita yksikkökohtaisia kehittämisehdotuksia tarkastellaan jatkossa Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toimintaa kehitettäessä. Esimerkiksi esimiestyö on laaja teema ja se ulottuu yksikköemme kulttuuritoiminnassa jokaiseen edellä mainittuun osa-alueeseen. Esimiesten toiminnalla on erityisen suuri vaikutus kuitenkin juuri arvoperustaisen kulttuurin toteuttamisessa. Koska tässä hankkeessa työntekijöiden vastauksissa ei mainittu erikseen esimiestyötä, on mahdollista päätellä, että esimiestötoiminta Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa on kulttuuritoimintaa hyväksyvää ja sitä tukevaa.

Toivon, että työntekijöiden esiin nostamat toiveet käytäntöjen parantamisesta (luku 6.2, taulukot 8 ja 9), kuten esimerkiksi yhteislauluun varatun tilan pohtiminen uudelleen sekä toive taiteesta ulkotiloihin, tullaan ottamaan vakavasti ja miettimään eri vaihtoehtoja muutosten mahdolliselle toteuttamiselle. Myös esimiestyölle esiin nostettu haaste työntekijöiden osaamisen huomioinnista ja palkitsemisesta on syytä ottaa pohdintaan ja esittää perusteltu suunnitelma sen toteuttamiseksi jatkossa. On kuitenkin niin, että osa haasteista lienee lähitulevaisuudessa mahdollonta vaikuttaa. Tällaisia ovat esimerkiksi toiveet yksikön omasta kulttuurikoordinaattorista sekä toive saada yksikköön oma inva-auto. Näiden toiveiden toteutumiseen vaikuttavat yksikön omien toiveiden ja toiminnan lisäksi kaupungin yhteiset linjaukset ja resurssit. Muutokset vaativat vakuutteluja ja ne vaativat vaikuttavuutta taustalleen. Yhden ihmisen hyvinvoinnin hetki ei riitä perustelemaan resurssien lisäämistä yhteenkään yksikköön. Jos sen sijaan löytyy keinoja todistaa, että ottamalla kulttuuriset menetelmät entistä tehokkaammin yksikön toimintaan mukaan ovat asukkaat vähemmän eristäytyneitä tai masentuneita tai että henkilökunnan sairauspoissaolija on vähemmän, on ehkä toivoa lisäresursseista.

Tulevaisuudessa on mielenkiintoista nähdä, kuinka nämä haasteet toteutuvat ja juurtuuko kulttuuri osaksi kuntoutumista tukevaa toimijuuslähtöistä vanhustyötä. Haaste sosiaali- ja terveysalan kulttuurisen toiminnan kehittämiseen virastotasolla on tämän ja useiden aiemmin toteutettujen kehittämishankkeiden myötä heitetty. Tulevaisuus näyttää, kuinka vakavasti kulttuuritoiminnan toteuttaminen ja siitä asukkaille koituvat hyödyt virastotasolla huomioidaan ja kuinka tämän tyyppiselle toiminnalle pystytään resursseja osoittamaan.

7.4 Kulttuurin vaikuttavuus vs. elämys

Puhuttaessa kulttuurisista menetelmistä hoitotyössä Wallenius-Korkalo (2011, 53) peräänkuuluttaa erityyppisiä eri tilanteisiin soveltuvia vaikutusten todentajia ja mittareita; muun muassa kvantitatiivisia, kvalitatiivisia, materiaalisia, sosioekonomisia, fysiologisia sekä sosiaali- ja terveysalan mittareita (esim. hoitopäivien väheneminen). Hän toteaa että vaikutusten todentaminen yksilön tasolla on vielä kohtalaisen helppoa, mutta hyvinvointivaikutusten mittaaminen yhteisötasolla on jo haastavampaa.

Myös Rantanen (2011, 7) ottaa kantaa kulttuurin vaikuttavuuteen Muistaakseni laulan -hankkeen loppuraportissa. Hän pohtii, että vaikuttavuustutkimusten vähäisyys saattaa olla syynä musiikin vähäiseen hyödyntämiseen hoitotyössä. Terveystienhuolto vaatii nykyään näyttöjä ja kustannusvaikutusten selvittämistä, ennen heittäytymistä uusiin, uudentyyppisiin hoitomenetelmiin. Tämä saattaa siis olla syy siihen, että musiikki on jäänyt hoivaympäristössä usein vain viihdykkeen tasolle, ilman että sitä olisi osattu hyödyntää lääketieteellisenä menetelmänä. Toisaalta Heimonen (2011, 45) epäilee taiteen, taidelähtöisten ja taideperustaisten menetelmien vyörymistä työelämään ja niiden ”hymistelevää kaiken-hyväksitekevää voimaa”. Hän toivoo, että taidelähtöiset menetelmät sisältäisivät mahdollisimman paljon ennakoimattomuutta ja rohkaisisivat heittäytymiseen. Hän uskoo taidelähtöisten menetelmien voimaan herätellä ihmiset työyhteisöissä aistisuuteen ja omaan ruumiillisuuteen.

Mitä siis kulttuurisilta menetelmiltä haemme ja toivomme? Pitääkö kaiken olla aina niin numeerisesti mitattavissa tai tilastoitavissa? Useissa tätä kehittämishanketta varten lukemissani lähteissä, joissa kirjoittajalla itsellään on kulttuuri- tai taidetausta, peräänkuulutetaan taiteen ja kulttuurin itseisarvoa ja korostetaan niiden merkitystä perusoikeutena kaikille. Toisaalta hoitotyön ammattilaisten tekstejä lukiessa tuli vaikuttavuusvaatimus vastaan huomattavan usein. Olen koulutukseltani sairaanhoitaja ja hankkinut lisäkoulutusta kuntoutuksen ja kulttuurin saralta. Koulutukseni pohjalta pystyn ymmärtämään merkityksiltään sekä hoitotieteen vaikuttavuuden että kulttuurisektorin vapauden näkökulmaa. Vapauden näkökulmasta muistisairaalle asukkaalle pelkästään se hetki, että joku on hänen luonaan läsnä, laulaa, tanssii, näyttää tuttua kuvaa tai koskettaa, on tapahtumana ja elämyksenä arvokas. Työyhteisössä yhteinen hetki pysähtyneenä vaikkapa musiikin äärelle saattaa olla tila, jota työntekijät kantavat mielessään pitkään hetken päättymisen jälkeenkin. Nämä hetket ovat itsessään arvokkaita ilman, että kukaan mittaa, laskiko verenpaine, tarvittiinko sinä päivänä vähemmän lääkkeitä tai tarjosivatko hoitajat hetken jälkeen laadukkaampaa hoitoa.

Matarasso (1997) esittää tutkimuksensa lopussa kysymyksen, olisiko kaiken tutkitun hyvän voinut saavuttaa myös ilman taidetta. Hän pohtii, että monesti samaan vaikutukseen, esimerkiksi itsetunnon lisääntymiseen ja onnellisuuteen, päästään usein eri keinoin. Hän kuitenkin toteaa taideprojekteilla olevan aivan oma erityi-

nen asema ihmisten hyvinvoinnin parantamisessa juuri niillä yksilöillä, jotka ovat siinä osallisena ja nauttivat sen hyödyistä.

Kulttuurihetkessä elämys on tärkein, pelkkänä virikkeenä ja virkistysenäkin kulttuuri on riittävää. Tulevaisuutta tarkastellessa on vanhustyötä toteuttavien kuitenkin hyväksyttävä, että pelkästään hetkessä eläminen ei auta kasvattamaan hyvää ympärillään, siihen tarvitaan lisää asiasta innostuneita työntekijöitä ja – niin haastavaa kuin se onkin – lisää todisteita vaikuttavuudesta. Matarassoa mukaillakseni, voimme tehdä työtämme monella tavalla, kulttuurisia menetelmiä hyödyntäen tai ilman niitä. Kuitenkin asukkaan toimijuuden kannalta on se työntekijän ja asukkaan välinen hetki ja kokemus tärkein, joka mahdollistaa yhteisen hyvän olon tunteen.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Neljäs, uudistettu painos. Riika: Vastapaino.

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. 2. painos. Hamina: Akatiimi Oy.

Arts and Health. Policy and Strategy. The arts council, Ireland.

http://www.artscouncil.ie/Publications/Arts_and_health_policy_2010_2014.pdf

Luettu 9.7.2013.

Broderick, S. 2011. Arts practices in unreasonable doubt? Reflections on understandings of arts practices in healthcare contexts. Arts & Health 2011, 3, 2, 95-109.

Blåfield, E & Vainio, V. 2013. Kulttuuria vanhustyöhön. Taidetuokioita ryhmäkoiti Kissankulmaan. Opinnäytetyö. Toimintaterapia. Metropolia ammattikorkeakoulu.

Engström, A. 2013. Hoitotyöntekijöiden näkemyksiä taiteesta ja kulttuurista vanhusten hoitotyössä. Pro Gradu -tutkiema. Jyväskylän yliopisto. Terveystieteiden laitos.

Engström, A. 2013, II. Taide ja kulttuuri vanhusten hoitotyössä. Sitä ei ole voitu ajatella, että taide voi olla osa hoitotyötä. Helsinki: Kopio Niini.

ETENE 2008 Vanhuus ja hoidon etiikka. Valtakunnallisen terveydenhuollon eettisen neuvottelukunnan (ETENE) raportti. Etene -julkaisuja 20.

Finne-Soveri, H. 2012. Vanhenemiseen varautuva kaupunki. Esimerkkinä Helsinki. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Raportteja 31/2012.

Götell, E., Brown, S. & Ekman, S-L. 2007. The influence of caregiver singing and background music on vocally expressed emotions and moods in dementia care: A qualitative analysis. International Journal of Nursing Studies 2009, 46, 422-430.

Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Avaimia tutkimus ja kehittämishankkeisiin terveysalalla. WSOY Oppimateriaalit Oy.

Heimonen, K. 2011. Taidelähtöiset menetelmät sosiaali- ja terveysalan henkilökunnan arjessa – miten käy hyvinvoinnin, työn ja taiteen. Teoksessa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. TAIKA 2008-2011. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajan-kohtaiset julkaisut, osa 74. 37 -47.

Helsingin sosiaalivirasto. Vanhusten palvelujen vastuualue. 2011. Kirjaamisopas. Ei julkaistu.

Helsingin kaupunki. Sosiaali- ja terveysvirasto. 2013. Viraston esittely.

<http://www.hel.fi/hki/sote/fi/Viraston+esittely> Luettu 17.7.2013.

Helsingin kaupunki. Sosiaali- ja terveysvirasto. 2012. Ohje tutkimusluvan hakijalle. Saatavissa http://www.hel.fi/hki/sote/fi/P_t_ksenteko/tutkimusluvut

Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto. 2011. Vanhuspalvelujen visio vuoteen 2020.

Helsingin Kulttuurikeskus. 2013. Toimintakertomus 2012.

http://www.hel.fi/static/public/hela/Kulttuuri-ja_kirjastolautakunta/Suomi/Esitys/2013/Kulke_2013-03-12_Kklk_2_EI/17C342E7-4588-4AAE-8546-DA32B12C61D4/Liite.pdf Luettu 17.7.2013.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu. Tallinna: Oy Yliopistokustannus.

Häyrynen, S. 2006. Suomalaisen yhteiskunnan kulttuuripolitiikka. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Hyypä, T.M. & Liikanen, H-L. 2005. Kulttuuri ja terveys. Helsinki: Edita.

Ikäihmisten palvelujen laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:3.

- Isoherranen, K. 2012. Uhka vai mahdollisuus – moniammatillista yhteistyötä kehittämässä. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos.
https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/37493/isoherranen_vaitoskirja.pdf?sequence=1 Luettu 10.7.2013.
- Jussila, P. 2011. Johdanto. Teoksessa Jussila, P. (toim.) Luovaa lystiä. Luovat menetelmät osana hoitotyötä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 126. 7-8.
- Jussila, P. & Lundahl, R. 2011. Lysti -hankkeen lähtökohdat. Teoksessa Jussila, P. (toim.) Luovaa lystiä. Luovat menetelmät osana hoitotyötä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 126. 14-17.
- Jyrkämä, J. 2011. Vanhukset toimijoina – vanhusten läsnäolo ja osallisuus tutkimuksessa. Teoksessa Topo, P. (toim.) Eettiset kysymykset vanhustenhoidon tutkimuksessa. Seminaari 26.1.2006. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Työpapereita 21/2006.
- Jyrkämä, J. 2008. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. Gerontologia 2008, 4, 190-203.
- Järvi, A. & Laitio, T. 2010. Saa koskea. 100 konstia väkevämpään kulttuuriin. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Kangas, A. & Pirnes, E. 2003. Kulttuuri kehittyi yhteiskunnan osana – ja yhteiskunta kulttuurin. Teoksessa Kulttuurin aika. Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkityksestä yhteiskunnassa. Opetusministeriön julkaisuja 2003:13. 65-69.
- Kaskiharju, E. & Sarjakoski, H. 2009. Kulttuuriketju -pieniä suuria asioita ja hyviä käytäntöjä kulttuuritoiminnan järjestämiseksi hoitopaikoissa. Ikäinstituutti.
<http://www.ikainstituutti.fi/binary/file/-/id/3/fid/58> Luettu: 9.7.2013.
- KASTE. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste) 2012 -2015.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=5197397&name=DLFE-18303.pdf Luettu 11.7.2013.

Kontio, M. 2010. Moniammatillinen yhteistyö. Oulu: TUKEVA-hanke.

<http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/99678721-328a-49f8-b1cb-495bf4215ff8> Luettu 10.7.2013.

Kramer, M. K. 2001. A trio to treasure: The elderly, the nurse and music. *Geriatric nursing* 2001, 22, 4, 191-195.

Lehtovirta, M. 2010. Ikääntyvät sukupolvet ja hyvinvointi. *Selvityksessä Varho, J. & Lehtovirta, M. (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus: Kirja kerrallaan, Lasipalatsi Helsinki.* 9-11.

Liedes, J. 2003. Kulttuurin etsikko aika. Teoksessa *Kulttuurin aika. Kulttuurin ja kulttuuripolitiikan merkityksestä yhteiskunnassa. Opetusministeriön julkaisuja* 2003:13. 9-11.

Liikanen, H-L. 2010. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia – ehdotus toimintaohjelmaksi 2010 -2014. Opetusministeriön julkaisuja 2010:1.

Louhivuori, J. 2011. Kulttuuri- ja hyvinvointihankkeet Jyväskylän seudulla – taustaa ja tulevaisuuden näkymiä. Teoksessa Jussila, P. (toim.) *Luovaa lystiä. Luovat menetelmät osana hoitotyötä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja* 126. 9-13.

Lundahl, R. 2011. Eilen, tänään, huomenna -koulutuskokonaisuus. Teoksessa Jussila, P. (toim.) *Luovaa lystiä. Luovat menetelmät osana hoitotyötä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja* 126. 21-25.

Malkamäki, M. 2009. Kulttuuritoiminnan edistäminen hoitolaitoksissa. *Selvitystyö säädöksistä ja määräyksistä, joilla on oikeudellista merkitystä hoitolaitosten asukkaiden arjessa. Uudenmaan taidetoimikunta.*

Malte-Colliard, K. & Lampo, M. 2013. Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. 2013. Tampereen yliopisto. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu.

- Marmstål Hammar, L., Emami, A., Engström, G. & Götell, E. 2010. Communicating through caregiver singing during morning care situations in dementia care. *Scandinavian Journal of Caring Sciences* 2011, 25, 160-168.
- Matarasso, F. (Ed.) 1997. Use or ornament? The social impact of participation in the arts. UK: Comedia http://mediation-dan-se.ch/fileadmin/dokumente/Vermittlung_ressources/Matarasso_Use_or_Ornament.pdf Luettu 11.7.2013.
- Matilainen, I. 2011. Luovat menetelmät iäkkäiden arjessa – haasteita ja mahdollisuuksia. Teoksessa Jussila, P. (toim.) *Luovaa lystiä. Luovat menetelmät osana hoitotyötä*. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 126. 62-69.
- Misukka, S. 2012. Oman näköinen vanhuus – Kuvaus aktiivisen arjen ja toimijuuden tukemisesta. YAMK Opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu.
- Moss, H. 2012. Can good arts and health practice be taught? *Arts and Health*. <http://www.artsandhealth.ie/perspectives/can-good-arts-and-health-practice-be-taught/> Luettu 9.7.2012.
- Moss, H. & O'Neill, D. 2009. What training do artist need to work in healthcare settings? *Medical Humanities*. 2009, 000. 1-5.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Naukkarinen, O. 2012. Variations in Artification. *Contemporary Aesthetics Special Volume* 2012, 4. <http://quod.lib.umich.edu/c/ca/7523862.spec.402/--variations-in-artification?rgn=main;view=fulltext> Luettu 9.7.2013.
- Nietosvuori, L. 2011. Työpajojen taikaa. Teoksessa *Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä*. TAIKA 2008-2011. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. 103-106.

Nummijärvi, R. 2012. Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia. Selvitys alueellisten taidetoimikuntien työllistämishankkeista vuosina 2010-2011, Taiteen keskustoimikunta. <http://www.thl.fi/thl-client/pdfs/ec7681cf-4ed2-4946-991f-67b0cb6f642d> Luettu 9.7.2013.

Numminen, A. 2011. Musiikki, laulu ja muistisairaus. Memo 2011, 3. 6-8.

Numminen, A. 2010. Kulttuurityövälineet ikäihmisten hoidossa. Selvityksessä Varho, J. & Lehtovirta, M. (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus: Kirja kerrallaan, Lasipalatsi Helsinki. 30-31.

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro Oy.

Olin, Y., Wallin, E., Lindberg, L. & Vikström, S. 2008. Kultur i vården och vården som kultur. Från forskningsprogram till spridning. Rapport från Centrum för folkhälsa. Stockholms läns landsting 2008:3.

Pantsu, 2011. Jos sull' lysti on niin sano: "tott kai" – laulaen ja musisoiden yhteistä iloa eri sukupolville. Teoksessa Jussila, P. (toim.) Luovaa lystiä. Luovat menetelmät osana hoitotyötä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 126. 37-43.

Pohjolainen, P. & Salonen, E. 2012. Toimintakyky vanhuudessa – mitkä tekijät sitä määrittävät? Gerontologia 2012, 4. 235-245.

Provot, C. 2010. Arts/Culture and Health in France. http://www.musique-sante.org/sites/musique-sante.org/files/attachements/CecileProvot_CultureHealthinFrance_1.pdf Luettu 9.7.2013.

Rantala, P. 2011. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöihin: Prosessianalyysi. Teoksessa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. TAIKA 2008-2011. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. 16 -29.

Rantala, P. 2011 II. Kulttuurinen innovaatio – riittävän hyviä käytäntöjä. Teoksessa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. TAIKA 2008-2011. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. 65-68.

Rantanen, P. 2011. Esipuhe. Teoksessa Särkämö, T., Laitinen, S., Numminen, A., Tervaniemi, M., Kurki, M. & Rantanen P. (toim.) Muistaakseni laulan: Musiikin käyttö muistisairaiden mielialan, elämänlaadun ja kognitiivisen toimintakyvyn tukemisessa. Miina Sillanpään säätiön julkaisuja A:10. 7-8.

Robson, C. 2001 Käytännön arvioinnin perusteet. Opas evaluaation tekijöille ja tilaajille. Tampere: Tammer-Paino Oy.

Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus. 2013. Saatavissa <http://www.hel.fi/hki/sote/fi/Sairaala-,+kuntoutus-+ja+hoivapalvelut/asuminen/roihvuori> Luettu 20.10.2013.

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen esittely. PowerPoint-esitys. Ei julkaistu.

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toimintaperiaatteet ja arvot. 2012. Saatavissa <http://www.hel.fi/hki/sote/fi/Sairaala-%2C+kuntoutus-+ja+hoivapalvelut/asuminen/roihvuori/arvot> Luettu 20.10.2013.

Rönkä, A-L. & Kuhalampi, A. 2011. Johdanto. Teoksessa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. TAIKA 2008-2011. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74.

Rönkä, A-L. & Kuhalampi, A. 2011 II. Sanoilla yli sektorirajojen. Teoksessa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. TAIKA 2008 -2011. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. 30-34.

Salminen, S. 2011. Luovat menetelmät hoitolaitosten arjessa. Teoksessa Jussila, P. (toim.) Luovaa lystiä. Luovat menetelmät osana hoitotyötä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 126. 70-73.

Sederholm, H. 2008. Taide on vahva lääke. Teoksessa Ukkola I. (toim.) Parantava taide. Helsinki: Toimihenkilöjärjestöjen sivistysliitto TJS.

Setälä, P. 2003. Eurooppalainen Suomi. Teoksessa Kulttuurin aika. Kulttuurin ja kulttuuripolitiikanmerkityksestä yhteiskunnassa. Opetusministeriön julkaisuja 2003:13. 13-15.

Sihvola, T. 2013. Taide on jokaisen oikeus. Teoksessa Voimaa taiteesta. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. 2013. Tampereen yliopisto. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu. 13-14.

Strandman, P. 2012. What do arts and health have to do with entrepreneurship? Teoksessa Strandman, P. (toim.) Arts –Health – Entrepreneurship? A conference on arts and health projects and practices on 22-23 October 2012 in Helsinki. Helsinki: Metropolia Ammattikorkeakoulu.

Strandman-Suontausta, P. 2013. Vapautta vai vaikuttavuutta. Kuvataiteeseen perustuva palveluhoitoyhteisölle. Väitöskirja. Aalto-yliopisto. Taiteen laitos.
<https://www.taik.fi/kirjakauppa/images/36ec495129cd9ed34f75d5de80a3f939.pdf>
 Luettu 9.7.2013.

Suojanen, U. 1992. Toimintatutkimus koulutuksen ja ammatillisen kehittymisen välineenä. Helsinki: Finn Lectura.

Särkämö, T., Laitinen, S., Numminen, A., Tervaniemi, M., Kurki, M. & Rantanen P. 2011. Muistaakseni laulan: Musiikin käyttö muistisairaiden mielialan, elämänlaadun ja kognitiivisen toimintakyvyn tukemisessa. Miina Sillanpään säätiön julkaisuja A:10.

Särkämö, T. 2010. Musiikkia aivoille – miten musiikki vaikuttaa aivojen toimintaan? Selvityksessä Varho, J. & Lehtovirta, M. (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus: Kirja kerrallaan, Lasipalatsi Helsinki.14-15.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2013. [viitattu 26.4.2013] Saatavissa
http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/periaatteet/monialaisuus

Tilastokeskus. 2006. Suomen virallinen tilasto (SVT): Vapaa-aikatutkimus. http://www.stat.fi/til/vpa/2002/vpa_2002_2005-01-26_tie_001.html Luettu 23.7.2013.

Tilastokeskus. 2009. Suomen virallinen tilasto (SVT): Ajankäyttötutkimus. http://www.stat.fi/til/akay/2009/01/akay_2009_01_2011-01-27_fi.pdf Luettu 23.7.2013.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print. Tampere.

Topo, P. 2006. Dementiaoireisten sosiaali- ja terveydenhuollon asiakkaiden tutkimus ja tutkijan ammattitaito. Teoksessa Topo, P. (toim.) Eettiset kysymykset vanhustenhuollon tutkimuksessa. Seminaari 26.1.2006. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. Työpapereita 21/2006. 24-29.

Valkama, H. 2004. Tutkimus – utile et dulce. Teoksessa Kotila, H. Mutanen, A. (toim.) Tutkiva ja kehittävä ammattikorkeakoulu. Helsinki: Edita, 81-92.

Vanhuspalvelulaki. 980/2012 Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980> Luettu 11.7.2013.

Varho, J. & Lehtovirta, M. 2010. Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus: Kirja kerrallaan, Lasipalatsi Helsinki.

Varho, J. 2010. Muutoksen edessä. Selvityksessä Varho, J. & Lehtovirta, M. (toim.) Taidetta ikä kaikki. Selvitys ikäihmisten kulttuuritoiminnasta Helsingissä. Helsingin kulttuurikeskus: Kirja kerrallaan, Lasipalatsi Helsinki. 5-8.

Vihma, S. 2012. Artification for Well-Being: Institutional Living as a Special Case. Volume 2012, 4. <http://quod.lib.umich.edu/c/ca/7523862.spec.402/--variations-in-artification?rgn=main;view=fulltext> Luettu 9.7.2013.

Voimaa taiteesta. 2013. Malleja taiteen soveltamiseen hyvinvointialalla. 2013. Tampereen yliopisto. Tutkivan teatterityön keskuksen julkaisu.

Wallenius-Korkalo, S. 2011. Taiteen ja kulttuurin hyvinvointivaikutuksia ja vaikuttavuutta. Vaikutuksia, vaikuttavuutta ja mittaamisen problematiikkaa. Teoksessa Taide käy työssä. Taidelähtöisiä menetelmiä työyhteisöissä. TAIKA 2008 - 2011. Lahden ammattikorkeakoulun julkaisu. Sarja C Artikkelikokoelmat, raportit ja muut ajankohtaiset julkaisut, osa 74. 48-54.

Willberg, E. 2011. Ikäihmisten kulttuurikaari. Enemmän elämänlaatua, parempaa arkea. Tampereen kaupunki

LIITE1 Kysely 1.

ROIHUVUOREN MONIPUOLISEN PALVELUKESKUKSEN
TYÖNTEKIJÖILLEKULTTUURI JA TOIMIJUUS ROIHUVUOREN MONIPUOLISESSA
PALVELUKESKUKSESSA –Kehittämishanke

SUOSTUMUS

Olen saanut kirjallista informaatiota kehittämishankkeesta *Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa*. Ymmärrän että osallistuminen kehittämishankkeen kysely -osioon on vapaaehtoista. Ymmärrän myös, että minulla on oikeus ennen raportin valmistumista kieltää käyttämästä luovuttamiani tietoja syytä ilmoittamatta. Ymmärrän, että kaikki kerätty tieto käsitellään luottamuksellisesti. Olen tietoinen, että vastaamalla tähän kyselyyn annan luvan käyttää tietojani kehittämishanketta varten.

KYSELY

Voit halutessasi hyödyntää myös lisää paperia vastaustesi kirjoittamiseen, mikäli vastauksesi ylittää lomakkeessa annetun vastaustilan.

1. Minkä tyyppistä kulttuurista toimintaa Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa tai omassa työyksikössäsi (Ryhmäkodissa) toteutetaan?
2. Olet osallistunut koulutukseen, jossa ohjattiin kulttuuristen menetelmien hyödyntämiseen hoitotyössä. Millaisia menetelmiä koulutuksessa käsiteltiin ja miten niitä opeteltiin?

3. Miten ja millaisissa tilanteissa olet hyödyntänyt koulutuksessa saamiasi oppeja työssäsi?

4. Oletko jakanut koulutuksessasi saamaasi osaamista muulle työyhteisölle tai opiskelijoille

4.1 Millaisissa tilanteissa olet osaamistasi jakanut?

5. Miten taide –ja kulttuurisia menetelmiä tulisi mielestäsi Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa kehittää edelleen?

6. Muut tiedot:

Mihin kulttuuriin menetelmiin liittyvään koulutukseen/koulutuksiin olet osallistunut (Tanssin portaat, Osaattori –kuvataidepaja, Osaattori –tanssipaja, Muu – mikä):

Alan koulutus (perushoitaja, lähihoitaja, sairaanhoitaja, muu –mikä):

Olen työskennellyt hoitoalalla _____ vuotta

Olen työskennellyt Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa _____ vuotta

ROIHUVUOREN MONIPUOLISEN PALVELUKESKUKSEN
TYÖNTEKIJÖILLE

KULTTUURI JA TOIMIJUUS ROIHUVUOREN MONIPUOLISESSA
PALVELUKESKUKSESSA -Kehittämishanke

SUOSTUMUS

Olen saanut kirjallista informaatiota kehittämishankkeesta *Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa*. Ymmärrän että osallistuminen kehittämishankkeen kysely -osioon on vapaaehtoista. Ymmärrän myös, että minulla on oikeus ennen raportin valmistumista kieltää käyttämästä luovuttamiani tietoja syytä ilmoittamatta. Ymmärrän, että kaikki kerätty tieto käsitellään luottamuksellisesti. Olen tietoinen, että vastaamalla tähän kyselyyn annan luvan käyttää tietojani kehittämishanketta varten.

KYSYMYKSET

Voit halutessasi hyödyntää myös lisää paperia vastaustesi kirjoittamiseen, mikäli vastauksesi ylittää lomakkeessa annetun vastaustilan.

1. Minkä tyyppistä kulttuurista toimintaa Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toteutetaan?
2. Millaisissa Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen käytännöissä tulee mielestäsi esille, että työntekijöitä on koulutettu kulttuuristen välineiden hyödyntämiseen?

3. Miten toivot henkilökunnan kulttuuristen taitojen vaikuttavan asukkaiden toimijuuden tukemiseen?
4. Miten taide – ja kulttuurisia menetelmiä tulisi mielestäsi Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa kehittää edelleen?

LIITE 3.

Kuvaus Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen kulttuuritoiminnasta ja yksikössä hyödynnettävistä kulttuurisen toiminnan muodoista (mukaillen Strandman-Suontausta 2013,33)

<i>Strandman- Suontaustan esittämiä kulttuurisen toiminnan muotoja</i>	<i>Esimerkkejä Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toteuttamista kulttuurisen toiminnan muodoista</i>
Oma taidekokoelma/-teokset	<ol style="list-style-type: none"> 1. Taidepolku yksikön taideteoksista 2. Helsingin kaupungin taidemuseon teoksia yksikössä. Selvityksessä mahdollisuus vaihtuviin taideteoksiin yksikössä.
(Ohjattu) harrastustoiminta, työpaja-toiminta, osallistava toiminta, yhteisö-taideprojektit	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yksikössä virikeohjaaja ja sosiaaliohjaajia, joiden toiminta tukee asukkaiden harrastustoimintaa 2. Harrastustoiminnalle varattuja tiloja (mm. Aistihuone, Marjan kammari, Viherhuone, Harjoituskeittiö) 3. Toteutettuja työpajoja ja – projekteja: Tanssin portaat (v. 2011 -12; yhteistyössä Taiteen edistämiskeskus), ESR- rahoitteinen Osaattori –pilotti (v. 2012), Taidepedagogi Itkosen toteuttama Osaattori jatkohanke (v. 2013; Yhteistyössä Helsingin Kulttuurikeskus, Lasipalatsin Mediakeskus Oy) 4. Yhteistyö Monen Polven kasvutila-hankkeessa (Lähiörahahanke) 5. Asukkaiden ja asiakkaiden mahdollisuudet esiintyä yhteisissä juhlissa ja tapahtumissa
Hoitolaitostaiteilija, läänintaiteilija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Tekstiiliaiteilija A-M Lampila palkkatuetussa työssä v.2013 toteuttanut työn al-aulaan. (ei työpajatoimintaa tai vast.) 2. Työntekijöinä (hoitajia, terapeutteja, sosiaaliohjaajia) useita aiemmalta koulutukseltaan taiteilijoita, artesaaneja ym.

<p>Taiteilijan mentorointi</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Osaattori -hankkeen taiteilijoiden mentorointi (v.2011- 12; (Kulttuurikeskus, ERS-rahoitus) 2. Näyttelijä Jussi Johnssonin ja ohjaaja Pauliina Hulkonn mentorointi liittyen Pahan kukat Kuhan pakat teatteriesityksen luomiseen ja soveltamiseen hoivayhteisöille sopivaksi (v. 2013)
<p>Vapaaehtoistoiminta</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vapaaehtoiset osana yksikön tapahtumatointaa (mm. yhteislaulu, esiintyjät). Vapaaehtoisten määrää xxx (syksy 2013) 2. Kulosaaren yhteiskoulun ja lukion oppilaat; asukkaiden harrastustoiminnan tukeminen (alk. v. 2012) 3. Yritysyhteistyö. Esim. Ruukki Group, Lilly, Op-Pohjola
<p>Taidenäyttelyt ja – projektit</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ryhmäkotien omat valokuvanäyttelyt 2. Ryhmäkotien vitriinit (esim. paras jouluvitriini, kilpailu, koululaisten piirustukset esillä vitriineissä jne.) 3. Alakäytävällä (Pukarikatu) ja aulassa vaihtuvia taidenäyttelyitä (Yhteistyössä v.2011 - 13) mm. koulut, palvelukeskuksen asiakkaat, Plan International, Kuukulkurit, nuoret aloittelevat taiteilijat ym.) 4. Lainattavien taidekokonaisuuksien hyödyntäminen (Esim. muistojen matkalaukku; Helsingin kaupungin taidemuseo, Kuppi kahvia; Design-museo, Ihmisen Osa; Hämeenlinnan taidemuseo) 5. Tanssin portaat- hanke 2011 -12 (yhteistyössä Taiteen edistämiskeskus) 6. Osaattori –pilotti (v. 2012) & jatkohanke (v. 2013) (yhteistyössä Helsingin Kulttuurikeskus, ERS -rahoitus) 7. Taidetyöpajat (v. 2013) (yhteistyössä Helsingin kaupungin taidemuseo) 8. Tanssityöpajat (v. 2013) 9. Odotan Sinua- taidetos (Timo Tähkänen v. 2013)

Taiteilijaresidenssi hoitolaitoksessa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Taiteilija Timo Tähkänen huone käytettävissä v. 2013 (Yhteistyössä xxx) 2. Selvityksen alla taiteilijaresidenssin mahdollisuus ryhmäkodissa 3-6 kk (Yhteistyössä Kulttuurikeskus)
Taidetapahtumat, luennot	<ol style="list-style-type: none"> 1. Roihuvuoren juhlatiikko ja MoPo -Rokki: Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen ja alueen muiden aktiivisten toimijoiden kanssa toteutettu monen polven työpaja- ja tapahtumafestivaali (Yhteistyössä mm. Nuorisotalo, seurakunta, Itä-Helsingin musiikkiopisto, Roihuvuoriseura, Vapaaehtoiset) 2. Vierailevien taiteilijoiden ja kulttuurihenkilöiden luennot 3. Yksikössä toteutetut performanssit (Tähkänen v. 2013, Tajonlahti v. 2012) 4. Yksikössä toteutettavat säännölliset tanssit, tapahtumat ja muut teemapäivät
Asukkaiden vierailut taidenäyttelyihin/-tapahtumiin	<ol style="list-style-type: none"> 1. Asukas-/asiakasretket pääkaupunkiseudun taidemuseoihin ja eri kulttuurikohteisiin

Taidekasvatus	<ol style="list-style-type: none"> 1. Helsingin kaupungin kirjaston sivupiste aulassa 2. Yksikössä toteutettu Vauvojen värikylpyjä, joita seuraamaan asukkaat ja henkilökunta ovat olleet tervetulleita (Yhteistyössä Helsingin työväenopisto) 3. Taidepolku 4. Lainattavat taidekokonaisuudet 5. Kuorotoiminta (Liina) 6. Roihuposti 7. Työpajat
Kulttuurikoordinaattori/tuottaja yksikössä	<ol style="list-style-type: none"> 1. Anottu vakanssimuutosta ohjaajasta kulttuurikoordinaattoriksi

LISÄKSI YKSIKÖN MUU TAIDE- JA KULTTUURITOIMINTA:

Yhteislaulutilaisuudet, Keskusradion hyödyntäminen toivelulujen ja toiverunojen esittämisessä, Kirkkoradio, Yksikön ruokakulttuuri, Kulttuuriset menetelmät osana hoitotyötä

LIITE 4

TARTU HETKEEN!

**Kuinka hyödynnät kulttuurisia menetelmiä työssäsi
Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa**

Käsikirjan tausta ja teoria: Laura Karlsson

KÄSIKIRJASTA

Kulttuuri ja taide hoitotyössä ei ole uusi asia. Taidetta ja kulttuuria on hyödynnetty perinteisesti sosiaali- ja terveysalalla erityisesti mielenterveys- ja päihdekuntoutuksessa ja toki juhlat, käsityöt ja askartelukerhot ovat kuuluneet jo vuosikymmeniä myös vanhusten hoitoon. Mutta voiko laitospäristössä, esimerkiksi hoitokodeissa ja palvelutaloissa tehdä vanhusten kanssa muutakin?

Tämä käsikirja on tehty Helsingin kaupungin vanhustyössä työskenteleville työntekijöille kulttuurisen toiminnan tueksi. Alun perin käsikirja on kehitetty Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen työntekijöiden perehdytyksen ja koulutuksen tueksi, mutta muokkaamalla käsikirjaan oman yksikkösi tiedot, voit hyödyntää sitä vapaasti muissa samantyyppisissä vanhusten hoivaa tarjoavissa yksiköissä. Lähteenä käsikirjaa muokattaessa on käytetty opinnäytetyötä *Jos mielesi on murheellinen ala laulaa ja soittaa iloista laulua – kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa* (Karlsson 2013).

Käsikirjassa annetaan lyhyen teorian jälkeen vinkkejä siitä, kuinka kulttuurisia menetelmiä voi hyödyntää vanhustyössä. Tämän jälkeen käydään läpi musiikin ja tanssin sekä kuvataiteen hyödyntämisen muotoja hoivayksiköissä. Käsikirjassa pohditaan myös kuinka yksiköissä voidaan lisätä työntekijöiden osaamista ja rohkeutta kulttuuristen menetelmien käyttöön.

Osassa luvuista on yleisen esittelyn lisäksi oranssein reunaviivoin rajattuja kohtia, joihin on mahdollista lisätä ja muokata omaa yksikköä koskevia tietoja. Näissä kohdissa on esimerkki siitä kuinka voitte miettiä oman yksikkönne toimintaa ja kuvata sitä (esim. omien tilojen kuvaus, yksikön tärkeitä yhteystietoja jne.).

Toivon, että saat käsikirjasta uusia ideoita työhösi ja pystyt jatkossa hyödyntämään osaamistasi entistä laajemmin.

SISÄLLYS

1	MITÄ KULTTUURISILLA MENETELMILLÄ TARKOITETAAN	4
2	KULTTUURIARVOJEN JA TOIMINNAN KOhteena	5
3	MITEN KULTTUURISILLA MENETELMILLÄ VOIDAAN VAIKUTTAa ASUKKAIDEN HYVINVOINTIIN JA TOIMIJUUTEEN?	6
4	KULTTUURISet MENETELMät ARJEN VANHUSTYÖSSÄ	6
5	MUSIIKIN JA LAULUN HYÖDYNTÄMINEN	8
6	KUVATAITEEN HYÖDYNTÄMINEN	9
7	KULTTUURISEN OSAAMISEN JA ROHKEUDEN LISÄÄMINEN	12
8	MUITA KULTTUURISTEN MENETELMIEN HYÖDYNTÄMISEN MUOTOJA	13
9	TARTU HETKEEN! MITÄ EHDIT TEHDÄ 15 MINUUTISSA...	16
10	ASIOITA, JOITA HENKILÖKUNNAN ON HYVÄ HUOMIOIDA TAPAHTUMIA JÄRJESTETTÄESSÄ	17
11	ESIMERKKEJÄ LAINATTAVISTA TAIDEKOKONAISUUksISTA JA MUITA VINKKEJÄ	18
12	KIINNOSTUITKO AIHEESTA? TUTUSTU MYÖS NÄIHIN!	20
13	YHTEYSTIETOJA	21

LÄHTEET JA KIITOKSET

1 MITÄ KULTTUURISILLA MENETELMILLÄ TARKOITETAAN?

Kulttuuri on laaja käsite ja jokainen ymmärtää sen hieman eri tavalla. Laajasti ajateltuna kulttuuria voidaan kuvata käsitteeksi, joka sisältää yksilöllisen itseilmaisun, luovat kyvyt, taidot ja pyrkimykset, arvot, normit sekä ympäröivän yhteisön. Hoitolaitoksissa, kuten kaupungin eri hoivayksiköissä, kulttuuri näyttäytyy omaksuttuina toiminnan tapoina, tapana hahmottaa ympäristöä sekä yrityksenä tehdä ympäristöstä mielekäs työntekijöille ja asukkaille. Esimerkiksi tapa olla läsnä asukkaiden kanssa, tavat keskustella asukkaiden ja omaisten kanssa sekä ruokailutilanteet viestivät hoito- ja hoivayhteisöjen kulttuurista.

Laajasti ajatellen kulttuurisina menetelminä voidaan pitää kaikkia niitä luovien toimintojen keinoja (esim. taide, musiikki, kädentaidot), joita hoitotyössä on mahdollista hyödyntää asukkaan toimijuuden tukemiseksi sekä hyvinvoinnin lisäämiseksi, ja joista henkilökunta kokee olevan hyötyä työssään asukkaiden kanssa.

Kulttuurisia menetelmiä hyödyntäen asukkailla on mahdollisuus tuoda esiin omia historiallisia taustojaan ja kulttuurisia kokemuksiaan. Tämän mahdollistaa vaikkapa musiikin ja laulun hyödyntäminen, maalaaminen, tanssiminen, käsityöt, leipominen tai mikä tahansa askare, jonka asukas kokee itselleen mielekkääksi. Taiteen eri muodot, ryhmätoiminnot ja ympäristön esteettinen huomioiminen ovat menetelmiä, joilla kulttuuria voidaan yksiköissä hyödyntää.

2 Kulttuuri arvojen ja toiminnan kohteena

Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa toteutettiin vuonna 2013 kehittämishanke kulttuuristen menetelmien vaikutuksesta asukkaiden toimijuuteen. Kehittämishanke kokosi yhteen tietoa, miten kulttuuri näkyy ja kuinka kulttuuria hyödynnetään hoitotyössä Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa. Koska myös muissa Helsingin kaupungin sairaala- kuntoutus- ja hoivapalveluita tarjoavissa yksiköissä toimintaa toteutetaan lähtökohdiltaan hyvin samantapaisesti kuin Roihuvuoressa, sopivat nämä periaatteet ja käsitteet käytettäväksi muissakin yksiköissä.

Hankkeen perusteella Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa huomattiin, että vanhustenhoivaa toteuttavassa yksikössä kulttuuri on mahdollista jakaa kahteen eri osa-alueeseen, *toiminnalliseen kulttuuriin* ja *arvoperustaiseen kulttuuriin*.

Toiminnallinen kulttuuri on kaikkea sitä luovaa toimintaa, joka yksikössä tarjoaa asukkaille elämyksiä, kokemuksia ja joihin heillä on mahdollisuus osallistua (musiikki, kuvataide, esitystaide, retket sekä muu toiminta).

Arvoperustainen kulttuuri kattaa puolestaan henkilökunnan toiminnan, tapakulttuurin, yksikön monikulttuurisuuden sekä monen polven yhteistyön.

3 MITEN KULTTUURISILLA MENETELMILLÄ VOIDAAN VAIKUTTA A SUKKAIDEN HYVINVOINTIIN JA TOIMIJUUTEEN?

Viime vuosina on tehty runsaasti erilaisia tutkimuksia, joiden mukaan musiikki ja erilaiset taidekemukset vaikuttavat positiivisesti meidän jokaisen terveyteen. Myös muistisairaiden kokemuksia musiikki-, tanssi- ja kuvataide-elämyksistä on tutkittu ja havainnoitu kohtalaisen paljon. On esimerkiksi havaittu, että osallistumalla esitykseen tai tapahtumaan ja kokemalla elämyksiä päivittäisten hoitotoimien ohessa muistisairas voi unohtaa hetkeksi vaivansa. Osallisuuden tunne vähentää fyysistä levottomuutta, kipujen ilmaisemista ja lisää asukkaan yhteyttä toisiin asukkaisiin sekä hoitajiin. Tämän voi huomata kommunikoinnin lisääntymisenä sellaisillakin muistisairailta, joilla kyky itseilmaisuu on jo muulloin selkeästi heikentynyt. Myös haastaviin hoitotilanteisiin saattaa löytyä apu luovan toiminnan, kuten esimerkiksi laulun hyödyntämisestä.

Musiikin tutkimukset puolestaan ovat osoittaneet, että kuunneltu musiikki aktivoi useita aivojen alueita. Musiikin kuuntelulla voidaan musiikista riippuen piristää tai rauhoittaa mieltä ja tunnetiloja. Muistisairaiden lisäksi musiikin vaikutuksia on tutkittu aivohalvauspotilailla sekä Parkinsonin tautia sairastavilla. Tällöin on havaittu, että rumpujen tai pianon soittaminen tehostaa käden motoriikkaa ja laulaminen puolestaan edistää puheen palautumista.

Kuten todettu, säännöllisellä musiikki- tai taidetoiminnalla voidaan edistää muistisairaiden kognitiivista toimintakykyä, mielialaa ja elämänlaatua. Lisäksi, kun työntekijä saa käyttää kaikkia niitä kykyjään, taitojaan ja mahdollisuuksiaan, joita hänellä on, voi hän tuntea työssään olevansa ihminen ihmiselle. Parhaimmillaan kulttuurinen toiminta tukee siis myös hoitajien hyvinvointia ja työssäjaksamista.

Tämän käsikirjan lopusta, luvusta 12, löytyy lähteitä, joihin kannatta perehtyä tarkemmin, mikäli asiaan liittyvä tutkimustieto kiinnostaa.

4 KULTTUURISET MENETELMÄT ARJEN VANHUSTYÖSSÄ

Asukkaiden yksilöllinen kohtaaminen on asiakaslähtöisen vanhustyön perusta. Yksilöllinen, kahden välinen kohtaaminen voi tapahtua asukashuoneessa, yhteisissä tiloissa tai missä tahansa ympäristössä riippumatta onko ympärillä muuta henkilökuntaa, asukkaita tai vaikkapa omaisia.

Näissä kahden välisissä hetkissä hoitajat voivat hyödyntää *laulua* esimerkiksi asukkaan aamutoimia tehdessä. *Tanssin* ja sen liikkeiden hyödyntäminen onnistuu niin vuoteessa tai pyörätuolissa olevan

kuin itse liikkuvan asukkaankin kanssa. Tanssiaskelia, vaikkapa marssia tai valssia, voi käyttää rytmittämään askelia ja viemään huomio vaikeasta liikkumisesta tai hyödyntää tanssin liikkeitä aamuvoimistelun muodossa. Tanssi kosketuksen muotona eroaa suuresti kosketuksesta, jota hoitaja tavallisesti käyttää asukasta hoitaessaan tai avustaessaan. Tanssin kosketus kertoo läheisyydestä ja yhdessä tekemisestä, se ei vaadi toiselta mitään.

Vastuuhoitajalla on mahdollisuus oppia tuntemaan vastuuasukasta paremmin tutustumalla *asukkaan valokuviin* tai muihin huoneesta löytyviin, *asukkaalle merkityksellisiin esineisiin*. Asukkaan *huoneen/asunnon sisustaminen yhdessä* asukkaan ja omaisten kanssa auttaa hoitajaa ymmärtämään paremmin asukkaan elämänhistoriaa ja kiinnostuksen kohteita.

Kulttuuriset menetelmät ovat yksi asukkaiden osallistumista ja toimijuutta lisäävä hoitotyön väline muiden joukossa. Näin ajateltuna se on myös yksi kirjaamisessa huomioitava toiminto ja apuväline asukkaan voimavarojen oppimiseksi sekä kohentamiseksi. Asukkaan *päivittäisten ilonhetkien ja kulttuuristen voimavarojen kirjaaminen*, sekä asukkaan kohdalla hyviksi havaittujen *kulttuuristen menetelmien kuvaaminen* kirjaamisen avulla on tärkeää. Asukkaan kanssa hyödynnettävien menetelmien tulee näkyä myös Efficaan tehdyssä asukkaan hoitotyönsuunnitelmassa.

Musiikkia ja laulua voi hyödyntää niin yhteisissä toiminnoissa ja tapahtumissa, kuin yksilöllisesti asukkaan kanssa. Eri yksiköissä musiikkiin ja lauluun liittyviä tapahtumia ovat usein esimerkiksi tanssit, yhteislaulut, musiikki- ja tanssiesitykset, karaoke ja levyraadit.

Esimerkkejä musiikin hyödyntämisestä eri yksiköissä

Tanssit:

Tansseja voi järjestää juhlasaleissa, ryhmäkodeissa, yksiköiden parkkipaikoilla, lähes missä vain. Jotta jalalla voidaan laittaa koreasti, tarvitaan paikalle musiikkia. Se järjestyy helposti CD-soittimella tai karaokevälineillä, mutta myös monet pienet yhtyeet tekevät mielellään ja kohtalaisen edullisesti keikkaa palvelutaloissa ja sairaaloissa. Tanssit ovat kaikkien yhteinen tapahtuma. On siis tärkeää etteivät työntekijät jää vain seinäkukkasiksi, vaan tanssittavat asukkaita, pyörittävät pyörätuoleja ja huomioivat hitaammatkin asukkaat mukaan tanssiin.

Yhteislaulut:

Monissa taloissa järjestetään säännöllisesti yhteislauluja. Yhteisiä lauluhetkiä kannattaa järjestää myös ryhmäkodeissa ja pyytää omaiset mukaan. Yleensä ryhmäkodeista ja osastoilta löytyy lauluvihkoja, joista löytyvät sanat useisiin tuttuihin lauluihin. Miina Sillanpään säätiön sivuilta löytyy Muistaakseni Laulan -hankkeeseen liittyvä ohjaajan opas, jossa on hyviä vinkkejä erilaisten musiikkituokioiden järjestämiseen. Yhteystiedot säätiön sivuille löytyvät käsikirjan lopusta luvusta 11.

Esitykset:

Vierailijoiden esityksiä on taloissa aika ajoin niin juhlasaleissa kuin ryhmäkodeissakin. Osa vierailuista on tilaisuuksia, joita yleisö seuraa paikoiltaan, osassa myös yleisöä osallistetaan mukaan esitykseen. Luvussa 10 on työntekijöille muistilista siitä, mitä asioita on hyvä huomioida tapahtumia järjestettäessä.

Karaoke:

Useista taloista löytyvät karaokevälineet, joita hyödynnetään usein esimerkiksi karaoketansseissa. Karaokelevyjä voi myös hyödyntää ryhmäkodeissa.

Esimerkkejä musiikin hyödyntämisestä

Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa

Roihuvuoressa yhteislaulupihkoja löytyy ryhmäkodeista sekä aulan ryhmätilasta. Karaokelevyjä voi pyytää lainaksi virikeohjaaja Eija Loipolta.

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen asukkailla on ollut mahdollisuus kuulla toivelaulujaan keskusradiosta (esim. joululaulut), kuunnella kirkkomusiikkia (lähiseurakunnan jumalanpalvelus keskusradiossa, käännä päälle sunnuntaisin klo 10), kommentoida musiikkia levyraadeissa sekä kuulla musiikkia esimerkiksi erilaisissa liikunta- ja toimintahetkissä.

Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa hyödynnetään myös nepalilaisia äänimaljoja asukkaita rentouttamaan, virkistämään tai kontaktin luonnin apuvälineenä. Maljat löytyvät aisti-huoneesta ja ne ovat työntekijöiden vapaasti lainattavissa. Perehdytystä maljojen käyttöön antavat Päivikki Paakkanen (Palvelukeskus) sekä Laura Karlsson (Kissankulma)

Kuva:
Roihuvuoren
monipuolinen
palvelukeskus

6 KUVATAITEEN HYÖDYNTÄMINEN

Kuten musiikkia ja laulua, voi kuvataidettakin hyödyntää yhteisissä tiloissa, asukasryhmissä sekä asukasta yksilöllisesti huomioiden. Yleensä yksiköistä löytyy erilaista taidetta niin asukashuoneista, ryhmäkodeista kuin yhteisistä tiloistakin. Taidetta varten on hyvä avata omat silmänsä ja katsella työympäristössään ympärilleen uudella tavalla. Yllättäen voi ympärillä huomata tauluja ja taidetta, johon ei aiemmin ole kiinnittänyt mitään huomiota. Yhdessä asukkaitten ja työkavereitten kanssa kannattaa miettiä, mitä pieniäkin muutoksia tekemällä voi omasta ryhmäkodista ja visuaalisesta ympäristöstä saada entistä viihtyisämmän. Ryhmäkoteihin ja osastoille on usein vuosien kuluessa

kertynyt sinne alun perin hankitun taiteen lisäksi monenlaista tavaraa, taidetta, vanhoja tauluja, piirroksia, julisteita ja epämääräisiä koriste-esineitä, joiden alkuperää kukaan ei enää muista. Monesti tavaraa karsimalla ja taulujen paikkoja muuttamalla ympäristö uudistuu nopeasti ja helposti.

Eri yksiköissä kuvataidetta voi hyödyntää esimerkiksi taidepolkuna, näyttelyissä, maalaushetkissä, valokuvien ja kuvataidekorttien avulla, vierailemalla taidemuseoissa sekä lainaamalla museoiden omia taidekokonaisuuksia yksiköihin.

Esimerkkejä kuvataiteen hyödyntämisestä eri yksiköissä

Maalaushetket: Ryhmäkodeissa kuvataidetta voi käyttää *maalaushetkissä* pienryhmissä tai kahdestaan asukkaan kanssa.

Kuvataidekortit: Tähän voi hyödyntää vaikka postikortteja tai tulostettuja kuvia maalauksista. Ateneumin taidemuseon Taidepakassa (2013) on 60 laminoitua A5-kokoista kuvataidekorttia ja mukana on myös niiden käyttöön innostava ideavihko. Erilaisia kuvakortteja voi hyödyntää esimerkiksi *taide-
raatien* sekä *muisteluhetkien* välineenä tai vain keskustelun avaajana.

Valokuvat: Ryhmäkodeissa otettuja tai asukkaan omia valokuvia voi hyödyntää monin eri tavoin. Esimerkiksi Roihuvuoressa palvelukeskuksen asiakkaiden valokuvia on hyödynnetty *asiakkaiden omia digitarinoita* koottaessa.

Vierailut taidemuseoihin:

Yksiköistä kannattaa tehdä aktiivisesti vierailuja alueen taidemuseoihin ja kulttuuritapahtumiin. Yksiköissä, joissa on mahdollisuus käyttää Internetiä asukkaiden kanssa (videotykiltä, ryhmäkodin koneelta tai kannettavalta tietokoneelta) voi elämyksiä voi kokea myös vierailemalla esimerkiksi Ateneumissa ja useissa muissa museoissa virtuaalisesti. Esimerkiksi Ateneumin taidepolku ja Valokuvataiteen museon Kuvia kaikille -sivusto löytyvät niiden www-sivuilta. Lisäksi Googlen Cultural Institute on sivusto, jonne on tallennettu useita kansainvälisiä museoyhteystietoja ja teoksia. Yhteystietoja löytyy myös tämän käsikirjan lopusta.

Lainattavat taidekokonaisuudet:

Yksiköissä on mahdollisuus hyödyntää eri taidemuseoista lainattavia taidekokonaisuuksia. Monet kokonaisuuksista on suunniteltu niin, että niissä olevia teoksia on mahdollisuus asukkaiden kanssa myös kosketella. Esimerkkejä museoista lainattavista kokonaisuuksista löytyy tämän oppaan lopusta.

Esimerkkejä kuvataiteen hyödyntämisestä

Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa

Taidepolku:

Polku kiertää talossa olevia erilaisia taideteoksia ja mukaan voi ottaa polkua varten kirjoitetun lyhyen esitteen (löytyy yksiköiden kulttuuri-kansiosta sekä L-asemalta: Projektit → kulttuuri ja toimijuus → taidepolku). Esitteessä teosten taustaa on kuvattu ja annettu myös muutamia kysymyksiä/neuvoja keskustelun avaamiseksi. Taidepolku toteutuu talven 2013–14 aikana.

Näyttelyt:

Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa on vaihtuvia taide-näyttelyitä alakäytävällä (P-krs.), sekä ajoittain aulatiloissa. Ryhmäkodit järjestävät aika ajoin *valokuvanäyttelyitä* ja kokoavat *asukkaiden tekemiä teoksia* yhteisiin tiloihin esille. Ryhmäkotien aulatiloissa olevia *vitriineitä voi hyödyntää* monin eri tavoin (vuodenajat esillä, asukkaiden tai lasten piirustuksia). Jouluisin vitriinin sisustamisesta järjestetään koko talon yhteinen vitriinikilpailu, jonka voittajan valitsee asukasraati.

Kuva:
Roihuvuoren
monipuolinen
palvelukeskus

Kulttuuristen menetelmien hyödyntäminen hoitotyön välineenä lisääntyy vain, jos työntekijöillä on osaamista tai halua sekä ennen kaikkea rohkeutta hyödyntää ideoitaan asukastyössä. Työntekijöiden osaamisen hyödyntäminen lähtee jo *työhaastatteluissa* talon toimintatapoja painottaen ja työhön valittavien työntekijöiden *monipuolista osaamista kunnioittaen*. *Kehityskeskusteluissa* lähiesimiehen kanssa on työntekijöillä mahdollisuus tuoda esiin monipuolista osaamistaan ja toisaalta esimiehellä on samalla mahdollisuus esittää työntekijöille toiveita kulttuuristen menetelmien hyödyntämisestä hoitotyössä. Ryhmäkodeissa osaaminen ja innostus toteuttaa yhteistä hyvää lisääntyvät, kun hyväksytään *työkaverin osaaminen ja kunnioitetaan eri työntekijöillä olevia erityistaitoja*.

Helsingin kaupungin hoivayksiköissä on kuluneina vuosina toteutettu useita erilaisia *kulttuurisia hankkeita* ja niiden yhteydessä *työpajoja* työntekijöille. Tällaisiin työpajoihin osallistuminen lisää rohkeutta hyödyntää opittuja menetelmiä arjen hoitotyössä. Lisäksi työntekijöillä on mahdollisuus osallistua erityyppisiin *koulutuksiin* työajallaan. Yksiköissä mahdollistetaan esimerkiksi työaikajärjestelyillä myös työntekijöiden omaehtoista kouluttautuminen

Tropi-utiskirje: Kulttuurikeskuksen *Tropi-utiskirje* pitää työntekijät ajan tasalla sosiaali- ja terveysalaan liittyvästä kulttuuritoiminnasta. Utiskirjeen voi tilata omaan ja yksikön sähköpostiin (laita viesti jenni.varho@hel.fi). Osallistumalla talossa toteutettavaan *yhteistyöhön* eri tahojen kanssa (nuorisotalo, koulut, vapaaehtoiset jne.) on mahdollisuus oppia muilta ja saada erilaisia kokemuksia ja uusia välineitä omaan asukastyöhön.

Esimerkiksi *kulttuurisen toiminnan tiimi* saattaa olla toimiva verkosto kulttuurisen osaamisen lisäämiseksi. Kokoamalla yh-

teen yksikön kulttuurisesta toiminnasta ja menetelmien hyödyntämisestä kiinnostuneet työntekijät, saadaan tietoa ja osaamista levitettyä entistä paremmin koko yksikköä ja sen toimintaa ajatellen.

8 MUITA KULTTUURISTEN MENETELMIEN HYÖDYNTÄMISEN MUOTOJA

Yllä mainittujen kulttuuristen menetelmien lisäksi yksiköissä on usein paljon sellaisia toiminnan muotoja, yhteistyötä ja kulttuuriseen toimintaan soveltuvia tiloja, joita työntekijät voivat hyödyntää. Luovasti ajatellen lähes mikä vain tila soveltuu toimintaan. Usein yksiköistä löytyy juhlasali, hyödynnettäviä aulatiloja, neuvotteluhuoneita, ulkotiloja, ryhmätiloja ja joissakin yksiköissä on myös aistihuone tai muisteluhuone.

Useimmat asukkaat osallistuvat mielellään erilaisiin talon tapahtumiin, retkiin ja esityksiin. Näin saatujen *elämysten pitittäminen* on mahdollista, kun ranskalaista musiikkia esityksessä kuunneltua onkin iltapalana patonkia, radiossa soi Piaf ja asukkaille on löytynyt baskerit päihin. Tai silakka-markkinoilta tultaessa radiossa soivat merihenkiset laulut ja tarjolla on torilta mukaan ostettua silakkaa sekä saaristolaisleipää. Tunnelman voi luoda hyvin pienillä eleillä, eikä se aina vaadi ylimääräisiä resursseja, vain vähän ennakointia ja innostamista toteutukseen.

Yksiköissä on erittäin tärkeää *huomioida kalenterivuoden juhlapyhät* ja vuodenaajat sisustuksessa ja tapahtumissa. Näiden tuttujen teemojen lisäksi ryhmäkodeissa voidaan järjestää *päiviä eri teemojen ympärille* (esim. värit, vuosikymmenet, laulut jne.). Teema näkyy sovittuna päivänä hoitajien ja asukkaiden pukeutumisessa ja vaikkapa tarjolla olevassa ruuassa.

Osassa yksiköistä on työntekijöillä mahdollisuus hankkia käyttöönsä omat *persoonalliset työasut*. Persoonalliset, värikkäät työasut lisäävät ryhmäkotien kodikkuutta ja korostavat työntekijöiden yksilöllisyyttä.

Taulujen lainaaminen tai vaikkapa kierrättämien vieraskirjoineen ryhmäkodeista toiseen; asukkaille ja omaisille tarkoitetut piknik – korit varustettuna kauniilla astioilla, pöytäliinoilla ja vaikkapa kuvakorteilla tai vanhoilla aikakausilehdillä tai ehkäpä asukkaiden ja hoitajien toivomat *viikon runot keskusradioista* ovat helposti toteutettavia ideoita kulttuurisen toiminnan lisäämiseksi yksiköissä. Mikään ei estä ideoimasta lisää kulttuurisia menetelmiä hyödynnettäväksi eri yksiköissä!

Esimerkkejä eri toimintoihin soveltuvista tiloista

Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa:

Aistihuone:

Aistihuoneessa sohvia, mahdollisuus säätää valaistusta eri tunnelmiin opivaksi, tv, dvd-soitin sekä stereot. Äänimaljoja säilytetään aistihuoneessa. Aistihuoneessa on myös fysioakustinen tuoli, jonka käyttöön perehdyttävät fysioterapeutit. Tila soveltuu hyvin pienten ryhmien käyttöön ja hetkiin vastuuasukkaan kanssa. Myös omaiset voivat hyödyntää tilaa asukkaan kanssa. P-kerroksessa, pääsy yleisavaimella. Tilavaraukset ovat nähtävissä Outlook-kalenterissa.”

Viherhuone:

Yksikön isoin ryhmätila, jossa on tauluja, takka, nojatuoleja, iso parveke sekä pääsy isoon saunatilaan. Lisäksi tilassa on pitkiä pöytiä ja tuoleja ryhmätoimintaa varten. Tilasta löytyy tietokone ja videotykki, joiden käytöstä on sovittava neuvonnan kanssa. Myös omaiset voivat hyödyntää tilaa vieraillessaan asukkaan luona. Neljännessä kerroksessa, pääsy kummastakin porraskäytävästä, tilavaraukset nähtävissä Outlook-kalenterissa.

Ulkotilat:

Puutarhamainen aidattu takapiha, jossa on penkkejä, pöytiä, iso grillikatos sekä istutuslaatikoita asukkaiden käyttöön. Taloa kiertää ulkopolku, jonka varrella on lammashaka (talon takana) ja tasapainorata (talon sivulla).

Ryhmätilat:

Talossa on useita ryhmätiloja, joiden tilavaraukset on nähtävissä Outlook-kalenterissa. Pukarikadulla (P-krs.) sijaitsevat Neuvotteluhuone sekä Oranssihuone, joista neuvotteluhuone on isompi ja varustettu tietokoneella sekä videotykillä. Aulasta löytyy pieni ryhmätila keittiöineen (täällä säilytetään myös yhteislauluvihkoja yhteiskäyttöön). Ensimmäisessä kerroksessa sijaitsevat myös päivätoiminta Liinan ryhmätilat, joita on mahdollista hyödyntää Liinan toiminta-aikojen ulkopuolella (illat ja viikonloput).

Harjoituskeittiö: Soveltuu ryhmätilaksi ja ruokaryhmien pitoon. Sijaitsee P-kerroksessa B-puolella kuntosalia vastapäätä. Pääsy yleisavaimella.

Kirjasto: Talon aulassa sijaitseva Helsingin kaupungin ylläpitämä kirjasto mahdollistaa kirjojen, taidekirjojen, äänikirjojen, tutkimusten ja muun ajantasaisen materiaalin lainaamisen. Kirjaston henkilökuntaa on paikalla kerran viikossa.

Virikevarasto: Pohjakerroksen varaston materiaalia on mahdollista hyödyntää ryhmäkoteihin hankitun materiaalin lisäksi.

Talon virikeohjaaja Eija Loippo, ryhmäkodeissa työskentelevät sosiaaliohjaajat sekä toimintaterapeutit avustavat työntekijöitä toiminnan ideoinnissa sekä toteuttamisessa. Eijan voi pyytää omaan ryhmäkotiin kuukausiohjelmassa näkyvinä siihen tarkoitettuina hetkinä.

Kuva: Roihuvuoren monipuolinen palvelukeskus

9 TARTU HETKEEN! Mitä ehdit tehdä 15 minuutissa...

Lue kirjaa tai päivän lehteä!

Istahda asukkaan kanssa hetkeksi tai ota ympärillesi useampia paikalla olevia asukkaita. Päivän lehdestä voitte yhdessä poimia otsikoita ja artikkeleita tutustuttavaksi. Kuvakirjoista löytyy helposti jutun juurta tai vaikkapa runokirjoista. Myös vanhat sadut kiinnostavat asukkaita.

Aloita tanssit!

Laita ryhmäkodissa stereoihin tanssimusiikkia, avaa verhot ja avusta asukkaita niin, että kaikki paikalla olijat näkevät mitä tapahtuu. Juhlatunnelman luot pikaisesti vaikka kietaisemalla kaulaan itsellesi ja asukkaille kauniit huivit tai miehille kravatit. Ota itsellesi tanssipari ja kannusta asukkaita ja työntekijöitä pysähtymään hetkeksi tansseihin.

Katso valokuvia tai hyödynnä kuvakortteja!

Onko vastuuasukkaallasi huoneessaan valokuvia? Voitte yhdessä katsella kuvia ja keskustella niistä. Ei haittaa, vaikka asukas ei ehkä muistakaan, keitä kuvissa on tai missä kuva on otettu. Jos sinäkään et tiedä, voitte yhdessä keksiä tarinan kuvan tai kuvien ympärille. Voit myös hyödyntää erilaisia taidekuvia ja kuvakortteja yhdessä asukkaan tai asukasryhmän kanssa. Voitte valita mieleisenne kuvat ja keskustella niistä tai vaikkapa pitää kuvaraadin.

Käykää katsomassa taideteosta!

Lähtekää yhdessä asukkaan tai asukkaiden kanssa kävelylle kiertämään ryhmäkotinne/osastonne seinillä olevia tauluja. Miettikää, mitä taulujen kuvissa tapahtuu, keitä niissä olevat ihmiset ovat ja kuka taulun on maalannut tai ottanut valokuvan. Keskustelkaa, millaisia ajatuksia taulu teissä herättää. Jos käytte katsomassa useampaa taulua, olette kuin pienessä taidenäyttelyssä! Ensi kerralla voitte mennä vierailulle tutustumaan myös muiden ryhmäkotien/osastojen tauluihin.

10 ASIOITA, JOITA HENKILÖKUNNAN ON HYVÄ HUOMIOIDA TAPAHTUMIA JÄRJESTETTÄESSÄ

Jotta vierailijoiden asukkaille ja työntekijöille mahdollistama elämys sujuu kaikkien kannalta vattomasti, on tärkeä muistaa muutamia perusasioita. Alla oleva teksti on muokattu Espoon Kulttuuriketju- verkoston yhdessä Ikäinstituutin kanssa luomasta toimintamallista (Kaskiharju & Sarjakoski). Koko Kulttuuriketju- opas löytyy PDF- tiedostona Ikäinstituutin www-sivuilta.

Henkilökunnalle muistettavaa:

Tapahtumasta on hyvä tiedottaa eri tahoille ja eri tavoin

Tapahtuma kannattaa liittää yksikön kuukausitiedotteeseen ja siitä on syytä tehdä vielä erilliset ilmoitukset yksiköihin tapahtuman lähestyessä. Yksikön www-sivujen kautta voidaan informoida myös omaisia tulevasta tapahtumasta. Asukkaille tulevasta tapahtumasta on syytä kertoa useaan kertaan ja kertoa tarvittaessa myös tapahtuman sisällöstä. Tapahtumapäivänä asukkaille on hyvä kertoa ja muistuttaa päivän tulevasta ohjelmasta.

Esiintymistilan järjestelyt

On syytä selvittää millaisen tilan esiintyjät tarvitsevat esitykselleen ja mahdollisesti myös valmistautumiseen. Onko esiintyminen tarkoitettu pidettäväksi yhteisissä tiloissa useammalle yksikölle kerrallaan vai kiertääkö esitys ryhmäkodeissa/osastoilla. Tällöin ryhmäkodeissa on syytä miettiä esitykselle sopiva, rauhallinen tila joka on esiintyjien ja asukkaitten näkökulmasta tarpeeksi tilava. Tila on myös syytä järjestellä niin, että tapahtuman aikana tapahtuu mahdollisimman vähän muuta toimintaa ja häiriötä tapahtumalle (läpikulku, astioidenpesu ym.).

Mahdolliset tarjoilut

Onko tapahtuman aikana tarkoitus tarjoilla jotain asukkaille? Entä onko tarkoitus tarjota tapahtuman jälkeen esimerkiksi kahvit esiintyjille? Ajoissa kannatta sopia siitä, kuka huolehtii tarjoilujen hankinnasta, kahvin keitosta ja astioista.

Esiintyjien vastaanotto, laulajien äänen avaus, säilytystilat soitinkoteloille ym. tarvikkeille

Esiintyjät osaavat kertoa, millaisen tilan tarvitsevat. Pyydetty tila on hyvä rauhoittaa ajoissa esiintyjien käyttöön.

Henkilökunnan jäsenen tai jäsenten läsnäolo tarpeellinen esityksen tai tapahtuman ajan

Asukkaat ja yleisö ovat työntekijöille tuttuja, mutta todennäköisesti esiintyjille vieraita. On tärkeää, että henkilökunta malttaa jäädä tapahtumaan/esitykseen sen ajaksi. Myös työntekijöillä on oikeus nauttia tapahtumasta ja oppia uutta esimerkiksi asukkaiden reaktioista ryhmätoimintaan/esitykseen/tapahtumaan. On tärkeää muistaa, että asukkaat saattavat tarvita apua tapahtuman aikana, eikä asukkaiden ohjaus ja avustaminen ole vierailijoiden tehtävä.

Aplodit ja kiitokset lopussa

Esiintyjiä on kohteliasta kiittää tapahtuman lopuksi aplodein. Haluaako joku asukkaista kiittää esiintyjiä yhteisesti kaikkien puolesta, entä työntekijä? Tapahtuman päätyttyä on tärkeää, että joku työntekijöistä vielä kiittää esiintyjiä ja tiedustele heidän kokemuksiaan esiintymisestä yksikössä.

11 ESIMERKKEJÄ LAINATTAVISTA TAIDEKOKONAISUUKSISTA JA MUITA VINKKEJÄ

Muistojen matkalaukku

Muistojen matkalaukku on kaupunginmuseossa kehitetty työkalu ikäihmisten viriketoimintaan. Laukku sisältää erilaisia esineitä, joiden parissa voi viettää muistelutuokioita eli muistiaisia. Ota yhteyttä: Helsingin kaupunginmuseo, Marja Nykanen puh. 09 310 29842 tai marja.nykanen@hel.fi

Kupillinen kahvia, olkaa hyvä!

Pienoisnäyttely, joka kertoo kahdentoista kupin välityksellä kahvi hetkestä ja arkisesta käyttöesineestä, kahvikupista. Lainausmaksu 20€/2vk. Ota yhteyttä: Designmuseum, puh. 09 622 0540 klo 8-11, muina aikoina info@designmuseum.fi

Hetkiä, Vapaa tarina & Ihmisen osa

Hämeenlinnan Taidemuseo on kehittänyt vanhusten ja erilaisissa hoitolaitoksissa asuvien taidepalveluita. Kolmella erilaisella lainattavalla taidekokonaisuudella halutaan antaa iloa, elämyksiä ja taidekokemuksen mahdollisuus niille, jotka eivät itse pääse näyttelyihin. Lainausmaksu 40€/kk. Ota yhteyttä: Hämeenlinnan taidemuseo, näyttelymestari Leena Niemi, puh. (03) 621 2881, leena.niemi@hameenlinna.fi

Taidetta lainaksi

Taidelainaamo välittää Helsingin Taiteilijaseuraan kuuluvien taiteilijoiden teoksia, seuran jäsenenä on yli 700 ansioitunutta kuvataiteilijaa. Yli 4000 teoksen valikoimassa on monipuolisesti maalauksia, grafiikkaa, veistoksia ja valokuvia. Lainausrmaksu 20€ ylöspäin/kk

Ota yhteyttä: Taidelainaamo p. 09 673 720 info@taidelainaamo.fi

Miina Sillanpään Säätiö

Esittely Muistaakseni laulan -hankkeesta ja hankkeessa tuotetut materiaalit pdf-muotoisina.

<http://www.miinasillanpaa.fi/fin/tutkimus->

[ja-kehittamistoiminta/paattyneet-hankkeet/muistaakseni-laulan/](http://www.miinasillanpaa.fi/fin/tutkimus-ja-kehittamistoiminta/paattyneet-hankkeet/muistaakseni-laulan/)

Helsingin Saskia Ry Taiteilijoiden puolisoitten perustama yhdistys. Monenlaista toimintaa, mm. taidelähjoituksia sairaaloihin ja hoitolaitoksiin. <http://www.saskia.fi/>

Ateneumin, Kiasman, Sinebrychoffin taidekokoelmat verkossa www.ateneum.fi.

Taidekokoelmat verkkopalvelu Google Cultural Institute

<http://www.google.com/culturalinstitute/collections?projectId=art-project>

Kulttuurikaverit ovat koulutettuja vapaaehtoisia, jotka opastavat, avustavat ja ovat ennen kaikkea seurana henkilöille, jotka kokevat lähtemisen kulttuuritapahtumaan hankalaksi. Lisätietoja

<http://www.hel.fi/hki/sote/fi/vapaaehtoistoiminta/vapaaehtoiseksi/kulttuurikaveri>

Itkonen S. 2011. Taidekuvan äärellä – katso, koe, jaa. Otavan Kirjapaino Oy.

Karlsson L. 2013. Jos mielesi on murheellinen ala soittaa ja laulaa suloista laulua. Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa. Kuntoutus YAMK Opinnäytetyö. Lahden ammattikorkeakoulu

Kaskiharju E. & Sarjakoski H. Kulttuuriketju – pieniä suuria asioita ja hyviä käytäntöjä kulttuuri-toiminnan järjestämiseksi hoitopaikoissa. Ikäinstituutti. Luettavissa <http://www.ikainstituutti.fi/binary/file/-/id/3/fid/58>

Laitinen S., Lillandt J., Numminen, A. & Kurki M. Muistaakseni laulan –musiikkituokioiden järjestäminen. Ohjaajan opas. Miina sillanpään säätiön julkaisuja B:35

Stradman-Suontausta P. 2013. Vapautta vai vaikuttavuutta. Kuvataiteeseen perustuva palvelu hoito-yhteisöille.. Väitöskirja. Aalto-yliopisto.

Särkämö T., Laitinen S., Numminen A., Tervaniemi M., Kurki M. & Rantanen P. Muistaakseni laulan: Musiikin käyttö muistisairaiden mielialan, elämänlaadun ja kognitiivisen toimintakyvyn tukemisessa. Miina sillanpään säätiön julkaisuja A:10.

Vilhunen A-L. 2013. Taidetta ja Pullakahvia. Taidetoiminnan käsikirja muistisairaiden hoitajille.

13 Yhteystietoja

ROIHUVUOREN MONIPUOLISESSA PALVELUKESKUKSESSA:

Virikeohjaaja Eija Loippo	p. 60781
Vastaava ohjaaja Päivikki Paakkanen (kulttuuritoiminnan koordinointi, äänimaljat)	p. 46022
Ohjaaja Marja Vehkanen (vapaaehtoisten koordinointi)	p. 46925
Sosiaaliohjaaja Maarit Ajalin (digitarinat, Roihuposti)	p. 45125

ROIHUVUOREN MONIPUOLISEN PALVELUKESKUKSEN YHTEISTYÖTAHOJA:

Helsingin Kulttuurikeskus & SoTe-virasto, kulttuurisuunnittelija Jenni Varho	jenni.varho@hel.fi
Helsingin kuvataidekoulu;	Untuvaisentie 10, 00820 p. 09 759 1964
Itä-Helsingin musiikkiopisto	Untuvaisentie 10, 00820 p. 09 755 25830
Kulosaaren yhteiskoulu	Ståhlberginkuja 1, 00570 p. 09 228 9180
Porolahden peruskoulu	Satumaanpolku 2, 00820 Helsinki p. 09 310 80794
Päiväkoti Roihuvuori	Vuorenpeikontie 1, 00820 Helsinki p. 09 310 56460
Roihuvuoren ala-aste	Vuorenpeikontie 7, 00820 Helsinki (evakossa Porolahden peruskoulun yhteydessä)
Roihuvuoren nuorisotalo	Prinssintie 1, 00820 Helsinki p. 09 310 89143
Roihuvuoren seurakunta	Tulisuontie 2, 00820 Helsinki p. 2340 5700, roihuvuori.srk@evl.fi
Roihuvuoriseura	http://roihuvuori.com/index.php/roihuvuori-seura-mainmenu-203/johtokunta-mainmenu-210

LÄHTEET

Karlsson, L. 2013. Jos mielesi on murheellinen ala laulaa ja soittaa suloista laulua. Kulttuuri ja toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa. Opinnäytetyö. Kuntoutus YAMK. Lahden ammattikorkeakoulu.

KIITOKSET!

Satu Itkonen; vinkit ja ohjaus

Marika Nieminen; piirroksiset

Maarit Ajalin; käsikirjan taitto

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen työntekijät; kommentit, ideat ja innostus

Helsingissä 1.7.2013

INFORMAATIOKIRJE

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen työntekijä!

Olet osallistunut johonkin vuosina 2011 -2012 Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa järjestettyyn kulttuurihankkeeseen tai –koulutukseen (Esim. Tanssin portaat, Osaattori). **Sinut on valittu vastaamaan kyselyyn, jonka tarkoituksena on kartoittaa nykytilaa sekä toiveita kulttuuristen menetelmien laadukkaasta hyödyntämisestä Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa.** Osoitan kyselyn kaikille kyseessä oleviin koulutuksiin/hankkeisiin osallistuneille yksikkömme työntekijöille. Tiedon koulutuksiin/hankkeisiin osallistuneista työntekijöistä sekä heidän sähköpostiosoitteensa olen saanut ryhmäkotien esimiehiltä.

Kysely on osa osastonhoitaja Laura Karlssonin *Kulttuuri ja Toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa* –kehittämishanketta. Kehittämishanke liittyy Lahden ammattikorkeakoulussa suoritettavaan Kuntoutuksen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon ja hankkeesta muodostuu opintojen tuotoksena julkinen raportti. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto on antanut suostumuksensa kyselyn ja hankkeen toteuttamisen.

Kehittämishankkeen tavoite on kuvata kulttuuristen menetelmien hyödyntämisen mahdollisuudet Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa sekä luoda yksikköön käsikirja menetelmien toimijuutta edistävästä käytöstä. Hankkeen tarkoituksena on kehittää Roihuvuoren monipuoliseen palvelukeskukseen yhtenäinen toimintakulttuuri kulttuuristen menetelmien käytöstä.

Kehittämishankkeen koko kehittämissuunnitelma on vapaasti luettavissa Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen L-asemalla (Projektit → Kulttuuri ja toimijuus) ja lisätietoja hankkeesta saa allekirjoittaneelta.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, mutta yksikön toiminnan kehittämisen kannalta tärkeää. Kyselyssä ei kerätä työntekijöistä yksilötason tietoja eikä raportissa esitetä tunnistettavia tietoja. Kyselyllä kerätyt tiedot hävitetään asianmukaisesti hankkeen raportin valmistuttua. Kehittämishake toteutetaan henkilötietolain vaatimusten mukaisesti. **Erillistä suostumuslomaketta kyselyyn osallistumisesta ei ole, vaan osoitat suostumuksesi vastaamalla kyselyyn.**

Pyydän Sinua ystävällisesti vastaamaan liitteenä olevaan kyselyyn ja palauttamaan sen ohessa olevassa kirjekuoressa. Toivon että autat kehittämään Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toimintaa ja vastaat kyselyyn **5.8.2013 mennessä.**

Yhteistyöterveisin;

Laura Karlsson

Osastonhoitaja, Sairaanhoitaja AMK

Kuntoutuksen YAMK –opiskelija

p. 044 3255353

laura.karlsson@student.lamk.fi

Helsingissä 1.7.2013

INFORMAATIOKIRJE

Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen työntekijä!

Toimit Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa asemassa, jossa vaikutat joko talossa toteutettavien koulutusten ja hankkeiden sisältöön tai vastaat osaltasi yksikkömme kulttuuritoiminnasta. **Sinut on valittu vastaamaan kyselyyn, jonka tarkoituksena on kartoittaa nykytilaa sekä toiveita kulttuuristen menetelmien laadukkaasta hyödyntämisestä Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa.** Tämä kysely on osoitettu työnkuvien perusteella Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen johtajalle, suunnittelijalle, vastaavalle ohjaajalle sekä virikeohjaajalle.

Kysely on osa osastonhoitaja Laura Karlssonin *Kulttuuri ja Toimijuus Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa* –kehittämishanketta. Kehittämishanke liittyy Lahden ammattikorkeakoulussa suoritettavaan Kuntoutuksen ylempään ammattikorkeakoulututkintoon ja hankkeesta muodostuu opintojen tuotoksena julkinen raportti. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystoimi on antanut suostumuksensa kyselyn ja hankkeen toteuttamisen.

Kehittämishankkeen tavoite on kuvata kulttuuristen menetelmien hyödyntämisen mahdollisuudet Roihuvuoren monipuolisessa palvelukeskuksessa sekä luoda yksikköön käsikirja menetelmien toimijuutta edistävästä käytöstä. Hankkeen tarkoituksena on kehittää Roihuvuoren monipuoliseen palvelukeskukseen yhtenäinen toimintakulttuuri kulttuuristen menetelmien käytöstä.

Kehittämishankkeen koko kehittämissuunnitelma on vapaasti luettavissa Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen L-asemalla (Projektit → Kulttuuri ja toimijuus) ja lisätietoja hankkeesta saa allekirjoittaneelta.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, mutta yksikön toiminnan kehittämisen kannalta tärkeää. Kyselyssä ei kerätä työntekijöistä yksilötason tietoja eikä raportissa esitetä tunnistettavia tietoja. Kyselyllä kerätyt tiedot hävitetään asianmukaisesti hankkeen raportin valmistuttua. Kehittämishake toteutetaan henkilötietolain vaatimusten mukaisesti. **Erillistä suostumuslomaketta kyselyyn osallistumisesta ei ole, vaan osoitat suostumuksesi vastaamalla kyselyyn.**

Pyydän Sinua ystävällisesti vastaamaan liitteenä olevaan kyselyyn ja palauttamaan sen ohessa olevassa kirjekuoressa. Toivon että autat kehittämään Roihuvuoren monipuolisen palvelukeskuksen toimintaa ja vastaat kyselyyn **5.8.2013 mennessä.**

Yhteistyöterveisin;

Laura Karlsson
Osastonhoitaja, Sairaanhoitaja AMK
Kuntoutuksen YAMK –opiskelija
p. 044 3255353
laura.karlsson@student.lamk.fi

TOIMINNALLINEN KULTTUURI				
1. MUSIIKKI	2. KUVATAIDE	3. ESITYSTAIDE	4. RETKET	5. MUU TOIMINTA

1. MUSIIKKI											
Esitykset		Tanssit				Musiikkituokiot				Yksilöllinen hyödyntäminen	
Vierailijoiden esitykset	Asukkaiden esitykset	Yhteis-tanssit	Tanssit ryhmäko-deissa	Tanssil-liset tuokiot	Seniortanssiopastus	Mielimusiikin kuuntelu	Yhteislaulut	Laulutuokiot	Soitinten kokeilu	Musiikki-ryhmät	Asukkaiden hoitotyössä
Esim. Tanssi, laulu, musiikkiesitykset	Esim. Karaoke, esitykset yhteisissä juhlissa								Esim. Äänimaljat	Esim. Kuorolaulu, musiikki liikuntaryhmissä	Esim. Haastavat tilanteet, aamutoimet, liikkumisen tukena, hieronta

2. KUVATAIDE								
Yksilöllinen hyödyntäminen	Taideteokset yksikössä			Ryhmätoiminta				
	Tilataideteokset	Taidekuvien ja maalausten hyödyntäminen						
Asukkaiden valokuvien hyödyntäminen muistelussa	Teokset yksikön yhteisissä tiloissa	Näyttelyt		Jouluvitriinit	Kuvataideaskartelu ym. ryhmät	Taidekuvien ja maalausten hyödyntäminen	Maalausheet	Vauvojen värikylpy
		Valokuva-näyttelyt	Kuvataide-näyttelyt					
		Esim. Asukkaiden omista kuvista, ryhmäkodin tapahtumista	Esim. Lainattavat taidekokonaisuudet asukkaiden tekemä taide, kiertävät näyttelyt			Esim. Muistelun tukena, keskustelun avaajina, omaiset huomioiden		Esim. Mahdollisuus osallistua seuraamaan

3. ESITYSTAIDE						
Teatteri			Runot			Elokuvat
Vierailevat esiintyjät	Asukkaat osallisina		Vierailevat esiintyjät	Asukkaiden esitykset	Runohetket ryhmäkodeissa	Yhteisesti esitetyt elokuvat
Esim. Teatteriesitykset, performanssitaide	Asukkaiden omat näytelmät	Osallistuminen ja vaikuttaminen teatteriesitysten harjoitukseen				
	Esim. Asukkaat valmistelleet näytelmän yhteistyössä nuorisotalon kanssa					

4. RETKET				
Retket ”Livenä”				Audiovisuaaliset retket
Museot	Teatterit	Konsertit	Kulttuurikohteet ja - tapahtumat	Esim. Taidemuseot
Esim. Ateneum, Luonnontieteellinen museo, Kasvitieteellinen puutarha, Silakkamarkkinat				

5. MUU TOIMINTA							
Lukeminen/Kirjallisuus					Muu ryhmätoiminta		Juhlat ja teemapäivät
Luetaan kirjoja ja sanoma- & aikakauslehtiä	Annetaan mahdollisuus omatoimiseen lukemiseen	Kirjaston palvelujen hyödyntäminen	Äänikirjat	Lukupiirit	Jumpat/Liikunta	Pelien pelaaminen	Esim. Ohjelmalliset kesätapahtumat ja grillijuhlat, sadonkorjuujuhlat, juhlapyhien erityisohjelmat

ARVOPERUSTAINEN KULTTUURI			
1. HENKILÖKUNNAN TOIMINTA	2. TAPAKULTTUURI	3. MONIKULTTUURISUUS	4. MONEN POLVEN YHTEISTYÖ

1. HENKILÖKUNNAN TOIMINTA						
Toiminta hoitotyössä		Moniammatillisuus		Koulutus/Osaamisen jakaminen		
Asukkaan kulttuuri- taustan ja mieltymys- ten huomiointi	Kulttuuristen menetel- mien hyödyntäminen hoitotyössä	Ammatillisten rajojen rikkominen	Osaamisen hyödyntäminen	Koulutukset	Projektit ja hankkeet	Osaamisen jakaminen ryhmäkodeissa
Esim. Yksilölliset hetket asukkaan kanssa, menetelmi- en hyödyntäminen haastavissa hoitotilanteissa		Esim. Virikeohjaajien ja toimintaterapeuttien, sosi- aaliohjaajien ja fysioterapeuttientoiminta ryhmäkodeissa Tapahtumien järjestäminen talkoohengessä Ei oleteta, että tarvitaan ”erityistyöntekijää” esim. ulkopuolista yhteislaulun vetäjää		Esim. Henkilökunnan kouluttaminen: Laulun, tans- sin ja kuvataiteen käyttö, Improvisaatio. Osaamisen jakaminen toisille työntekijöille ja esimerkkinä toimiminen Myönteinen ilmapiiri kehittämisen, kehittämi- sen ja kulttuurin suhteen		

2. TAPAKULTTUURI

Arjen vuorovaikutus		Ruokakulttuuri				Hengellisyys
Fyysisen ympäristön huomioiminen	Toisten työntekijöiden osaamisen huomioiminen	Arjen ruokakulttuuri	Etniset ruokatapahtumat	Ruokaryhmät	Ruskabuffet	Seurakunnan hartaudet, kirkkoradio, rukoushetket

3. MONIKULTTUURISUUS

Henkilökunnan monikulttuurisuus	Asukkaiden ja asiakkaiden monikulttuurisuus	Yhteinen kulttuuritausta
Missä monikulttuurisuus näkyy? Esim. Hoitajien ja asukkaiden vaatteissa, Arjen vuorovaikutuksessa, Roihupostin kulttuurinurkassa, Erilaisissa kulttuureihin liittyvissä teemapäivissä ja ruokajuhlissa		
Mitä monikulttuurisuudesta hyödytään? Esim. Asukkailla mahdollisuus tutustua uusiin kulttuureihin, Mahdollisuus luoda suhteita samaa/eri kulttuuritaustaa edustaviin		

4. MONEN POLVEN YHTEISTYÖ

4. MONEN POLVEN YHTEISTYÖ						
Hankkeet	Yhteistyö			Palvelukeskuksen oma toiminta		
Monen polven kasvutila -hanke	Nuorisotalo	Koulut ja päiväkodit	Muut lasten ja nuorten toimintaa järjestävät tahot	Lasten päivä 2xv	Lasten vierailut (työntekijät & asukkaiden omaiset)	Lammashaka
Esim. Asukkaiden teatteriesitys yhteistyössä nuorisotalon kanssa, Nuorisotalon kesäleirit myös asukkaille, Vauvojen värikylpy, Roihuvuoren juhla- viikko ja MoPo-Rokki						

OMAN OSAAMISEN JAKAMINEN; Työyhteisölle, Opiskelijoille, kesäharjoittelijoille	
Käytännössä	Palaverissa; tiimipalaverit, osastokokoukset
Laulutuokioissa muiden innostaminen osallistumaan	
Opiskelijat mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan musiikki- ja maalaustuokioita	
Ryhmätoiminnassa esimerkkinä toisille työntekijöille	
Antamalla vinkkejä työkavereille	
Hoitotilanteissa näyttämällä	
Esimerkkinä toimimalla	
Kertomalla saatuja oppeja muille	
Iltavuorojen, viikonloppujen ja juhlapyhien aikana	

TYÖPAJOISSA HYÖDYNNETTYJÄ MENETELMIÄ			
Tanssin portaat	Osaattori		Muu koulutus
	Laulu/Musiikkipaja	Kuvataidepaja	
			mm. Laululla läsnä ja liikkeellä –kurssi & Muistaakseni laulan
Kehon aktivointi Parityöskentely Tanssioitteiden hyödyntäminen osana hoitotyötä Asukkaiden osallistamisen harjoittelu Tanssin harjoittelu ohjaajan opastuksella Kosketusten hyödyntäminen Vapaus tehdä ja osallistua omalla tavalla Tanssiesityksen valmisteleminen ja esittäminen ryhmäkodissa	Laulun ja musiikin merkitys ikääntyneille Laulu; äänen käyttö eri tunnetiloissa ja ilmeiden hyödyntäminen Soittimiin tutustuminen Laulaminen yhdessä Vierailut ryhmäkodeissa; asukkaiden kanssa laulaminen Hoivalaulujen käyttö; hoitotyö ja asukkaan voimavarojen hyödyntäminen	Työpajat Yksilötehtävät Parityöskentely Kuvakorttien hyödyntäminen; tarinat, tuntemukset Kuvien yhdistäminen musiikkiin Vuorovaikutukseen liittyvät tehtävät Palvelukeskuksen taideteoksiin tutustuminen ja niiden hyödyntäminen Museokäynti Vierailut ryhmäkodeissa	Muistaakseni laulan; Musiikin käyttö, soittimet, teoria ja käytännön harjoitteet, oppimateriaali